

МЕЂУНАРОДНА
НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЈА

ЗБОРНИК
САЖЕТАКА

ПРАВО И
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА
LAW AND
DIGITALIZATION

COLLECTION OF
SUMMARIES

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
CONFERENCE

НУШ, АПРИЛ 2021.

Правни факултет Универзитета у Нишу
Faculty of Law, University of Niš

Међународна научна конференција
International Scientific Conference

„ПРАВО И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА”
”LAW AND DIGITALIZATION”

Зборник сажетака
Collection of summaries

Ниш, април 2021.

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА / INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

„ПРАВО И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА“ / „LAW AND DIGITALIZATION“

Зборник сажетака / Collection of summaries

Издавач / Publisher

Правни факултет Универзитета у Нишу / Faculty of Law, University of Niš

За издавача / For the Publisher

Проф. др Горан Обрадовић, декан

Организатор Конференције / Conference organizer

Центар за правна и друштвена истраживања

Уредници Конференције / Editors-in Chief

Проф. др Горан Обрадовић, редовни професор Правног факултета

Универзитета у Нишу

Доц. др Марко Димитријевић, доцент Правног факултета Универзитета у Нишу

Организациони одбор / Organizing Committee

Проф. др Горан Обрадовић, редовни професор и декан, Правни факултет Универзитета у Нишу,
уредник Конференције

Проф. др Ирена Пејић, редовни професор и главни и одговорни уредник Зборника радова Правног
факултета у Нишу;

Проф. др Срђан Голубовић, редовни професор и управник Центра за правна и друштвена
истраживања, Правни факултет Универзитета у Нишу;

Проф. др Небојша Раичевић, редовни професор и председник Научног већа Центра за правна и
друштвена истраживања, Правни факултет Универзитета у Нишу;

Доц. др Анђелија Тасић, доцент и продекан за наставу, Правни факултет Универзитета у Нишу;

Доц. др Марко Димитријевић, доцент и продекан за научноистраживачки рад и материјално-
финансијско пословање, Правни факултет Универзитета у Нишу, уредник Конференције;

Доц. др Милош Прица, доцент и научни секретар Центра за правна и друштвена истраживања,
Правни факултет Универзитета у Нишу;

Доц. др Иван Илић, доцент и технички секретар Центра за правна и друштвена истраживања,
Правни факултет Универзитета у Нишу;

Prof. dr Mustafa Yasan, Associate Professor, Faculty of Law, Sakarya University, Sakarya Turkey;

Prof. dr Savina Ivanova Mihaylova-Goleminova, Associate Professor, Faculty of Economic and Admini-
stration, Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Sofia, Bulgaria;

Проф. др Жељко Мирјанић, редовни професор, декан, Правни факултет Универзитета у Бањој
Луци, Босна и Херцеговина

Технички уредник / Desktop Publishing: Владимир Благојевић

Превод резимеа / Proofreading: Гордана Игњатовић

Корице / Cover: Владимир Благојевић

Штампа / Print: Медивест Ниш

Тираж / Circulation: 80

ISBN: 978-86-7148-279-0

Штампање овог Зборника је финансијски помогло Министарство науке, просвете и технолошког
развоја Републике Србије.

САДРЖАЈ

ЈАВНОПРАВНА СЕСИЈА / PUBLIC LAW SESSION

Жељко Мирјанић,

УТИЦАЈ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ НА РАДНО ПРАВО	15
THE INFLUENCE OF DIGITALISATION ON LABOUR LAW	17

Горан Обрадовић,

ГРАНИЦЕ ПОСЛОДАВЧЕВОГ ПРАВА НА ЕЛЕКТРОНСКИ НАДЗОР НАД ЗАПОСЛЕНИМ.....	19
LIMITS OF THE EMPLOYER'S RIGHT TO ELECTRONIC SUPERVISION OF EMPLOYEES.....	20

Лазар Јовевски,

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА РАДНИХ ОДНОСА - ПРАВНИ И ЕКОНОМСКИ ИЗАЗОВ У НОВОЈ ДЕКАДИ.....	21
DIGITAL TRANSFORMATION OF LABOR RELATIONS: LEGAL AND ECONOMIC CHALLENGE IN THE NEW DECADE.....	22

Зоран Јовановић,

Стефан Андоновић,

ОБЈАВЉИВАЊЕ ЗАКОНА И ДРУГИХ ОПШТИХ АКТА – СКРИВЕНЕ МОГУЋНОСТИ ЕЛЕКТРОНСКЕ УПРАВЕ.....	23
PUBLICATION OF LAWS AND OTHER GENERAL ACTS: TACIT POTENTIALS OF E-GOVERNMENT	24

Александар Антић,

МОГУЋНОСТ ЕЛЕКТРОНСКОГ ДОСТАВЉАЊА АКТА ВЕЗАНИХ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА И ОБАВЕЗА ЗАПОСЛЕНИХ.....	25
POSSIBILITY OF ELECTRONIC DELIVERY OF ACTS CONCERNING THE EXERCISE OF EMPLOYEES' RIGHTS AND OBLIGATIONS	26

Cristian Dumitru Miheș,

ПРАВНО УРЕЂЕЊЕ СИСТЕМА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ: ИМПЛИКАЦИЈЕ У ПОГЛЕДУ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ И ПРАВНЕ РЕГУЛАТИВЕ	27
TOWARDS REGULATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE SYSTEMS: IMPLICATIONS FOR HEALTHCARE AND LAW	28

Јелена Вучковић,	
ПОЈАМ МЕДИЈА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ	29
THE CONCEPT OF MEDIA IN THE DIGITAL ENVIRONMENT.....	31
Bogdan Bodea,	
ОДНОС ЈАВНОГ МЊЕЊА И МЕДИЈСКЕ ПОКРИВЕНОСТИ И ПОШТОВАЊЕ ПРАВА НА СЛОБОДУ И СИГУРНОСТ	33
THE RELATION BETWEEN PUBLIC OPINION AND MEDIA COVERAGE AND RESPECT OF THE RIGHT TO LIBERTY AND SECURITY	34
Jelena Dujmović Boska,	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ЈАВНЕ УПРАВЕ У РЕПУБЛИЦИ ХРВАТскоЈ - ЕУРОПСКИ И НАЦИОНАЛНИ ПРАВНИ ОКВИР	35
DIGITALISATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE REPUBLIC OF CROATIA: THE EUROPEAN AND NATIONAL LEGAL FRAMEWORK.....	36
Драгана Ћорић,	
ЕЛЕКТРОНСКА ДЕМОКРАТИЈА - НЕИСПУЊЕНА ОБЕЋАЊА.....	37
ELECTRONIC DEMOCRACY: UNFULFILLED PROMISES.....	38
Брано Хаџи Стевић,	
НОРМА КАО ИСКЉУЧУЈУЋИ РАЗЛОГ ЗА ДЕЛАЊЕ.....	39
NORM AS AN EXCLUSIONARY REASON FOR ACTION.....	40
Андреј Благојевић,	
ПРАВНА РЕГУЛАЦИЈА АУДИОВИЗУЕЛНИХ МЕДИЈСКИХ УСЛУГА У ЕВРОПскоЈ УНИЈИ	41
THE LEGAL REGULATION OF AUDIOVISUAL MEDIA SERVICES IN THE EUROPEAN UNION.....	42
Невена Миленковић,	
ДОЗВОЉЕНОСТ ЗАХТЕВА ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ СУДСКЕ ОДЛУКЕ УПРАВНОГ СУДА У УСЛОВИМА РЕДОВНЕ УПРАВНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ	43
ADMISSIBILITY OF REQUEST FOR EXTRAORDINARY REVIEW OF THE ADMINISTRATIVE COURT DECISION IN THE CIRCUMSTANCES OF REGULAR ADMINISTRATIVE COURT PROTECTION	44
Милица Мицовић,	
УТИЦАЈ ДИГИТИЛИЗАЦИЈЕ НА ТРЖИШТЕ РАДА	46
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE LABOR MARKET	47

Gordana Ignjatović,

ДИГИТАЛНО УЧЕЊЕ У ОБРАЗОВАЊУ ПРАВНИКА И НАСТАВИ ЕНГЛЕСКОГ
ЈЕЗИКА ПРАВНЕ СТРУКЕ.....48

DIGITAL LEARNING IN LEGAL EDUCATION AND LEGAL ENGLISH
INSTRUCTION.....49

ГРАЂАНСКОПРАВНА СЕСИЈА / CIVIL LAW SESSION

Мирослав Лазић,

ПРАВНИ АСПЕКТИ УПИСА РЕГИСТРОВАНЕ ЗАЛОГЕ НА ПОКРЕТНИМ
СТВАРИМА И ПРАВИМА.....53

LEGAL ASPECTS OF REGISTERED PLEDGE ON MOVABLE ASSETS AND RIGHTS...54

Душко М. Челић,

ФИДУЦИЈАРНИ ПРЕНОС ПРАВА СВОЈИНЕ КАО ЗАКОНСКА КАТЕГОРИЈА У
ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ55

FIDUCIARY TRANSFER OF OWNERSHIP AS A LEGAL CATEGORY IN THE LEGAL
SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....56

Горан Марковић,

Димитрије Ђеранић,

ВЛАДАВИНА ПРАВА И ПРАВО НАСЉЕЂИВАЊА У ПРАВУ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ.....57

THE RULE OF LAW AND THE RIGHT OF INHERITANCE IN THE LAW OF
REPUBLIKA SRPSKA.....58

Тамара Ђурђић-Милошевић,

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ТЕСТАМЕНТАРНЕ ФОРМЕ.....59

DIGITIZATION OF TESTAMENTARY FORMS60

Анђелија Тасић,

ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ И ДОКАЗИВАЊЕ ИЛИ НОВЕ ДИЛЕМЕ ЗА НОВО ДОБА ..61

SOCIAL NETWORKS AND PROVING: NEW DILEMMAS FOR A NEW AGE62

Михајло Цветковић,

ПОТРОШАЧКО ПРАВО НА ПОПРАВКУ63

CONSUMER'S RIGHT TO REPAIR.....64

Ивана Симоновић,

ПРАВНИ АСПЕКТИ ТЕЛЕМЕДИЦИНЕ - ОБЕЗБЕЂИВАЊА ЗДРАВСТВЕНЕ
ЗАШТИТЕ И ЛЕЧЕЊА НА ДАЉИНУ65

LEGAL ISSUES OF TELEMEDICINE: DELIVERY OF HEALTH CARE AND MEDICAL TREATMENT AT A DISTANCE.....	67
Davorin Pichler,	
ГРАЂАНСКОПРАВНА ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ КОЈУ ПОЧИНИ РОБОТ ПРИ ВРШЕЊУ МЕДИЦИНСКОГ ЗАХВАТА.....	69
CIVIL LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY A ROBOT IN MEDICAL PROCEDURES	70
Милица Вучковић,	
ГРАЂАНСКОПРАВНА ЗАШТИТА ОД НЕОВЛАШЋЕНОГ КОРИШЋЕЊА ЛИЧНИХ ДОБАРА У КОМЕРЦИЈАЛНЕ СВРХЕ.....	71
CIVIL LAW PROTECTION OF PERSONALITY FROM UNLAWFUL COMMERCIAL EXPLOITATION	72
Dubravka Klasiček,	
ОЧИТОВАЊА ВОЉЕ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ И ЊИХОВЕ ПОСЉЕДИЦЕ	73
DECLARATIONS OF INTENT IN THE DIGITAL ENVIRONMENT AND THEIR CONSEQUENCES.....	74
Igor Kambovski,	
Е-УГОВОР: ЗАКЉУЧЕЊЕ И ПУНОВАЖНОСТ.....	75
E-CONTRACT: CONCLUSION AND VALIDITY	76
Драган Прља,	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА И ЗАШТИТА ПОДАТАКА	77
DIGITALIZATION AND DATA PROTECTION.....	78
Срђан Радуловић,	
БИТСОИН И КРИПТОВАЛУТНЕ КЛАУЗУЛЕ	79
BITCOIN AND CRYPTOCURRENCY CLAUSES.....	80
Angel Ristov,	
Dejan Mickovik,	
ВАНБРАЧНА ЗАЈЕДНИЦА У МАКЕДОНСКОМ ПОРОДИЧНОМ ПРАВУ: ДОПУШТЕНА БИГАМИЈА ИЛИ ПРАВНА ПРАЗНИНА	81
EXTRAMARITAL UNION IN THE MACEDONIAN FAMILY LAW: LEGAL BIGAMY OR LEGAL GAP	82

КРИВИЧНОПРАВНА СЕСИЈА / CRIMINAL LAW SESSION

Olga Koshevaliska,

Elena Maksimova,

ЖЕНЕ КАО ПОЧИНИОЦИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА УБИСТВА У СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ: ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД И ТРЕНУТНО СТАЊЕ	85
WOMEN AS PERPETRATORS OF THE CRIMINAL OFFENCE OF MURDER IN NORTH MACEDONIA: A HISTORICAL OVERVIEW AND THE CURRENT SITUATION	87

Драган Јовашевић,

РАЧУНАРСКА ПРЕВАРА (КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ И КАЖЊИВОСТ У МЕЃУНАРОДНОМ И НАЦИОНАЛНОМ ПРАВУ)	89
COMPUTER FRAUD: CRIMINAL RESPONSIBILITY AND PUNISHMENT IN INTERNATIONAL AND NATIONAL LAW	90

Миомира Костић,

ТЕХНОЛОШКИ НАПРЕДАК И ПЕНАЛНА РЕФОРМА	91
TECHNOLOGICAL PROGRESS AND PENAL REFORM	92

Дарко Димовски,

ПРЕВЕНЦИЈА КРИМИНАЛИТЕТА ПУТЕМ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ	93
CRIME PREVENTION THROUGH DIGITALIZATION	94

Душица Миладиновић-Стефановић,

ИСКОРИШЋАВАЊЕ РАЧУНАРСКЕ МРЕЖЕ ИЛИ КОМУНИКАЦИЈЕ ДРУГИМ ТЕХНИЧКИМ СРЕДСТВИМА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛНЕ СЛОБОДЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНОМ ЛИЦУ	95
ABUSE OF COMPUTER NETWORKS OR OTHER TECHNICAL COMMUNICATION MEANS FOR COMMITTING SEX CRIMES AGAINST MINORS	96

Здравко Грујић,

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА И МЕРА –ПРОЛОГ ЕЛЕКТРОНСКОМ СИСТЕМУ НАДЗОРА И КОНТРОЛЕ	97
DIGITALIZATION IN THE EXECUTION OF CRIMINAL SANCTIONS AND MEASURES: PROLOGUE TO THE ELECTRONIC SURVEILLANCE AND CONTROL SYSTEM	99

Ramona Mihaela Coman,

КРИВИЧНА ДЕЛА ПОЧИЊЕНА ПРЕКО ДРУШТВЕНИХ МЕДИЈА	101
CRIMES COMMITTED THROUGH SOCIAL MEDIA	102

Иван Илић,

УЗИМАЊЕ БИОМЕТРИЈСКИХ И БИОЛОШКИХ УЗОРАКА ОД ОКРИВЉЕНИХ У СРБИЈИ - ИМПЛИКАЦИЈЕ НЕДАВНОГ СЛУЧАЈА ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА GAUGHRAN ПРОТИВ УЈЕДИЊЕНОГ КРАЉЕВСТВА.....	103
TAKING BIOMETRIC AND BIOLOGICAL SAMPLES FROM THE ACCUSED IN SERBIA: IMPLICATIONS OF THE RECENT ECTHR CASE GAUGHRAN V. UK.....	104

Daniela Cristina Valea,

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ПРАВОСУДНОГ СИСТЕМА И УСКЛАЂЕНОСТ СА ОСНОВНИМ ПРИНЦИПИМА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У РУМУНИЈИ	105
DIGITALIZATION OF THE JUDICIAL SYSTEM AND COMPLIANCE WITH THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF CRIMINAL PROCEDURE IN ROMANIA.....	106

Ивана Бодрожић,

Александар Бодрожић,

КРИВИЧНО ПРАВО КАО ИНСТРУМЕНТ ДРЖАВНЕ РЕАКЦИЈЕ НА ИЗНОШЕЊЕ И ПРОНОШЕЊЕ ЛАЖНИХ ВЕСТИ	107
CRIMINAL LAW AS AN INSTRUMENT OF STATE REACTION TO PRESENTING AND SPREADING FAKE NEWS	108

Enis Omerović,

Damir Imamović,

АЛТЕРНАТИВНИ ПРИСТУПИ И ПРИЈЕДЛОЗИ ЗА РЈЕШАВАЊЕ ЈУРИСДИКЦИЈСКИХ СУКОБА УЗРОКОВАНИХ САЈБЕР КРИМИНАЛОМ.....	109
ALTERNATIVE APPROACHES AND PROPOSALS FOR RESOLVING JURISDICTIONAL CONFLICTS CAUSED BY CYBERCRIME	110

Oana Carmen Mihăilă,

ПОВРЕДА АУТОРСКОГ ПРАВА И ЖИГОВА У САЈБЕР ПРОСТОРУ	111
INFRINGEMENT OF COPYRIGHT AND TRADEMARKS IN THE CYBERSPACE	112

ТРГОВИНСКОПРАВНА СЕСИЈА / TRADE LAW SESSION

Предраг Цветковић,

УГОВОР КАО АЛГОРИТАМ: УВОДНА РАЗМАТРАЊА	115
LAW AS AN ALGORITHM: INTRODUCTION.....	116

Mustafa Yasan,

ПРВИ КОРАК У ДИГИТАЛИЗАЦИЈИ ЧЕКОВА У ТУРСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ: ОБАВЕЗА УПОТРЕБЕ КОНТРОЛНОГ КОДА У ЧЕКОВИМА.....	117
--	-----

THE FIRST STEP IN THE DIGITALIZATION OF CHEQUES IN TURKISH LAW: THE OBLIGATION TO USE DATA-MATRIX IN CHEQUES	118
---	-----

Milena Jovanović Zattila,

Sanja Marjanović,

ЕВРОПСКА ЗАШТИТА ПОТРОШАЧА У СЛУЧАЈУ ДИЗЕЛГЕЈТ: QUO VADIS, СРБИЈА?	119
---	-----

EUROPEAN CONSUMER PROTECTION IN THE DIESELGATE CASE: QUO VADIS, SERBIA?	121
--	-----

Sanja Grbović,

ЕВРОПСКА УНИЈА И СЛОБОДА ПРУЖАЊА УСЛУГА ПУТЕМ ИНТЕРНЕТА	123
THE EUROPEAN UNION AND THE FREEDOM TO PROVIDE SERVICES VIA THE INTERNET	124

Aleksandar S. Mojašević,

Stefan Stefanović,

ПОСЛЕДИЦЕ БРЕГЗИТА ПО ПРАВО И ПОЛИТИКУ КОНКУРЕНЦИЈЕ УЈЕДИЊЕНОГ КРАЉЕВСТВА И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ	125
---	-----

CONSEQUENCES OF BREXIT ON THE COMPETITION LAW AND POLICY OF THE UNITED KINGDOM AND THE EUROPEAN UNION	126
--	-----

Свјетлана Ивановић,

АУТОРСКО ПРАВО И ПРЕТРАЖИВАЊЕ ТЕКСТА И ПОДАТАКА	127
COPYRIGHT LAW AND TEXT AND DATA MINING	128

Борка Тушевска Гавриловић,

Милица Шутова,

ПРАВА ИНДУСТРИЈСКОГ ВЛАСНИШТВА КАО УЛОГ У ТРГОВИНСКИМ ДРУШТВИМА У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ	129
--	-----

INDUSTRIAL PROPERTY RIGHTS AS CONTRIBUTIONS IN TRADE COMPANIES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	130
--	-----

Урош Здравковић,

МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА ЗА ON-LINE РЕШАВАЊЕ СПОРОВА У МЕЂУНАРОДНОМ ТРГОВИНСКОМ ПРАВУ	131
---	-----

OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS OF ONLINE DISPUTE RESOLUTION IN INTERNATIONAL TRADE LAW	132
--	-----

ПРАВНОЕКОНОМСКА СЕСИЈА / ECONOMIC LAW SESSION

Savina Mihaylova-Goleminova,

ПРАВНИ ОКВИР И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА ДРЖАВНИМ ПРЕДУЗЕЋИМА У БУГАРСКОЈ	135
CORPORATE GOVERNANCE FRAMEWORK OF STATE-OWNED ENTERPRISES IN BULGARIA AND ITS DIGITALIZATION	138

Љубица Николић,

ОСНИВАЊЕ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА У СРБИЈИ – ЗАСТУПЉЕНОСТ ЕЛЕКТРОНСКЕ И ТРАДИЦИОНАЛНЕ ПРОЦЕДУРЕ	141
ESTABLISHMENT OF COMPANIES IN SERBIA: REPRESENTATION OF ELECTRONIC AND TRADITIONAL PROCEDURE	143

Татјана Јованић,

КРИПТОИМОВИНА КАО ПРИМЕР УТИЦАЈА ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ НА ПРАВО И ПРАКСУ РЕГУЛАТОРНИХ ОРГАНА	145
CRYPTO-ASSETS AS AN EXAMPLE OF THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON LAW AND REGULATORY PRACTICE	146

Marina A. Lapina,

ДИГИТАЛНА ФИНАНСИЈСКА ИМОВИНА, КРИПТОВАЛУТА И ДИГИТАЛНА РУБЉА: ТЕРМИНОЛОГИЈА И ПРАВНА РЕГУЛАТИВА	147
DIGITAL FINANCIAL ASSETS, CRYPTOCURRENCY AND DIGITAL RUBLE: TERMINOLOGY AND LEGAL REGULATION	148

Светислав В. Костић,

СРПСКИ СИСТЕМ ОПОРЕЗИВАЊА ДОХОТКА ГРАЂАНА У НОВОЈ ДИГИТАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ	149
THE SERBIAN INCOME TAX SYSTEM IN THE NEW DIGITAL ECONOMY	150

Мирјана Ђукић,

Сузана Димић,

ПРЕВАРА ИДЕНТИТЕТА ПОРЕСКИХ ОБВЕЗНИКА - ОПШТИ ОСВРТ НА ПРОБЛЕМАТИКУ И СТРАТЕГИЈУ ОТКРИВАЊА	151
TAXPAYER IDENTITY FRAUD: GENERAL OVERVIEW OF PROBLEMS AND DETECTION STRATEGY	153

Ђорђе Мариловић,

ПОРЕСКЕ И РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ЕЛЕКТРОНСКЕ ЕВИДЕНЦИЈЕ И ПРОГРАМИ КАО КВАЗИПРОПИСИ	155
---	-----

TAX AND ACCOUNTING ELECTRONIC RECORDS AND PROGRAMS AS QUASI-REGULATIONS	156
--	-----

Марко Димитријевић,

АЛТЕРНАТИВНЕ ДИГИТАЛНЕ ВАЛУТЕ У МЕЂУНАРОДНОМ МОНЕТАРНОМ ПРАВУ: GLOBAL STABLECOINS	157
ALTERNATIVE DIGITAL CURRENCIES IN INTERNATIONAL MONETARY LAW: GLOBAL STABLECOINS.....	158

МЕЂУНАРОДНОПРАВНА СЕСИЈА / INTERNATIONAL LAW SESSION

Бојан Милисављевић,

ЗАШТИТА КУЛТУРНИХ ДОБАРА У ОРУЖАНИМ СУКОБИМА	161
PROTECTION OF CULTURAL PROPERTY IN ARMED CONFLICTS	162

Дејан Мировић,

ПРАВНА ПРИРОДА И ПРЕДМЕТ ВАШИНГТОНСКОГ СПОРАЗУМА	163
THE LEGAL NATURE AND SUBJECT MATTER OF THE WASHINGTON ACCORD...	164

Маја Лукић Радовић,

ПРАВНА ПИТАЊА РАДА ОД КУЋЕ У ПРЕКОГРАНИЧНОМ КОНТЕКСТУ УНУТАР ЕУ	165
LEGAL ISSUES OF WORK FROM HOME IN THE EU CROSS-BORDER CONTEXT ...	166

Наташа Стојановић,

ЕВРОПСКИ ЗЕЛЕНИ ДОГОВОР – ПУТ КА ЗЕЛЕНОЈ И ДИГИТАЛНОЈ ТРАНСФОРМАЦИЈИ ПРИВРЕДЕ И ДРУШТВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ.....	167
THE EUROPEAN GREEN DEAL: A ROADMAP TO GREEN AND DIGITAL TRANSFORMATION OF THE EUROPEAN UNION ECONOMY AND SOCIETY	168

Mirjana Drenovak-Ivanović,

ОБЛИКОВАЊЕ ПРАВНИХ ИНСТИТУТА КОЈИМА СЕ ОБЕЗБЕЂУЈЕ ДОСТИЗАЊЕ НАЦИОНАЛНО УТВРЂЕНИХ ДОПРИНОСА КЛИМАТСКИМ ПРОМЕНАМА: ПОУКЕ ИЗ ПРАКСЕ ФРАНЦУСКОГ УПРАВНОГ СУДА	169
FRAMING LEGAL INSTRUMENTS REQUIRED TO ENFORCE CLIMATE ACTION: NATIONAL COMMITMENT TO THE ENVIRONMENT AND LESSONS LEARNED FROM THE FRENCH ADMINISTRATIVE TRIBUNAL	170

Mihajlo Vučić,

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА „ДЕЈСТВА БРИСЕЛА” – ЕВРОПСКА УНИЈА КАО УЗОР ЗА РЕГУЛИСАЊЕ ДИГИТАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ	171
---	-----

THE DIGITALIZATION OF THE “BRUSSELS EFFECT”: EUROPEAN UNION AS A ROLE MODEL OF THE DIGITAL ECONOMY REGULATION.....	173
---	-----

Jacek Jaśkiewicz,

СТРАТЕГИЈА ЕУРОПЕАНА 2020-2025 КАО „ДИГИТАЛНА” КОМПОНЕНТА РАЗВОЈНЕ ПОЛИТИКЕ ЕУ.....	175
--	-----

STRATEGY EUROPEANA 2020-2025 AS A “DIGITAL” COMPONENT OF EU DEVELOPMENT POLICY	176
---	-----

Стефан Радојчић,

АКТУЕЛНА ПИТАЊА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА	177
--	-----

CURRENT CLIMATE CHANGE ISSUES.....	178
------------------------------------	-----

ЈАВНОПРАВНА СЕСИЈА

PUBLIC LAW SESSION

Проф. др Жељко Мирјанић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска, Босна и Херцеговина
E-mail: zeljko.mirjanic@pf.unibl.org

УТИЦАЈ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ НА РАДНО ПРАВО

Значај теме огледа се у томе што актуелизује потребу за сагледавањем читавог низа питања која за радно право носи развој информационих и комуникационих технологија, дигитализација пословања и рада, као што су рад код куће, заштита личних података запослених лица, итд. Промјена стандардног пословног окружења у ново, чије су главне карактеристике глобализација, дигитална економија, флексибилност и развој дигиталних компанија и бизниса, утиче на пословање. То, поред осталог, подразумева промјене у начину стицања знања и образовања, промјене и систему личних и друштвених вриједности. Технологије су промијениле начин живота појединаца, њихову комуникацију и на такав начин их увеле у ново, информационо друштво.

У садашњој фази информационог друштва једини начин системске заштите и развоја је квалитетно информисање и оспособљавање кадрова за рационално функционисање у свијету информација. Послодавац путем информационих технологија прикупља, обрађује, користи и чува личне податке запослених потребне за остваривање права и обавеза у радном односу. Једна од посљедица јесте успостављање нових друштвених норми, којима се појединац и друштво у цјелини прилагођавају. Све више профит долази на прво мјесто, те се поставља питање докле је друштво спремно да толерише ову појаву. Садашња фаза развоја радног права заснива се на концепту социјалне тржишне привреде и на промјени свијета рада под утицајем концепта неолибералне глобализације. Ток даљег развоја домаћег радног права зависи од прилагођавања европског радног права и радног права у земљама чланицама ЕУ најважнијим промјенама у свијету рада и капитала.

За успостављање дугорочно одрживог социјалног мира недостаје међусобно повјерење између социјалних актера. Држава као организација грађана мора преузети улогу балансера између рада и капитала. Повје-

рење се може градити кроз употребу информатичких технологија будући да оне омогућавају стално информисање о економском и социјалном развоју. Употреба информатичких технологија убрзава еволутивне промјене у свијету рада и олакшава социјални дијалог као облик институционализованог друштвеног дијалога, усмјерен ка рјешавању најважнијих проблема у свијету рада.

Кључне ријечи: радно право, хармонизација радног права, заштита приватности и личних података запослених, рад код куће.

Prof. Željko Mirjanić, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Banja Luka,
Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina
E-mail: zeljko.mirjanic@pf.unibl.org

THE INFLUENCE OF DIGITALISATION ON LABOUR LAW

The significance of this topic is embodied in the fact that it generates the need for a multidisciplinary approach to an array of issues that have been triggered by the development of information and communication technology and the digitization of business and work. Some of these labour-related issues are work from home, the protection of employees' personal data, etc. The main features of this new business environment are globalization, digital economy, flexibility, and development of digital companies and businesses. The transition from the traditional business environment into the digital environment significantly affects business transactions and operations. Among other things, it includes changes in the methods of acquiring knowledge, professional training and education, and the system of personal and social values. Digital technologies have changed our way of life, the means and modes of communication among individuals and, thus, they have ushered us in the new information society.

In the present phase of the information society, the only way of ensuring systemic protection and development of personnel is the provision of quality information and training of employees for their rational functioning in the world of information. Employers use information technologies to collect, process, use and save personal data about employees, which are necessary for exercising rights and obligations during the employment relationship. One of the consequences is the establishment of new social norms, which both individuals and the society as a whole have to adapt to. As profit increasingly becomes the most important goal, the question is how long the human society will be willing to tolerate this phenomenon. The current stage in the development of labour law is based on the concept of social market economy and the change of the labour world under the impact of the concept of neoliberal globalization. Further development of the national labour law depends on the adjustment of European labour law and labour legislation in the EU member states to the major changes in the world of labour and capital.

For establishing a long-term sustainable social peace, there is a lack of mutual confidence between the social actors. The state, as an organization of citizens, must assume the role of a balancer between labour and capital. This confidence can be built through the use of information technologies, as they enable permanent information about economic and social development. The use of information technologies accelerates the evolutionary changes in the world of labour and facilitates the social dialogue, as a form of institutionalized social dialogue, aimed at resolving the most important problems in the sphere of labour.

Keywords: labour law, harmonization of labour law, employees, privacy and personal data protection, remote work from home.

Проф. др Горан Обрадовић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: obrad@prafak.ni.ac.rs

ГРАНИЦЕ ПОСЛОДАВЧЕВОГ ПРАВА НА ЕЛЕКТРОНСКИ НАДЗОР НАД ЗАПОСЛЕНИМ

Неспорно право послодавца да надзире рад својих запослених релативизовано је са појавом нових техника. Уместо уобичајеног физичког надгледања рада запослених, послодавци су добили могућност (употребом нових технологија), да прате активности запослених и у њиховој приватној сфери. Такође, и сами запослени су добили могућност да са радног места и у оквиру радног времена упражњавају активности које нису везане за опис послова њиховог радног места. Границе праћење запослених путем камера за видео надзор, службене електронске поште и телефона, активности запосленог на друштвеним мрежама током одсуства са рада и слично, предмет су овог рада.

Кључне речи: радни однос, послодавац, запослени, електронски надзор.

Prof. Goran Obradović, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: obrad@prafak.ni.ac.rs

LIMITS OF THE EMPLOYER’S RIGHT TO ELECTRONIC SUPERVISION OF EMPLOYEES

The indisputable right of an employer to supervise the employees’ work has been relativized with the emergence of new techniques. Instead of the conventional physical supervision of employees, employers have been given the opportunity (via new technologies) to monitor the employees’ activities in the private sphere. On the other hand, the employees have been given the opportunity to perform some activities from their workplace and within the working hours that are unrelated to their workpost job descriptions. This paper will examine the limits of monitoring employees via video surveillance cameras, official (institutional) e-mail accounts and telephone communications, employees’ activities on social networks during a leave of absence, and the like.

Keywords: employment, employer, employees, electronic supervision.

Проф. др Лазар Јовевски,
Ванредни професор,
Правни факултет „Јустинијан Први“,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје,
Република Северна Македонија
E-mail: l.jovevski@pf.ukim.edu.mk

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА РАДНИХ ОДНОСА - ПРАВНИ И ЕКОНОМСКИ ИЗАЗОВ У НОВОЈ ДЕКАДИ

У овом раду аутор анализира тренутне промене које се дешавају у области радних односа и радног права. Чланак покрива претходна искуства дигиталне трансформације радних односа која су се догодила у доба пре Ковида, с једне стране, као и утицај пандемије Сарс-КОВ-19 на овај процес данас. Аутор у раду посебну пажњу посвећује паралелном процесу дигитализације економије израженом кроз тзв. „четврте економске револуције“ и њен утицај на трансформацију радних односа у региону и у Европи. У раду се анализирају аспекти реаговања правних система у Европи и региону југоисточне Европе у смислу прихватања или отпора дигитализацији економије и рада. У раду се наводе позитивни аспекти садашње и будуће дигиталне трансформације радних односа, што значи за раднике, послодавце и будуће владине политике рада. Такође се анализирају негативни аспекти, као могући будући изазови који ће неминовно донети дигитализацију радних односа, међу којима аутор истиче раст незапослености, слабљење синдикалног утицаја, отпор запослених и аспект безбедности и здравља на раду.

Кључне речи: дигитална трансформација, радни односи, запошљавање, економија.

Prof. Lazar Jovevski, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law “Iustinianus Primus”,
University “Ss. Cyril and Methodius”, Skopje,
Republic of North Macedonia
E-mail: l.jovevski@pf.ukim.edu.mk

DIGITAL TRANSFORMATION OF LABOR RELATIONS: LEGAL AND ECONOMIC CHALLENGE IN THE NEW DECADE

In this paper, the author analyzes the current changes in the field of labor relations and labor law. The paper covers the previous experiences of digital transformation of labor relations that occurred in the pre-Covid era, as well as the impact of the Sars-KOV-19 pandemic on this process today. The author pays special attention to the parallel process of digitalization of the economy expressed through the so-called “fourth economic revolution” and its impact on the transformation of labor relations in the region and in Europe. The paper analyzes the aspects of responsiveness of legal systems in Europe and in the region of Southeast Europe in terms of acceptance of or resistance to the digitalization of economy and labor. The paper lists the positive aspects of the current and future digital transformation of labor relations, in terms of benefits for workers, employers, and future government labor policies. The negative aspects are also analyzed, as possible future challenges that will inevitably bring the digitalization of labor relations, some of which are the rise of unemployment, weakening of trade union influence, employees’ resistance, and the aspect of occupational safety and health at work.

Keywords: digital transformation, labour relations, employment, economy.

Проф. др Зоран Јовановић,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу
E-mail: zjovanovic@jura.kg.ac.rs

Др Стефан Андоновић,
Асистент са докторатом,
Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу
E-mail: sandonovic@jura.kg.ac.rs

ОБЈАВЉИВАЊЕ ЗАКОНА И ДРУГИХ ОПШТИХ АКТА – СКРИВЕНЕ МОГУЋНОСТИ ЕЛЕКТРОНСКЕ УПРАВЕ

Савремене демократске вредности и принципи владавине права подразумевају да сви грађани буду упознати са законима и општим актима које државни органи доносе. Познавање правних норми представља темељ правне државе и организованог друштва у коме постоји правна предвидљивост и могућност планирања и доношења одлука. У ту сврху, Уставом Републике Србије, предвиђена је обавеза објављивања закона и других општих аката у јавном гласилу пре њиховог ступања на снагу, како би се сви заинтересовани субјекти са њима упознали. Ипак, чини се да у модерним условима обимног законодавног рада и огромног броја прописа који се свакодневно доносе, грађани и привредни субјекти нису у могућности да их све испрате, чиме се јавља опасност од пропуштања усаглашавања са прописима и последично штетним последицама по државу, грађане, привредне и друге заинтересоване субјекте. Стога, поставља се питање, да ли је довољно да закони и општи акти буду само објављени у јавном гласилу како би се заинтересована лица упознала са њима? Аутори рада сматрају да је потребно ићи корак даље, у правцу активне улоге државе и трансформације „објављивања” у „обавештавање” о прописима. Обавештавање грађана о прописима може се имплементирати захваљујући могућностима које пружају дигитализација и електронска управа. Коришћењем електронске комуникације, развојем потенцијала јединственог управног места и активнијим деловањем органа државе на плану упознавања субјеката са новим прописима, може се утицати на ефикасније остваривање правних норми, већи степен поштовања и самим тим на развој владавине права. Аутори ће у овом раду дати свој предлог и прилог о поменутих питањима.

Кључне речи: дигитализација, електронска управа, јединствено управно место, објављивање закона, Службени гласник.

Prof. Zoran Jovanović, LL.D.,

Associate Professor,

Faculty of Law, University of Kragujevac

E-mail: zjovanovic@jura.kg.ac.rs

Stefan Andonović, LL.D.,

Teaching Assistant,

Faculty of Law, University of Kragujevac

E-mail: sandonovic@jura.kg.ac.rs

PUBLICATION OF LAWS AND OTHER GENERAL ACTS: TACIT POTENTIALS OF E-GOVERNMENT

The contemporary democratic values and the rule of law principles imply that all citizens are familiar with the laws and general acts passed by state bodies. Familiarity with the legal norms is the cornerstone of organized society, based on legal foreseeability and the possibility for making plans and decisions. For this purpose, the Constitution of the Republic of Serbia stipulates the obligation of publish laws and other general acts in the public journal (Official Gazette) before their entry into force, so that all interested parties can get familiar with them. However, in the contemporary circumstances of extensive legislative work and a huge number of regulatory acts which are enacted on a daily basis, it seems that citizens and business entities cannot keep up with them all. It poses a risk of harmful consequences for the state, citizens, business entities and other interested stakeholders who fails to comply with the enacted provisions. It gives rise to the following question: is the mere act of publication of laws and general acts in the Official Gazette sufficient in terms of making the interested subjects aware of the new laws and making them comply with the enacted provisions? The authors of the paper believe that it is necessary to go a step further, in the direction of ensuring the active role of the state and, in particular, transforming the mere “publication” of laws into the practice of providing “information” about new regulations. Digitalization and e-government offer ample possibilities for informing the citizens about new regulations. By using different electronic communication tools and developing the potentials of one-stop-shop administrative services, state authorities may ensure a higher degree of compliance with the enacted legal norms. In this paper, the authors aim to contribute to the discussion on these issues by offering their proposals on this matter.

Keywords: digitalization, e-government, one-stop-shop, publication of laws, Official Gazette.

Александар Антић,
Асистент,
Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу
E-mail: aantic@jura.kg.ac.rs

МОГУЋНОСТ ЕЛЕКТРОНСКОГ ДОСТАВЉАЊА АКАТА ВЕЗАНИХ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА И ОБАВЕЗА ЗАПОСЛЕНИХ

Аутор ће у раду обрадити проблематику у вези са електронским достављањемаката везаних за остваривање права и обавеза запослених уз одговарајућу упоредноправну анализу. Акти везани за права и обавезе запослених који се појављују у међусобном саобраћају између послодавца и запосленог су најчешће решења којима послодавац одлучује о правима и обавезама запосленог али и писмена којима се одвија званична комуникација запосленог са послодавцем, попут захтева, молби, дописа и слично. У Закону о раду Републике Србије могућност електронског достављања аката којима се одлучује о остваривању права и обавеза запослених појављује се као изузетак. Имајући у виду развој информационих и комуникационих технологија, као и промену начина рада насталу због тога, а посебно током пандемије „корона вируса“, неопходно је предвидети могућност електронског достављања аката везаних за званичну комуникацију између послодавца и запослених и у другим случајевима, осим оних који су тренутно предвиђени у Закону о раду Републике Србије.

Кључне речи: електронско достављање, права запослених, обавезе запослених, Закон о раду Републике Србије, „корона вирус“.

Aleksandar Antić, LL.B.,
Teaching Assistant,
Faculty of Law, University of Kragujevac
E-mail: aantic@jura.kg.ac.rs

POSSIBILITY OF ELECTRONIC DELIVERY OF ACTS CONCERNING THE EXERCISE OF EMPLOYEES' RIGHTS AND OBLIGATIONS

In this paper, the author discusses the issue of electronic delivery of acts concerning the exercise of employees' rights and obligations, with reference to appropriate comparative law analysis of this subject matter. The most common legal acts related to employees' rights and obligations arising from mutual relations between the employer and the employee are decisions by which the employer decides on the employees' rights and obligations, but they also include different pleadings (such as requests, motions, applications, transactional letters, etc.) as various forms of official communication between the employee and the employer. In the Labor Act of the Republic of Serbia, the possibility of electronic delivery of acts concerning the exercise of employees' rights and obligations is envisaged in exceptional circumstances. Having in mind the rapid development of information and communication technologies, as well as the operational changes they have generated in the labour process, especially during the COVID-19 pandemic, there is a need to envisage the possibility of electronic delivery of acts pertaining to the official communication between employers and employees in some other cases, besides those that are currently provided in the Labor Act of the Republic of Serbia.

Keywords: electronic delivery, employees' rights and obligations, Labor Act of the Republic of Serbia, COVID-19 pandemic.

Prof. dr Cristian Dumitru Miheș,
*Vanredni profesor,
Pravni fakultet, Univerzitet Oradea,
Republika Rumunija
E-mail: cristian.mihes@uoradea.ro*

ПРАВНО УРЕЂЕЊЕ СИСТЕМА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ: ИМПЛИКАЦИЈЕ У ПОГЛЕДУ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ И ПРАВНЕ РЕГУЛАТИВЕ

Здравство је једна од многих области у којима се већ увелико користи вештачка интелигенција (*Artificial Intelligence*). Импликације употребе различитих облика вештачке интелигенције у здравственом систему су од изузетног значаја за уређење ове области. Глобална здравствена криза изазвана пандемијом корона вируса (*Covid-19*) показује да решавање проблема у здравственом систему све више зависи од система вештачке интелигенције. Истовремено је неопходно размотрити утицај вештачке интелигенције на правну регулативу и утврдити најадекватнији приступ овом питању из перспективе права. Право треба да обезбеди правни оквир за примену вештачке интелигенције у области медицине и здравства, што је од суштинске важности како у погледу заштите пацијената, здравствених радника (лекара, медицинских сестара, итд.) и друштва у целини, тако и у погледу смерница за доношења одлука у здравственом систему. У раду се разматрају питања која се односе на доношење одлука у здравству, прекомерно ослањање на вештачку интелигенцију у процесима одлучивања, однос између пацијента и лекара, слободу избора, подизање свести јавности и едукацију чланова друштва о овом феномену.

Кључне речи: здравство, вештачка интелигенција (AI), доношења одлука у здравственом систему, однос пацијент-лекар медицинске одлуке, слобода избора, подизање свести и едукација.

Prof. Cristian Dumitru Miheș, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Oradea,
Republic of Romania
E-mail: cristian.mihes@uoradea.ro

TOWARDS REGULATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE SYSTEMS: IMPLICATIONS FOR HEALTHCARE AND LAW

Healthcare is one of the many areas which have been impacted by the Artificial Intelligence (AI). The implications of using different forms of AI in Healthcare are very significant. The present healthcare crisis caused by the Covid-19 pandemic has urged us to address healthcare issues by increasingly relying on AI systems. Concurrently, we have to observe the impact of AI on law and to identify the most suitable approach to this issue from the legal perspective. Law (either hard law or soft law) should provide the legal framework for the application of AI in medical industry and healthcare system. It is essential not only in terms of protecting patients and medical professionals (doctors, nurses etc.), and the society in general, but also in terms of providing guidance for decision-making process. This paper aims to address the issues related to over-reliance on AI in medical decision-making processes, the patient-doctor relationship, the freedom of choice, raising public awareness and providing relevant education of the members of society about this phenomenon.

Keywords: healthcare, Artificial Intelligence, legal regulation, medical decisions, freedom of choice, public awareness and education.

Проф. др Јелена Вучковић,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу
E-mail: jvuckovic@jura.kg.ac.rs

ПОЈАМ МЕДИЈА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Крај XX века представља револуционарни комуникацијски корак. Интернет као први медијум који је омогућио такав модел комуникације где су комуникатори расути по целом свету а корисници информација се од пасивних примаоца информација трансформишу у активне медијске учеснике. Да ли ће се нови медији користити само за медијски дијалог или масовну дистрибуцију или само за преузимање садржаја, зависи од воље корисника. Савремено доба редефинише људску комуникацију и отварају питање да ли се on line посетиоци могу да изборе са толиком слободом а то важи *vice versa* и за разне медијске платформе. На тај начин, Интернет као глобални медиј отвара нова правна питања и изазове у области медијског законодавства. Информациона политика и законодавство мора да адекватно одговори изазовима новог доба.

Прича о информатизацији и глобализацији медија је крајње комплексна. Интернет медијске форме су постале нова реалност без обзира на њене предности и мане. Техничке способности медија учинили су их неодржимим инструментима владајућих структура. Селекција информација и контролисање протока информација показују сву моћ и опасност медија. Медијску слободу контролишу друштвене елите које су углавном у средишту владајућих структура моћи. Виртуелни медијски простор постаје супститут за реални простор. Питање власништва над медијима (приватни или јавно) је постало споредно питање јер се и у једном и другом случају задовољавају интереси одређене друштвене елите, који су са оне стране објективности и слободе. Нови медији су нови изазов за право и вредности али не у спекулативном смислу већ реалном, процесном и конкретно људском. Право не треба да затвара очи пред виртуелним информатичким временом.

Ново дигитално окружење у коме су се појавиле нове медијске платформе захтева разликовање традиционалних и нових медија. Међутим, право пружа отпор да обухвати нове медијске форме. Поставља се питање, да ли

правно регулисање треба да буде једнако за све медије (традиционалне и нове). То свакако јесте циљ медијског законодавства али и велики изазов. Због тога, треба најпре појам медија широко и реално поставити и тиме правно признати нове медије. Друго, сматрамо да медијска регулатива и принципи, који се односе на нове медије треба да буду флексибилнији и мање стриктни у односу на традиционалне медије али само као прелазно решење. То је много целисходније, него затварати очи према новим медијима. Непрепознавање и нерегулисање информационе десеминације путем Интернета отвара могућности наношења много веће штете по јавне интересе.

Кључне речи: медији, појам медија, ново медијско законодавство, слобода медија.

Prof. Jelena Vučković, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Kragujevac
E-mail: jvuckovic@jura.kg.ac.rs

THE CONCEPT OF MEDIA IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

The end of the 20th century represents a revolutionary step in communication due to the development of the Internet, as the first medium that enables a model of communication where communicators are scattered all over the world and information users are transformed from passive recipients of information into active media participants. It is up to every single user to decide whether the new media will be used only for media dialogue or mass distribution, or only for content downloading. The modern age is redefining human communication and raising the question of whether online visitors can cope with so much freedom, which also applies to various media platforms. Thus, the Internet as a global medium opens new legal issues and poses new challenges in the field of media legislation. Information policy and legislation must adequately respond to the challenges of the new digital age.

The story about the informatization and globalization of the media is extremely complex. Internet media forms have become a new reality, regardless of their many advantages and disadvantages. The technical capacities of the media have made them irresistible instruments of the governing structures. The selection of information and the control of the flow of information show all the power and dangers of the media. Media freedom is controlled by social elites, mainly abiding at the center of the ruling power structures. Virtual media space becomes a substitute for real space. The issue of ownership over the (private or public) media has become a secondary issue because, in both cases, the media cater for the interests of specific social elites which extend beyond the normative framework of objectivity and freedom. New media are a new challenge for law and values, not only in a speculative sense but also in a real, procedural and human sense. In times of Information and Communication Technologies (ICT), law should not turn a blind eye to the developments in the virtual space.

The new digital environment in which new media platforms have emerged calls for making a clear distinction between traditional and new media. However, law reluctantly embraces new media forms. The question is whether the legislation

should be the same for all media (traditional and new ones). It is certainly the goal of media legislation, but also a huge challenge. The first step in addressing this issue should be the provision of a broad and realistic definition of the concept of media, which will ensure the recognition of the new media. Secondly, media regulations and principles which refer to the new media should be more flexible and less strict as compared to the traditional media (but only provisionally); it is more purposeful than turning a blind eye to the new media. Non-recognition and non-regulation of information dissemination via the Internet opens the possibility of causing much greater damage to the public interest.

Keywords: media, concept of media, new media legislation, media freedom.

Doc. dr Bogdan Bodea,
Docent,
Pravni fakultet, Univerzitet Oradea,
Republika Rumunija
E-mail: avocatbodea@yahoo.com

ОДНОС ЈАВНОГ МЊЕЊА И МЕДИЈСКЕ ПОКРИВЕНОСТИ И ПОШТОВАЊЕ ПРАВА НА СЛОБОДУ И СИГУРНОСТ

У чланку се расправља о утицају јавног мњења и извештавања у медијима на превентивне мере и ограничења слободе, у случају повреде члана 5. Европске конвенције о људским правима. Аутор анализира међусобни утицај јавног мњења и извештавања у медијима, и покушава да идентификује правилно понашање националних власти у погледу потребе да се осигура стварна и ефикасна заштита права на слободу и сигурност.

Кључне речи: јавно мњење, медијска покривеност, право на слободу, превентивне мере.

Doc. Bogdan Bodea, PhD.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Oradea,
Republic of Romania
E-mail: avocatbodea@yahoo.com

***THE RELATION BETWEEN PUBLIC OPINION
AND MEDIA COVERAGE AND RESPECT OF THE
RIGHT TO LIBERTY AND SECURITY***

The article discusses the influence of public opinion and media coverage on preventive measures and restrictions of liberty, which constitute an infringement of Article 5 of the European Convention on Human Rights. The author analyzes how public opinion and media coverage affect each other, and tries to identify the proper conduct of national authorities in respect of the need to ensure the real and effective protection of the right to liberty and security.

Keywords: public opinion, media coverage, right to liberty, preventive measures.

Doc. dr Jelena Dujmović Bocka,
Docent,
Pravni fakultet, Sveučilište "Josip Juraj Strossmayer" u Osijeku,
Republika Hrvatska
E-mail: jdujmovi@pravos.hr

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ЈАВНЕ УПРАВЕ У РЕПУБЛИЦИ ХРВАТскоЈ - ЕУРОПСКИ И НАЦИОНАЛНИ ПРАВНИ ОКВИР

Примјена информацијско - комуникацијске технологије на државној, локалној и подручној (регионалној) разини те у оквиру јавних служби постала је пријека потреба чиме се настоји подићи квалитета пружања услуга грађанима те побољшати сами однос између грађана и управе. То омогућава и води стварању сарадничког односа између грађана и управе. Дигитализацијом јавне управе настоји се осигурати повећање транспарентности и отворености управе, повећање учинковитости рада у јавној управи те осигуравање лакшег и једноставнијег начина исхођења различитих врста докумената. Синергија знаности и gospodarства требала би уродити плодом те изњедрити нека од кључних рјешења како би се читав сустав јавне управе учинио доступнијим. У том смислу, сви подузети кораци водили би к модернизацији свих сегмената јавне управе. Кроз рад се, након појмовних и концепцијских одређења е - управе, врши анализа одговарајућих правних прописа на еуропској и националној разини те се на темељу извршене анализе доносе одређени закључци који би у догледно вријеме требали послужити стварању транспарентне, отворене и учинковите јавне управе (осигуравање економичности, ефикасности и ефективности јавне управе). На једнак начин, приказују се нека од добрих рјешења примјене информацијско – комуникацијске технологије у оквиру подручја државне управе, локалне и подручју (регионалне) самоуправе те на подручју образовања и здравства као јавне службе. Добри примјери праксе те приближавање еуропском моделу кориштења дигиталних платформи довели би до унапрјеђења јавних услуга те приближавању хрватског простора еуропском дигиталном административном простору, што је једно од кључних циљева свих актера заинтересираних у дигиталну трансформацију.

Кључне ријечи: дигитализација, јавна управа, државна управа, локална и подручна (регионална) самоуправа, јавне службе.

Doc. Jelena Dujmović Bocka, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, “Josip Juraj Strossmayer” University of Osijek,
Republic of Croatia
E-mail: jdujmovi@pravos.hr

DIGITALISATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE REPUBLIC OF CROATIA: THE EUROPEAN AND NATIONAL LEGAL FRAMEWORK

The implementation of information and communications technology at the national, local and regional level, as well as in public services, has become a necessity. It aims to increase the quality of services provided to citizens and to improve the relationship between the citizens and the administration. Transparency and accessibility of the administration are being enhanced through the digitalisation of public administration, which aims to increase the efficiency of productivity in public administration and less complicated procedure for obtaining various documents. The synergy of science and economy should be beneficial in providing key solutions to ensuring higher accessibility of the entire public administration system. Therefore, all steps taken in that course would lead towards modernisation of all the segments of public administration. After presenting the conceptual framework of e-administration, the paper provides an analysis of relevant legal regulations at the European and the national level. They serve as the basis for drawing certain conclusions which could be used in a foreseeable future for establishing transparent, accessible and efficient public administration system and ensuring the economy, efficiency and effectiveness of public administration. Moreover, the author presents examples of good solutions in applying the information and communications technology in national administration, local and regional self-government, as well as in the areas of education and healthcare as public services. These examples of good practice and the implementation of the European model for using digital platforms would improve the public services and ensure the development of Croatian administration in accordance with the European digital administrative space, which is one of the key goals of all stakeholders interested in digital transformation.

Keywords: digitalisation, public administration, national administration, local and regional self-government, public services.

*Доц. др Драгана Ћорић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Новом Саду
E-mail: michelle@pf.uns.ac.rs*

ЕЛЕКТРОНСКА ДЕМОКРАТИЈА - НЕИСПУЊЕНА ОБЕЋАЊА

Електронска демократија у свом најширем облику представља активну дискусију између државе и грађана о питањима битним како на нивоу целе државе, тако и на неком локалном нивоу, употребом интернета и других електронских начина комуникације. Убрзани процеси дигитализације и аутоматизације бројних процеса у друштву су требали да доведу до побољшања комуникације између грађана и државе и до повећања ефикасности рада државних органа. Уместо тога су само произвели нове проблеме у комуникацији и још веће неразумевање рада државних органа од стране грађана. У раду ћемо приказати теоријску основу самог концепта електронске демократије, као посебне фазе развоја демократије уопште; затим основне појавне облике електронске демократије (е-влада, е-гласање, е-одлучивање, е-предлагање, е-јавне расправе и друге) и колико су они развијени; колико је свест грађана о употреби интернета у ове сврхе развијена и шта све још демократија може да учини за људе у њој - да би јој и они адекватно узвратили.

Кључне речи: електронска демократија, грађани, држава.

Doc. Dragana Ćorić, LL.D.,
Assistant Professor
Faculty of Law, University of Novi Sad
E-mail: michelle@pf.uns.ac.rs

ELECTRONIC DEMOCRACY: UNFULFILLED PROMISES

Electronic democracy in its broadest form is an active discussion between the state and citizens on issues important both at the level of the entire state and at a local level, by using the Internet and other electronic communication channels. The accelerated processes of digitalization and automation of numerous processes in society were supposed to lead to improved communication between citizens and the state and increase the efficiency of the work of state bodies. Instead, they only generated new problems in communication and even greater misunderstanding of the work of state bodies by citizens. In this paper, the author will present the theoretical framework of the concept of electronic democracy, as a special phase in the development of democracy in general. Then, the paper focuses on the basic manifestations of e-democracy (e-government, e-voting, e-decision-making, e-proposals, e-public debates, etc.) and how developed they are. Finally, the author discusses the extent of the citizens' awareness of the use of the Internet for these purposes, and what democracy can do for the people so that they can adequately reciprocate.

Keywords: electronic democracy, citizens, state.

Мр Брано Хаџи Стевић,

Асистент,

Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву,

Република Српска, Босна и Херцеговина

E-mail: brano.hadzi.stevic@pravni.ues.rs.ba

НОРМА КАО ИСКЉУЧУЈУЋИ РАЗЛОГ ЗА ДЕЛАЊЕ

Правне норме поштујемо из различитих разлога, али Раз сматра да норма представља искључујући разлог за делање, тј. она представља разлог који не може да се одмерава са другим разлозима који треба да усмере наше делање. Стога, постоје разлози првог реда које одмеравамо ради практичне одлуке, али постоје и разлози другог реда који искључују то одмеравање. Разова теорија полази од тога да норме доносе ауторитети чији искази представљају разлоге (другог реда) за делање без обзира на то да ли су у садржинском смислу исправни, тј. морално прихватљиви. Међутим, иако је норма важећа без обзира на своју исправност, ипак Раз не одриче сваки значај њеној легитимности, јер сматра да адресати норме морају да верују у моралну утемељеност нормотворца, а овај мора да буде легитиман. Први део рада је посвећен Разовом поимању разлога за делање, док је у другом делу пажња посвећена правилима као разлозима за делање. Њихова посебност је видљива чак и интуитивно, а посебно су размотрени Разови ставови да је правило садржински-независан и искључујући разлог за делање. Трећи део рада је посвећен Разовом поимању ауторитета и коначној оцени – да ли је норма јак или искључујући разлог за делање?

Кључне речи: практично расуђивање; разлози за делање; одмеравање разлога; искључујући разлози; ауторитет; легитимност ауторитета.

Brano Hadži Stević, LL.M.,
Teaching Assistant,
Faculty of Law, University of East Sarajevo,
Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina
E-mail: brano.hadzi.stevic@pravni.ues.rs.ba

NORM AS AN EXCLUSIONARY REASON FOR ACTION

Legal rules are respected for various reasons, but Joseph Raz believes that a rule (norm) represents exclusionary reason for action because it is the reason which cannot be weighed with other reasons. Thus, there are first-order reasons that can be balanced in order to make some practical decision, but there are also second-order reasons that preclude such balancing. Raz's theory starts from the fact that norms are created by authority whose statements represent (second-order) reasons for action, regardless of their merits and moral acceptability. However, although the norm is valid regardless of its merits, Raz does not deny any significance of its legitimacy because he believes that the addressees must believe in the moral justification of the norm-setter, and the latter must be legitimate. In this context, the first part of the paper is dedicated to Raz's understanding of the reasons for action, while the second part focuses on the rules as reasons for action. As their uniqueness is visible even intuitively, the author of this paper especially considers Raz's views that a rule is a content-independent and exclusive reason for action. The third part of the paper is dedicated to Raz's understanding of authority and the final assessment: is the norm a strong or an exclusionary reason for action?

Keywords: practical reasoning, reasons for action, balancing reasons, exclusionary reasons, authority, legitimacy of authority.

Андреј Благојевић,

Асистент,

Депарتمان за комунологију и новинарство,

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

E-mail: andrej.blagojevic@filfak.ni.ac.rs

ПРАВНА РЕГУЛАЦИЈА АУДИОВИЗУЕЛНИХ МЕДИЈСКИХ УСЛУГА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

У комунитарном праву електронски медији се посматрају кроз призму пружања аудиовизуелних медијских услуга и уређују на основу Директиве о аудиовизуелним медијским услугама из 2010. године. Последња ревизија ове директиве из 2018. године проширила је дејство Директиве на платформе за размену видео-садржаја, али уредила и друга значајна питања у овој области. Циљ рада је да представи правни оквир аудиовизуелних медијских услуга у Европској унији, од прве директиве која се односила на електронске медије – Директиве о телевизији без граница, па до актуелне Директиве о аудиовизуелним медијима. Анализа ове директиве, као и анализа Извештаја Европске комисије из 2021. године о примени нових норми предвиђених поменутом ревизијом ове директиве из 2018. године, даће одговор на питање усклађености постојеће Директиве о аудиовизуелним медијским услугама са развојем аудиовизуелних технологија и тржишта, а исто тако даће и детаљнији увид у евентуалне потребе за даљим изменама ове директиве.

Кључне речи: аудиовизуелне медијске услуге, електронски медији, платформе за размену аудиовизуелног садржаја, Директива о аудиовизуелним медијским услугама.

Andrej Blagojević, LL.B.,
Teaching Assistant,
Department of Communicology and Journalism,
Faculty of Philosophy, University of Niš
E-mail: andrej.blagojevic@filfak.ni.ac.rs

THE LEGAL REGULATION OF AUDIOVISUAL MEDIA SERVICES IN THE EUROPEAN UNION

In the *acquis communautaire*, electronic media are viewed through the prism of the provision of audiovisual media services and regulated on the basis of the Audiovisual Media Services Directive (2010). The last revision of this AMS Directive in 2018 has extended the impact of this Directive to video-sharing platforms but it has also regulated other important issues in this area. The aim of this paper is to present the legal framework of audiovisual media services in the European Union, starting from the Television without Frontiers Directive (1989) as the first directive related to electronic media to the current Audiovisual Media Service Directive (2018). The analysis of this Directive, as well as the analysis of the European Commission Report of 2021 on the implementation of the new provisions envisaged in the revised AMS Directive of 2018, will provide an answer to the question concerning the compatibility of the existing Audiovisual Media Service Directive with the development of audiovisual technologies and markets. It will also offer a more substantial insight into the possible needs for further amendments of this Directive.

Keywords: audiovisual media services, electronic media, platforms for the exchange of video content, Audiovisual Media Services Directive.

*Доц. др Невена Миленковић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Приштини,
са привременим седиштем у Косовској Митровици
E-mail: nevena.petrovic@pr.ac.rs*

ДОЗВОЉЕНОСТ ЗАХТЕВА ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ СУДСКЕ ОДЛУКЕ УПРАВНОГ СУДА У УСЛОВИМА РЕДОВНЕ УПРАВНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ

Сукцесивност управне и управносудске заштите, њихова испреплетеност и вишестука повезаност огледа се и у условљености могућности пружања једног (и јединог у домаћем праву деволутивног) вида ванредне управно-судске заштите постојањем и претходним исцрпљивањем редовне управне (административне) правне заштите. Полазећи од тезе о интегралности управне и управносудске заштите, аутор у раду разматра како постојање, односно став судске праксе о (не)постојању средства редовне управне заштите утиче на могућност странке да се заштити путем Захтева из чл. 49. Закона о управним споровима као инструментарија ванредне управносудске заштите. Као један од три типа ЗУС-ом предвиђених ситуација у којима је могуће правоваљано поднети Захтев за ванредно преиспитивање судске одлуке Управног суда, ЗУС предвиђа “ствари у којима је у управном поступку била искључена жалба”. Како важећи Закон о управном поступку као средство редовне правне заштите предвиђа (пored жалбе) и приговор, поставља се питање његове правне релевантности на дозвољеност употребе Захтева за ванредно преиспитивање судске одлуке. Може ли се постојање приговора сматрати редовном правном заштитом у управном поступку? Потврдан одговор, консеквентно, водио би закључку о одбацивању Захтева по ЗУС-а и ускраћивању заштите по њему. Негативан би Захтеву обезбедио ширу примену у пракси. На практичном плану став по овом питању има далеко шири домаћај и значај. У зависности од начина приступања представљеној проблематици, заузимање једног или другог презентованог става се битно неједнако рефлектује на предстојећу реформу система секундарне управносудске заштите у смислу потребе за увођењем друге (жалбене) инстанце.

Кључне речи: управни спор, управни поступак, редовна и ванредна управносудска заштита.

Doc. Nevena Milenković, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Priština,
Temporary head office in Kosovska Mitrovica
E-mail: nevena.petrovic@pr.ac.rs

***ADMISSIBILITY OF REQUEST FOR EXTRAORDINARY
REVIEW OF THE ADMINISTRATIVE COURT
DECISION IN THE CIRCUMSTANCES OF REGULAR
ADMINISTRATIVE COURT PROTECTION***

The successive impact of administrative law and administrative justice, their multiple correlations and mutual intertwining, is best reflected in the legal protection provided within the framework of administrative judicial procedure. Thus, the provision of extraordinary administrative court protection (as one and the only devolutive type of extraordinary legal remedy in administrative procedure) is preconditioned by exhausting the appeal as a regular legal remedy in administrative procedure. Starting from the thesis on the integral nature of administrative law and administrative judicial protection, the author of this paper discusses how the non-existence of a regular legal remedy, or the position of judicial practice on the (non)existence of appeal in the regular administrative judicial procedure, affects the party's opportunity to protect itself by filing a request for an extraordinary review of the administrative court decision, envisaged in Article 49 of the Administrative Disputes Act (ADA) as an extraordinary legal remedy.

The Administrative Disputes Act (ADA) envisages three types of situations in which the injured party may file a request for an extraordinary review of the judicial decision rendered by the Administrative Court. One of them refers to "the subject matter which excludes the possibility of filing an appeal in the course of administrative procedure". Given that the current Administrative Procedure Act (APA) envisages the possibility of filing the appeal and the objection as regular legal protection instruments, there is a question of the legal relevance of objection in terms of the admissibility of using the request for an extraordinary review of the Administrative Court decision.

Can the objection be considered as a regular legal remedy in administrative proceedings? If the answer to this question is affirmative, the request under the ADA will be rejected, which further implies that the injured party will be deprived of legal protection. If the reply is negative, it would provide for a wider application of this request in practice. In practical terms, the position on this issue has a far broader scope and significance. Depending on the way of approaching the presented issues, taking one or the other position has a substantially different impact on the forthcoming reform of the administrative court protection system, particularly in terms of introducing the second-instance (appellate) administrative judiciary.

Keywords: administrative dispute, administrative procedure, regular and extraordinary judicial protection.

Милица Миџовић, мастер правник,
Сарадник у настави,
Правни факултет, Универзитет у Приштини,
са привременим седиштем у Косовској Митровици
E-mail: milica.midzovic@pr.ac.rs

УТИЦАЈ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ НА ТРЖИШТЕ РАДА

Ауторка у раду настоји указати на промене и новине које дигитализација и технолошки напредак уносе на тржиште рада. Сведоци смо дигиталне револуције која мења свет запошљавања и рада. Употреба дигиталних технологија условљава другачију организацију процеса рада и другачије односе међу субјектима који у њему учествују. Долази до флексибилизације радних односа и реформи у области рада. Стога је неопходно указати на нужност преиспитивања позитивне радноправне законске регулативе и њене прилагођености променама на тржишту рада. Дигитализација јесте прилика за отварање нових радних места и друштвени развој али истовремено отвара бројне недоумице и разлоге за забринутост. Долази до „гашења” одређених радних места и веће употребе вештачке интелигенције што доводи до смањења броја запослених. Такође су све чешћи случајеви неплаћеног прековременог рада на интернету и неплаћених доприноса социјалног осигурања. Са друге стране долази до повећања броја samozaposlenih који користе предности дигитализације кроз флексибилност радног времена и радног места. Иако наизглед дигитализација на тржишту рада има предности ауторка у раду указује на то да је у светлу све чешћег и бржег преласка на дигитално пословање и облике рада заснованих на информационој технологији јако битно заштитити субјекте радног односа. Посебно запосленог као слабију страну у радном односу у складу са начелом *in favor laborem*.

Кључне речи: радно право, тржиште рада, дигитализација рада, дигитална револуција, нови облици рада.

Milica Midžović, LL.M.,
Teaching Associate,
Faculty of Law, University in Priština,
Temporary head office in Kosovska Mitrovica
E-mail: milica.midzovic@pr.ac.rs

THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE LABOR MARKET

In this paper, the author discusses the changes and innovations that digitalization and technological progress have brought into the labor market. The digital revolution is changing the world of employment and work. The use of digital technologies calls for a different organization of labour processes and establishes different relations between the participants. The flexibility of labor relations generates reforms in the field of labor. Therefore, there is a need to re-examine the positive labour law and its capacity to adapt to changes in the labour market. Digitalization is an opportunity to create new jobs and boost social development but, at the same time, it gives rise to numerous dilemmas and reasons for concern. As some jobs get “extinct”, there is a greater use of artificial intelligence, which leads to a reduction in employment rate. There is an increasing number of cases involving unpaid overtime work on the Internet and unpaid social security contributions. On the other hand, there is an increasing number of self-employed persons who use the advantages of digitalization, flexible working hours and workplaces. Digitalization seems to have advantages at the labor market but, in light of the increasingly frequent and faster transition to digital business and different forms of work based on information technology, it is very important to protect the participants in employment relations, particularly the employee as a weaker party in the employment relationship in accordance with the principle *in favor laborem*.

Keywords: labour law, labour market, digitalization, digital revolution, new forms of labour.

Гордана Игњатовић,

Предавач енглеског језика правне струке,

Правни факултет, Универзитет у Нишу

E-mail: goga@prafak.ni.ac.rs

ДИГИТАЛНО УЧЕЊЕ У ОБРАЗОВАЊУ ПРАВНИКА И НАСТАВИ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА ПРАВНЕ СТРУКЕ

Дигитално учење представља спој дигиталних наставних садржаја, компетенција, алата, едукативног дизајна и ефикасне педагогије. Овај рад истражује концепт дигиталног учења у образовању правника, са посебним освртом на наставу енглеског језика правне струке (*ELP/LE*). Први део рада даје кратак преглед концептуалног оквира, развоја и модалитета дигиталног учења. Други део истражује концепт дигиталног учења у правном образовању и примере програма у развијеним земљама, и нуди увид у први институционализовани облик *online* учења на Правном факултету у Нишу од средине марта 2020. године надаље и изазове у том процесу. Трећи део рада нуди увид у *online* наставу енглеског језика правне сврхе (*ELP/LE*) на Правном факултету у Нишу. У контексту креирања *online* окружења за учење, аутор разматра органичења, изазове, предности и потенцијале *online* наставе, поткрепљујући анализу резултатима студентске евалуације. Добра равнотежа конвенционалног (*offline*) и дигиталног (*online*) учења је важно питање у савременом образовању. Уместо *ad hoc* приступа, време је да се обезбеди добро структурирана и технички подржана интеграција разних облика дигиталног учења у образовање правника.

Концепт дигиталних компетенција (2013) покрива многа етичка, технолошка, структурна и педагошка питања у погледу дигитализације и дигиталне трансформације. Нова парадигма у образовању су иновативни, одрживи и регенеративни “паметни едукативни екосистеми” (*smart learning ecosystems*). Овај концепт подразумева мреже физичких и дигиталних окружења за учење које пружају разне могућности за интегрисано и холистичко учење у аутентичним контекстима. Развој инфраструктуре ових система почива на сарадњи свих кључних актера, који су носиоци промена у процесу обезбеђивања одрживог развоја и опште добробити.

Кључне речи: дигитално учење, образовање правника, енглески језик правне струке (*ELP/LE*), наставна искуства, „паметни” едукативни екосистеми.

Gordana Ignjatović, BA,
ESP/ELP Lecturer,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: goga@prafak.ni.ac.rs

DIGITAL LEARNING IN LEGAL EDUCATION AND LEGAL ENGLISH INSTRUCTION

Digital Learning is a blend of digital content, competences, tools, instructional design and pedagogy. This paper explores the concept of Digital Learning (DigL) in legal education, with specific reference to English for Legal Purposes/Legal English (ELP/LE). The author first outlines the DigL conceptual framework, development, and modalities. The second part focuses on DigL in legal education, including examples from developed countries, and outlines the first institutionalized form of online learning at the Law Faculty in Niš since mid-March 2020 onwards, including the challenges encountered in the process. The third part provides an insight into the online learning experience from ELP/LE courses. The author discusses the online-classroom environment, challenges and benefits, supported by student evaluation of the learning process. A sound balance of offline and online learning is a major issue in contemporary education. Instead of *ad hoc* approaches, it is high time to ensure a structured and well-supported integration of various DigL formats into legal education.

The Digital Competence Framework (2013) addresses many ethical, technological, structural and pedagogical issues related to digitalization and digital transformation. The concept of innovative, sustainable and regenerative *smart learning ecosystems* (SLEs) is an emerging paradigm which entails networks of physical and digital learning spaces, offering a variety of flexible opportunities for integrated, holistic and authentic learning. Their elaborate infrastructures call for joint action of all stakeholders, who are seen as agents of change in the process of ensuring sustainable development, employment, active citizenship, life-long learning, and general welfare.

Keywords: Digital Learning, digital competence, legal education, ELP/LE online learning, smart learning ecosystems.

ГРАЂАНСКОПРАВНА СЕСИЈА
CIVIL LAW SESSION

Проф. др Мирослав Лазих,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: lazic@prafak.ni.ac.rs

ПРАВНИ АСПЕКТИ УПИСА РЕГИСТРОВАНЕ ЗАЛОГЕ НА ПОКРЕТНИМ СТВАРИМА И ПРАВИМА

Регистрована залога је бездржавинаско средство обезбеђења потраживања на покретним стварима и правима која настаје уписом у посебан регистар. Регулисана је Законом о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у регистар. Регистар залоге је јавни регистар заложних права на стварима и правима као јединствена електронска база података која је доступна свим лицима без обзира на место и територију на којој приступају Регистру. Правни значај уписа заложене ствари или права у Регистар залоге произилази из функције публицитета и настанку (односно престанку) залоге, али има и низ других дејстава. Моментом уписа се стиче право првенства и врши се рангирање више залога на истој покретној ствари; омогућава право следовања и право намирења продајом предмета залоге уколико дужник не испуни дуг итд. У правној пракси се посебно поставља питање правне сигурности уписа заложног повериоца, односно да ли су интереси повериоца довољно обезбеђени с обзиром да се ради о покретној ствари која се налази у непосредној државини власника, тј. заложног дужника. Посебно ћемо разматрати права заложног повериоца према трећим лицима као прибавиоцима и ефикасност права следовања покретних ствари.

Кључне речи: залога, Регистар залоге, упис, правна дејства.

Prof. Miroslav Lazić, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: lazic@prafak.ni.ac.rs

LEGAL ASPECTS OF REGISTERED PLEDGE ON MOVABLE ASSETS AND RIGHTS

A registered pledge is a non-possessory instrument for securing claims on movable property and rights, which is established upon being entered into a special register. This legal institute is regulated by the Act on Pledge on Movable Property and Rights entered in the Pledge Register. The Pledge Register is a public register of pledge rights on movable assets and rights, which is established as a single electronic database available to all, irrespective of the place and territory where they access the Register. The legal significance of entering the pledged asset or right in the Pledge Register derives from the important function of publicity, concerning the establishment and termination of pledge, but it also has some other legal implications and effects. Thus, at the moment of registration, the creditor (pledgee) acquires the right of priority over other pledgees in debt settlement; in case there are several pledges on the same movable asset, the right of priority determines the ranking order of settling the claim from the pledged asset. The registration in the Pledge Register also ensures the right to pursue the asset (*droit de suite*, implying the creditor's right to seek delivery of the debtor's property for the purpose of forced sale), as well as the right of settlement by selling the pledged asset if the debtor (pledgor) fails to repay the debt. In legal practice, legal security of the registered pledge creditor (pledgee) is another significant issue, i.e. whether the interests of the creditor are sufficiently secured, considering that the pledged movable asset is still in possession of the debtor (pledgor). In particular, the author explores the creditor's rights in respect of third parties as acquirers/possessors and the efficiency of the right to follow and seek delivery of movable assets.

Keywords: pledge, Pledge Register, registration, legal effects.

Доц. др Душко М. Челић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Приштини,
са седиштем у Косовској Митровици
E-mail: dusko.celic@pr.ac.rs

ФИДУЦИЈАРНИ ПРЕНОС ПРАВА СВОЈИНЕ КАО ЗАКОНСКА КАТЕГОРИЈА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Законом о дигиталној имовини српски законодавац је узаконио фидуцијарни пренос права. До доношења овог закона, у правном поретку Србије није постојао институт фидуцијарног преноса права својине. Истина, пренос потраживања ради обезбеђења потраживања – фидуцијарна цесија, била је регулисана још 1978. године, Законом о облигационим односима. Закон користи непрецизан израз “фидуцијарни пренос права својине на дигиталној имовини”, из кога би се могло закључити да је у правни поредак Србије уведено ново стварно право – фидуцијарна дигитална својина. Ако се определимо за тачност ове констатације, оваквим начином регулисања фидуцијарне својине наставља се традиција парцијалног регулисања стварноправних института. Судска пракса у Србији је до сада готово униформно била “непријатељски расположена” према постојању овог института, сматрајући такве споразуме ништавим, најчешће због повреде забране *lex commissoria*, као и начела законске одређености врсте стварних права (*numerus clausus*).

Увођење овог института “на мала врата”, поново актуелизује његово системско регулисање, но како то није извесно у догледно време, поставља се питање, могу ли одредбе Закона о дигиталној имовини, о дигиталној фидуцијарној својини, допринети, превазилажењу ограничења *numerus clausus* у погледу допуштености фидуцијарне (“поверене”) својине као општег стварно-правног института? Имајући у виду реафирмацију овог института у савременим правним системима, његове значајне предности, у односу на (класично) заложно право, чини се да је ново преиспитивање његовог опстајања као општег института стварног права у стварноправном систему Србије, на помолу. Аутор је на становишту да ће парцијално увођење фидуцијарне својине у позитивно право Србије бити од утицаја и на преиспитивање до сада ригидне судске праксе у погледу (не)признавања овог института.

Кључне речи: Закон о дигиталној имовини, фидуцијарни пренос права својине, фидуцијарни пренос права својине на дигиталној имовини, *numerus clausus*.

Doc. Duško Čelić, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University in Priština,
Head office in Kosovska Mitrovica
E-mail: dusko.celic@pr.ac.rs

FIDUCIARY TRANSFER OF OWNERSHIP AS A LEGAL CATEGORY IN THE LEGAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA

By adopting the *Digital Property Act* (2020), the Serbian legislator has introduced into the legal system the fiduciary transfer of digital ownership. Until the enactment of this law, there was no institute of fiduciary transfer of ownership rights in the legal order of Serbia. As a matter of fact, fiduciary cession as the transfer of claims for the purpose of securing claims was regulated in 1978, by the Obligations Relations Act. The Digital Property Act uses the inaccurate term “fiduciary transfer of ownership rights on digital assets”, from which it could be concluded that a new real right (fiduciary digital ownership) has been introduced into the Serbian legal order. If we consider this statement to be accurate, this way of regulating the fiduciary ownership right continues the tradition of partial regulation of real law institutes. Thus far, the judicial practice in Serbia has been almost unanimously “hostile” to the existence of this institute, considering such agreements null and void, most commonly due to the violation of the prohibition of *lex commissoria* and the principle of legal specification of the type of real rights (*numerus clausus*).

The introduction of this institute through the back door has brought the issue of its systemic regulation into the spotlight again. As such regulation is fairly uncertain in a foreseeable future, the question arises whether the provisions on digital fiduciary ownership envisaged in the Digital Property Act can contribute to overcoming the limitations of the *numerus clausus* in terms of the admissibility of fiduciary (“entrusted”) ownership as a general real-law institute. Having in mind the reaffirmation of this institute in contemporary legal systems, its significant advantages in relation to traditional pledge, it seems that a new re-examination of its subsistence as a general real-law institute in the Serbian real property system is imminent. In the author’s opinion, the partial introduction of fiduciary ownership into the Serbian positive law will have an impact on the hitherto rigid judicial practice in terms of re-assessing and recognizing this legal institute.

Keywords: Digital Property Act, fiduciary transfer of ownership rights, fiduciary transfer of digital property ownership rights, *numerus clausus*.

Проф. др Горан Марковић,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву,
Република Српска, Босна и Херцеговина
E-mail: goran.markovic@pravni.ues.rs.ba

Доц. др Димитрије Ђеранић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву,
Република Српска, Босна и Херцеговина
E-mail: dimitrije.ceranic@pravni.ues.rs.ba

ВЛАДАВИНА ПРАВА И ПРАВО НАСЉЕЂИВАЊА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Уставно уређење Републике Српске темељи се на владавини права, а Уставом се изричито јамчи право насљеђивања у складу са законом. С циљем обезбјеђења владавине права установљена је могућност уставносудске контроле уставности и законитости правних аката, самим тим и уставносудска контрола закона којим се уређује право насљеђивања. Поводом једне одлуке Уставног суда Републике Српске, користећи се историјско-правним, упоредноправним и нормативним методом, аутори у раду проучавају конкретизацију идеје владавине права у вези са правом насљеђивања. Конститутивни елемент владавине права чини начело правне сигурности. До повреде овог начела може доћи услед неодређености и непрецизности правне норме чиме се угрожава захтјев за јединственом примјеном права. На одређеност и прецизност правне норме прије свега утичу нормотворци, међутим до непрецизности могу довести и одлуке уставних судова. Уколико до тога и дође, усвајањем измјена и допуна одговарајућег акта нормотворац треба да отклони ове непрецизности, а нема никакве потребе да укида одредбе које су већ престале да важе на основу одлуке уставног суда.

Кључне ријечи: владавина права, право насљеђивања, право Републике Српске.

Prof. Goran Marković, LL.D.,

Associate Professor,

Faculty of Law, University of East Sarajevo,

Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina

E-mail: goran.markovic@pravni.ues.rs.ba

Doc. Dimitrije Ćeranić, LL.D.,

Assistant Professor ,

Faculty of Law, University of East Sarajevo,

Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina

E-mail: dimitrije.ceranic@pravni.ues.rs.ba

THE RULE OF LAW AND THE RIGHT OF INHERITANCE IN THE LAW OF REPUBLIKA SRPSKA

The constitutional order of Republika Srpska is based on the rule of law, and the Constitution explicitly guarantees the right of inheritance in accordance with the law. With the aim of ensuring the rule of law, the possibility of constitutional court control of the constitutionality and legality of legal acts has been established, including the constitutional court control of the law regulating the right of inheritance. Using the historical, comparative and normative method, the author of this paper analyzes the particular decision of the Constitutional Court of Republika Srpska and examines the concretization of the idea of the rule of law in relation to the right of inheritance. The constitutive element of the rule of law is the principle of legal certainty. A violation of this principle may occur due to the vagueness and inaccuracy of the legal norm, which jeopardizes the requirement for uniform application of the law. The specificity and precision of a legal norm are primarily influenced by lawmakers, but constitutional court decisions can also lead to inaccuracy. If that happens, the legislator should eliminate these inaccuracies by adopting amendments to the appropriate act. Thus, there is no need to repeal the provisions that have already ceased to be valid on the basis of the Constitutional Court decision.

Keywords: rule of law, inheritance law, Republika Srpska.

*Доц. др Тамара Ђурђић-Милошевић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу
E-mail: tdjurdjic@jura.kg.ac.rs*

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ТЕСТАМЕНТАРНЕ ФОРМЕ

Традиционалне завештајне форме испуњавале су своју сврху у ранијој правној историји, јер су настале као одговор на практичне потребе човека у датом друштвеном, политичком, економском контексту. Са динамичним социјалним и технолошким развојем променили су се и захтеви друштва који су сада усмерени ка ефикаснијем правном промету, чиме се утицало и на потребу осавремењавања располагања мортис цауса. Тако је планирање наслеђивања добило на значају, а овај тренд савременог наследног права потврдила је и тренутна пандемијска ситуација, отварајући једно веома значајно питање, а то је могућност реализације Уставом гарантоване слободе тестирања путем расположивих завештајних форми у изузеним околностима, какве су пандемијске. Наиме, прописана социјална и др. ограничења учинила су упитним манифестовање последње завештаоачеве воље, нарочито за поједине категорија становништва (неписмене особе, особе са инвалидитетом и др.) доводећи, истовремено, у питање и остваривање традиционалне улоге форме у савременом тестаментарном праву. Циљ овог рада је: да се кроз анализу традиционалних тестаментарних формалности укаже на њихове предности и недостатке, у контексту реализације слободе тестирања; да се у компарацији са дигитализовним елементима тестаментарне форме утврди њихова могућа узајамна компатибилност са аспекта функционалности, нарочито у домену остваривања правне заштите; и коначно, да се дефинишу правци потенцијалног осавремењавања тестаментарног права.

Кључне речи: слобода тестирања, тестаментарна форма, изузетне околности, дигитализација.

Doc. Tamara Đurđić-Milošević, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Kragujevac
E-mail: tdjurdjic@jura.kg.ac.rs

*****DIGITIZATION OF TESTAMENTARY FORMS*****

Traditional testamentary forms had fulfilled their purpose in earlier legal history because they were created in response to the practical needs of a given social, political, economic context. The demands of society have changed with the dynamic social and technological development. They are now directed towards more efficient legal transactions, which has also generated the need to modernize the *mortis causa* disposal. Thus, estate planning has become more important; this contemporary trend in inheritance law has been confirmed by the current pandemic situation, which raised a very important issue - the possibility of exercising the constitutionally guaranteed freedom of testation through available testamentary forms in exceptional circumstances (such as pandemic). Namely, the prescribed social restrictions have made the manifestation of the testator's last will questionable, especially for certain categories of the population (illiterate persons, persons with disabilities, etc.), thus calling into question the traditional role of a form of testation in modern testamentary law. The aim of this paper is: to determine the advantages and disadvantages of these traditional testamentary formalities, in the context of exercising the freedom of testation; to compare them with the digitized elements of the testamentary form in order to determine their possible compatibility from the aspect of their functionality, especially in the field of exercising legal protection in case of testamentary disposition; and finally, to determine the directions of potential modernization of testamentary law.

Keywords: freedom of testation, testamentary forms, extraordinary circumstances, digitization.

*Доц. др Анђелија Тасић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: andjelija@prafak.ni.ac.rs*

ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ И ДОКАЗИВАЊЕ ИЛИ НОВЕ ДИЛЕМЕ ЗА НОВО ДОБА

Развој друштвених мрежа представља једну од значајних прекретница у краткој историји интернета. Потреба људи да „виде” и „буду виђени”, да оставе утисак у виртуелном свету, манифестује се кроз дељење информација, фотографија и снимака о себи, али и трећим лицима. Такво понашање са собом повлачи и одређене правне последице и утиче на трансформацију, или бар адаптацију појединих класичних института, попут доказивања, у ери дигиталних технологија. Фокус овог рада јесте на прибављању, понуди и оцени доказа у грађанском судском поступку који се налазе или се могу наћи на друштвеним мрежама. Кроз анализу постојећих правних прописа ауторка, између осталог, настоји да да одговоре на питања: да ли садржај који се налази на друштвеним мрежама може бити доказ у грађанском судском поступку, да ли то зависи од чињенице да је садржај јавно доступан или „закључан”, те можемо ли овде говорити о едисионој дужности предаје материјала са свог и/или туђег профила. Однос приватности на интернету, заштите личних података и тежње да се чињенично стање у одређеној парници тачно и потпуно утврди прелама се кроз стару дилему употребе доказа прибављених на (не)законит начин.

Кључне речи: доказивање, друштвене мреже, дигитализација, докази прибављени на незаконит начин, едисиона дужност.

Doc. Anđelija Tasić, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: andjelija@prafak.ni.ac.rs

SOCIAL NETWORKS AND PROVING: NEW DILEMMAS FOR A NEW AGE

The development of social networks is one of the significant turning points in the short history of the Internet. The human need to “see” and “be seen”, to project a good impression of themselves in the virtual world, is embodied in sharing information, photos and recordings about themselves, as well as about third parties. In the era of digital technologies, such behavior entails specific legal consequences but, above all, it has a significant impact on the transformation or (at least) adaptation of some conventional institutes, such as the burden of proof. This paper focuses on the issues of obtaining, adducing and evaluating evidence obtained from social networks in the course of civil procedure. The author analyzes the existing legal provisions on this matter, in an attempt to provide answers to the questions: whether the content found on social networks can be used as evidence in civil court proceedings, whether its usage depends on the fact that the content is publicly available or “locked”; and whether it implies the court-imposed duty to submit content from one’s own and/or another’s profile as evidence. The relationship between privacy on the Internet, protection of personal data, and the endeavour to accurately and comprehensively establish the factual grounds in a particular lawsuit has been reflected in the long-standing dilemma related to the use of evidence obtained in (il)legal ways.

Keywords: burden of proof, evidence, social networks, digitization, illegally obtained evidence, duty to submit content as evidence.

Проф. др Михајло Цветковић,
*Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: mihajloc@prafak.ni.ac.rs*

ПОТРОШАЧКО ПРАВО НА ПОПРАВКУ

Поред заштите економских интереса појединца, будуће право заштите потрошача треба да поспеши одржив развој и рационално трошење природних ресурса. Ови циљеви се остварују и тзв. правом на поправку. Као и друге слободе узете здраво за готово, ово природно право изведено из својине, временом је потиснуо економски интерес произвођача техничких производа. Поправка доприноси циркуларној економији и штити животну средину, али има снажне противнике па нови европски и амерички прописи уређују животни век производа, доступност резервних делова и алата, забрањују „предаторски дизајн“, „програмирани отказ“ и везивање потрошача за одређени „екосистем“. Чињеница да проблеме из ове области описујемо користећи знаке навода поуздан су сигнал да се ради о теми која заслужује правну анализу.

Кључне речи: право потрошача, поправка, одрживост, гаранција.

Prof. Mihajlo Cvetković, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: mihajloc@prafak.ni.ac.rs

CONSUMER’S RIGHT TO REPAIR

Along with the protection of individual economic interests, the consumer protection law *de lege ferenda* should promote sustainable development and rational consumption of natural resources. The so-called “right to repair” facilitates these goals. This natural right derives from ownership but, like other freedoms which are taken for granted, it has been suppressed by the economic interest of the manufacturers of technical products. The right to repair contributes to the circular economy and protects the environment, but it has strong opponents. Thus, new European and American rules prescribe product life, envisage the availability of spare parts and tools, prohibit “predatory design”, “programmed obsolescence” and bonding consumers to a particular “ecosystem”. The fact that these problems are described by using quotation marks is a reliable signal that topic deserves legal analysis, at least in Serbian jurisprudence.

Keywords: consumer law, right to repair, sustainability, warranty.

*Доц. др Ивана Симоновић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: ivana@prafak.ni.ac.rs*

ПРАВНИ АСПЕКТИ ТЕЛЕМЕДИЦИНЕ - ОБЕЗБЕЂИВАЊА ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ И ЛЕЧЕЊА НА ДАЉИНУ

Најшире схваћено, изразом телемедицина означава се пружање здравствене неге и размена здравствених информација између просторно раздвојених учесника – пацијената, лекара и осталих медицинских посленика (лечење на даљину). Прецизније, телемедицину карактерише употреба информатичке и телекомуникационе технологије у пружању здравствених услуга пацијентима и за размену релевантних медицинских података између медицинских посленика. Она, дакле, није посебна нити нова грана медицине, већ особен начин обезбеђивања здравствене неге, у ком се савремена технологија користи за пренос и размену посебне врсте података - о здрављу и у вези са здрављем – пацијената и шире популације. Ове информације међусобно размењују пацијент и његов лекар, физички, а понекад и временски, удаљени један од другог, дакле, на даљину.

Савремена телемедицина обухвата широк опсег активности, почев од дијагнозе, лечења и превенције болести, преко размене информација између лекара и пацијената или самих лекара (нпр. у виду стручних консултација с колегом, тражења другог мишљења), сталног стручног усавршавања до медицинских научно-истраживачких пројеката. За сваку од ових активности постоји у посебан, ужи, израз – теледијагностика, теленега, телемониторинг, телеедукација. Поменућемо још један израз – телездравље (е-здравље) – који, чини се, најбоље описује промену у класичном односу лекар-пацијент, као непосредном и директном (лицем у лице), и ком сада, због употребе информатичке технологије као медијума за комуникацију, прети могућа деперсонализација.

Телемедицина намеће важна правна питања. У ком се тренутку успоставља однос лекар-пацијент, да ли се мењају стандарди пружања здравствене неге, има ли промена и у одговорности лекара, шта је са правима пацијената на приватност и поверљивост, јесу ли здравствени подаци, као наро-

чито осетљиви подаци о личности, под повећаним ризиком неовлашћене употребе, будући да се размењују електронским путем и чувају у електронским базама података? Ово су нека од питања на која настојимо да одговоримо у овом раду, при чему ћемо се посебно осврнути на значај телемедицине у кризним јавноздравственим ситуацијама, каква је пандемија коронавируса ковид 19, с којом се свет суочава од краја 2019. године.

Кључне речи: телемедицина, информатичка и телекомуникациона технологија, однос лекар-пацијент, приватност и поверљивост, заштита здравствених података, одговорност лекара.

Doc. Ivana Simonović, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: ivana@prafak.ni.ac.rs

LEGAL ISSUES OF TELEMEDICINE: DELIVERY OF HEALTH CARE AND MEDICAL TREATMENT AT A DISTANCE

In the broadest sense, telemedicine can be described as the delivery of healthcare and the exchange of health-care information between spatially distant participants: patients, physicians and other health care providers (delivery of medicine at a distance, remote healthcare). More precisely, telemedicine utilizes information and telecommunication technologies in order to provide various health care services to the patients and to exchange relevant medical information between doctors and other medical professionals. Therefore, telemedicine is not a separate or a new branch of medicine; rather, it can be described as a specific way of health care delivery by utilizing modern technology for transfer and exchange of specific personal data about health and other important health-related information of patients and broader population. Such information is exchanged between patients and doctors, who are physically separated from each other at the time when this exchange occurs.

Modern telemedicine encompasses a wide range of medical activities: diagnosis, treatment and prevention of diseases; transmission of medical information from patient to doctor and vice versa; exchange of information and professional opinions between doctors (consultations, second opinion); continuing education and scientific research. Each of these activities has its own distinctive designation: telediagnosics, telecare, telemonitoring, tele-education. Another term worth mentioning is telehealth (or e-health), which seems to best describe the change in the traditional patient-doctor relationship, which has been direct and immediate (face-to-face) relationship so far; however, it is now facing possible depersonalization as a result of using modern technology as a medium of communication between the healthcare provider and the recipient.

Telemedicine raises important legal issues: at which point is the relationship between a patient and a doctor being established; are the traditional clinical standards of care and practice still valid, or are they changed; is there any

change in doctor's liability for malpractice; what is to be done with patient's rights to privacy and confidentiality? It is also important to consider the safety of patient's health data, as particularly sensitive data which deserve special protection from unauthorized misuse (given that they are transmitted via electronic devices and stored in electronic databases). These are just some of the issues that will be addressed in this article. Special attention will be given to the value of telemedicine in times of global health crisis, such as the COVID 19 pandemic, which we have been facing since the end of 2019.

Keywords: telemedicine, information and telecommunication technologies, patient-doctor relationship, patients rights to privacy and confidentiality, protection and security of health data, doctor's liability.

Doc. dr. sc. Davorin Pichler,
Docent,
Pravni fakultet, Sveučilište "Josip Juraj Strossmayer" u Osijeku,
Republika Hrvatska
E-mail: dpichler@pravos.hr

ГРАЂАНСКОПРАВНА ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ КОЈУ ПОЧИНИ РОБОТ ПРИ ВРШЕЊУ МЕДИЦИНСКОГ ЗАХВАТА

Роботи у медицини, за разлику од индустријске аутоматизације, могу се проматрати као продужење или појачање људских могућности. Роботски сујави развијају се како би се надишла ограничења лијечника као људског бића. Осим у хирургији, примјена роботске технологије појављује се и у другим гранама медицине, као што је урологија или хипербарична медицина. Легитимитет роботике у саставу здравства произлази из околности да се њезином упорабом повећава ефикасност поступка лијечења и побољшање здравља појединца. С друге стране, инволвирање робота у поступак медицинског захвата доноси висок ступањ ризика и одговорност за штету. Може се чак закључити да роботи с релативно високим ступњем аутономије захтијевају више интеракције лијечника него роботи с пасивнијом улогом у медицинском захвату како би се умањио терет одговорности с лијечника. Правне двојбе које се јављају по питању роботике и кориштења робота у медицини односе се на грађанскоправну одговорности за штету која настане пацијенту при обављању медицинског захвата. При томе је потребно утврдити модел одштетне одговорности који се примјењује на штете услијед дјеловања робота у медицинском захвату. Хоће ли се примјењивати састав субјективне одговорности који се темељи на кривњи или састав објективне одговорности без утврђивања кривње штетника? Ово питање добива на значају с обзиром на ступањ аутономије робота у извођењу медицинског захвата. О примијењеном саставу одговорности овиси и рјешење проблема прекида узрочности, доказаног или пресумираног ступња кривње и ослобођења од одговорности због више силе или *vis maior*. У раду ће се сажети резултати анализе наведене проблематике и понудити евентуална рјешења у судској пракси и правној догматици.

Кључне ријечи: робот, одговорност за штету, медицина, кривња, узрочност.

Doc. Davorin Pichler, LL.D.,

Assistant Professor,

Faculty of Law, “Josip Juraj Strossmayer” University of Osijek,

Republic of Croatia

E-mail: dpichler@pravos.hr

CIVIL LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY A ROBOT IN MEDICAL PROCEDURES

Robots in medicine, unlike industrial automation, can be viewed as an extension or enhancement of human capabilities. Robotic systems keep evolving to transcend the limitations of the physician as a human being. In addition to surgery, the application of robotic technology appears in other branches of medicine, such as urology or hyperbaric medicine. The legitimacy of robotics in the healthcare system stems from the fact that its use increases the efficiency of the treatment process and improves the health of the individual. On the other hand, involving robots in the medical procedure brings a high degree of risk and liability for damage. It can even be concluded that robots with a relatively high degree of autonomy require more physician interaction (in order to reduce the burden of responsibility of physicians) than robots with a more passive role in medical intervention. Legal doubts that arise regarding robotics and the use of robots in medicine refer to civil liability for damage that occurs to the patient during the medical procedure. Therefore, it is necessary to determine the model of liability that applies to damage caused due to the action of robots in medical procedures. Which system will be applied: the system of subjective liability based on fault (culpability), or the system of objective (strict) liability (without determining one's culpability)? This issue has become relevant given the degree of autonomy of robots in performing medical procedures. The solution to the problem of cessation of causality, proven or presumed degree of guilt, and discharge from liability due to force majeure (*vis maior*) also depends on the applied system of liability. The paper will summarize the results of the analysis on these issues and offer possible solutions in court practice and legal dogmatics.

Keywords: robot, liability for damage, medicine, guilt, causality.

*Доц. др Милица Вучковић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: milica@prafak.ni.ac.rs*

ГРАЂАНСКОПРАВНА ЗАШТИТА ОД НЕОВЛАШЋЕНОГ КОРИШЋЕЊА ЛИЧНИХ ДОБАРА У КОМЕРЦИЈАЛНЕ СВРХЕ

Неовлашћено коришћење личних добара у комерцијалне сврхе у упоредном праву је познато као феномен комерцијалне апропријације личности (commercial appropriation of personality). Овој правној појави се првенствено приступа са аспекта права интелектуалне својине и облигационоправног института неоснованог обогаћења, при чему се репарација, односно поправљање материјалне штете, показује довољном сврхом имовинске санкције. Проблеми у правној теорији, законодавствима и пракси настају приликом покушаја да се комерцијалној апропријацији личних добара приђе из правца грађанскоправне заштите личности од nanoшења нематеријалне штете. У овом раду истражујемо та спорна питања, постојеће одговоре, покушаје одговора на њих и могућа решења.

Кључне речи: права личности, нематеријална штета, комерцијално искоришћавање личних добара.

Doc. Milica Vučković, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: milica@prafak.ni.ac.rs

CIVIL LAW PROTECTION OF PERSONALITY FROM UNLAWFUL COMMERCIAL EXPLOITATION

In comparative law, unlawful commercial exploitation of personal assets and attributes for commercial purposes is generally known as the phenomenon of commercial appropriation of personality. This legal phenomenon is primarily addressed from the aspects of intellectual property law and the obligation-law institute of unjust enrichment. The principal aim of the envisaged property sanction is reparation of material damage. Legal theory, legislature and legal practice have encountered problems in their efforts to address this issue from the aspect of civil law protection of personality from infliction of immaterial damage. In this paper, the author researches the controversial questions, the existing answers, attempts at providing relevant answers, and probable legal solutions.

Keywords: personality rights, immaterial damage, commercial appropriation of personality.

Prof. dr. sc. Dubravka Klasiček,
*Vanredni profesor,
Pravni fakultet, Sveučilište "Josip Juraj Strossmayer" u Osijeku,
Republika Hrvatska
E-mail: dklasicsek@gmail.com*

ОЧИТОВАЊА ВОЉЕ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ И ЊИХОВЕ ПОСЉЕДИЦЕ

Очитовања воље у дигиталном окружењу се несумњиво разликују од оних даних у „стварном” свијету, при чему појединци често нису свјесни њиховог значења. Примјерице, велик број људи свакодневно приступа страницама различитих пружатеља интернетских услуга. Да би то учинили, углавном се морају сложити с увјетима пословања који регулирају односну страницу. Та су очитовања воље изравна: кликнувши да се слаже, особа зна да је пристала на увјете пословања, без обзира што их вјеројатно никад није прочитала. Што је још важније, особа је свјесна (или би барем требала бити) да је склопила неку врсту споразума с пружатељем услуга – *clickwrap* уговор. Међутим, на неким страницама особа пристаје на увјете пословања пружатеља услуга самим тиме што остаје на страници и прегледава ју – *browsewrap* уговори. Такво очитовање воље није изравно и особа често није свјесна да је склопљен споразум с пружатељем услуга. Надаље, пружатељи услуга често мијењају увјете пословања, о чему понекада неће обавијестити кориснике. У том случају корисници нису свјесни да је дошло до промјена на које они пристају тиме што и даље настављају користити страницу и услуге пружатеља. Ово су само неки од примјера очитовања воље у дигиталном окружењу, гдје особа која је вољу очитовала, тога није свјесна. Чини се да из неког разлога, оно што се догађа *on-line* појединци схваћају мање озбиљно од онога што се догађа у „стварном” свијету. Овај ће рад покушати показати да је то озбиљна погрешка коју људи чине у дигиталном окружењу.

Кључне ријечи: очитовање воље, увјети пословања (ToS), пружатељ интернетских услуга (ISP), уговори склопљени *online*, *clickwrap* уговори, *browsewrap* уговори.

Prof. Dubravka Klasiček, LL.D.,

Associate Professor,

Faculty of Law, “Josip Juraj Strossmayer” University of Osijek,

Republic of Croatia

E-mail: dklasicsek@gmail.com

DECLARATIONS OF INTENT IN THE DIGITAL ENVIRONMENT AND THEIR CONSEQUENCES

Declarations of intent made in a digital environment are undeniably different from the ones done in the “physical” world, and some people may not be aware of their significance. Many people join various Internet Service Providers’ (ISP) sites daily. To do that, they usually have to agree to the terms of service (ToS) governing the specific site. These declarations of intent are direct and explicit: by clicking ‘I agree’, a person is aware that he/she has agreed to the ToS, irrespective of whether he/she has read them or not. More importantly, a person is aware (or should be aware) that he/she has entered into some sort of an agreement with an ISP, known as a *clickwrap* agreement. However, on some Web sites, a person is consenting to the ISP’s terms simply by staying on and browsing the page, which constitutes a *browsewrap* agreement. These declarations of will are not direct (explicit) and a person is often unaware that he/she has entered into an agreement with the ISP. Furthermore, ISPs often change their terms of service, sometimes without informing the users about it. In those instances, users are not aware of the changes to the terms of service, which they agree to by continuing to use ISP services. These are some examples of intent being declared in a digital environment, without one’s awareness of declaring it. For some reason, it seems that people take what happens online less seriously than what happens in the “physical” world. This paper will show that it is a serious mistake in a digital environment.

Keywords: declaration of intent, terms of service (ToS), Internet Service Provider (ISP), online agreements, clickwrap agreements, browsewrap agreements.

Проф. др Игор Камбовски,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ у Штипу,
Република Северна Македонија
E-mail: igor.kambovski@ugd.edu.mk

Е-УГОВОР: ЗАКЉУЧЕЊЕ И ПУНОВАЖНОСТ

Електронски уговор је споразум закључен на даљину електронским средствима комуникације, уз употребу информационих технологија. Међутим, електронска средства се користе не само за закључивање уговора, већ и за договарање његовог садржаја и елемената или за утицање на његово извршење. Као и код традиционалног уговора, он настаје у тренутку прихватања понуде или у тренутку постизања сагласности воља две уговорне стране. Да би се правно регулисало закључивање уговора разменом електронских докумената, потребно је утврдити: а) да ли се закључивање уговора на овај начин може подвести под већ постојећу разлику између закључења уговора *inter absentes* и *inter praesentes*, или је реч о новој врсти договарања; и б) да ли и када употреба електронских докумената задовољава правни и договорени писани облик (*ad solemnitatem* или *ad probationem*). Главно питање које се поставља у анализи електронског уговора је питање пуноважности, односно да ли је уговор закључен електронским путем валидан и да ли се на основу таквог уговора може тражити одговорност за испуњење и извршење. Брзина и динамика развоја информационих технологија и њихова све већа употреба од стране учесника у трговинским трансакцијама у оквиру е-трговине указују на чињеницу да ће електронски уговор у блиској будућности „превладати“ над формалним писаним уговором због низа предности.

Кључне речи: електронски уговор, закључење, пуноважност.

Prof. Igor Kambovski, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University “Goce Delchev”, Shtip
Republic of North Macedonia
E-mail: igor.kambovski@ugd.edu.mk

E-CONTRACT: CONCLUSION AND VALIDITY

The electronic contract is an agreement concluded at a distance via electronic means of communication, by using information technologies. However, electronic means are used not only for concluding the contract but also for agreeing on its content and elements, or for influencing its performance and its execution. Like the traditional contract, an e-contract is created at the moment of accepting the offer, or at the moment when the the contracting parties come to a mutual agreement. In order to legally regulate the conclusion of a contract by exchanging electronic documents, it is necessary to determine: a) whether the conclusion of an electronic agreement may be subsumed under the already existing distinction between the conclusion of contracts *inter absentes* and *inter praesentes*, or whether it constitutes a new type of contracting; and b) whether and in what circumstances the use of electronic documents meets the requirements of the traditional legal form and the agreed written form (*ad solemnitatem* or *ad probationem*). The major question that arises in the analysis of the electronic contract is the question of validity, i.e. whether the agreement concluded by electronic means is valid, and whether it may be used as the ground for pursuing contractual liability and execution. The speed and dynamics of the development of information technologies and their increasing use by the participants in trade transactions within E-Commerce indicate that the electronic contract will soon “prevail” over the formal written contract, due to a number of advantages.

Keywords: electronic contract, conclusion, validity.

Др Драган Прља,
Научни сарадник,
Институт за упоредно право, Београд
E-mail: dragan.prlja.iup@gmail.com

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА И ЗАШТИТА ПОДАТАКА

Упоредо са дигитализацијом и пребацивањем великог броја података о личности из аналогне у дигиталну форму долази до све веће злоупотребе података о личности и угрожавања приватности појединаца. Због тога је неопходно обезбедити што ефикаснија правна средства за заштиту приватности појединаца како на глобалном међународном нивоу тако и на нивоу појединих земаља. Механизми за остваривање овог права у европским земљама заснивали су се на примени Европске конвенције о људским правима и директивама Европске уније, а значајно су унапређени усвајањем Опште уредбе о заштити физичких лица у односу на обраду података о личности и слободном кретању таквих података из 2016 године (*GDPR*), која је почела да се примењује 2018. године. Предмет рада биће анализа досадашње судске праксе Европског суда за људска права, Суда правде Европске уније и независних контролних органа у појединим европским земљама у случајевима из области заштите података о личности.

Кључне речи: право заштите личних података, Општа уредба о заштити података (*GDPR*), Европски суд за људска права, Суд правде ЕУ, независни контролни органи, судска пракса, земље чланице ЕУ.

Dragan Prlja, PhD,
Research Associate,
Institute of Comparative Law, Belgrade
E-mail: dragan.prlja.iup@gmail.com

DIGITALIZATION AND DATA PROTECTION

Along with the digitization and transfer of a large number of personal data from the analog to the digital form, there is a growing misuse of personal data and endangering the privacy of individuals. Therefore, it is necessary to provide the most effective legal means to protect the privacy of individuals both at the global (international) level and at the level of individual countries. The mechanisms for exercising this right in European countries were based on the implementation of the European Convention on Human Rights and European Union directives, but they were significantly improved by the adoption of the General Regulation on the Protection of Individuals with regard to Personal Data Processing and Free Movement of such data (GDPR, 2016), which came into force in 2018. The subject matter of the paper is the analysis of the current case law of the European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union, and independent control bodies in certain European countries in cases involving personal data protection.

Keywords: personal data protection law, **General Data Protection Regulation** (GDPR), European Court of Human Rights, EU Court of Justice, independent control bodies, case law, EU member states.

*Доц. др Срђан Радуловић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Приштини,
са привременим седиштем у Косовској Митровици
E-mail: srdjan.radulovic@pr.ac.rs*

BITCOIN И КРИПТОВАЛУТНЕ КЛАУЗУЛЕ

Данас је практично немогуће замислити ефикасан правни систем који на овај или онај начин није инспирисан номиналистичким идејама. Ипак, принцип монетарног номинализма није нужно у корелацији са другим, вишим принципима правног поретка – начелом правичности, на пример. Зато законодавац изграђује и имплементира корективне инструменте у правне акте, махом остављајући простор учесницима правног посла да одаберу инструменте и прилагоде их својим економским интересима. У том контексту, вероватно и најчешће коришћен инструмент јесу (стране) валутне клаузуле. Ове норме, када се уграде у уговор, превенирају негативне ефекте смањења вредности домаће валуте кроз деноминацију износа дуга у страну валуту.

Без обзира да ли их сматрамо за валуту или не, криптовалуте су све значајнији део нашег дигитализованог економског света. Стога, осим уколико законодавац не ограничава или укида аутономију воље кроз забрану употребе криповалута, уговорне стране могу да се заштите од депрецијације домаће валуте кроз везивање износа дуга за „курсну“ вредност једне од преко хиљаду доступних криптовалута. Уколико се одлуче за такву варијанту споразума, највероватније је да ће се уговорнице одлучити да износ дуга вежу за вредност Биткоина на тржишту. Правни поредак Републике Србије не регулише криптовалуте, али их не забрањује. Стога у раду анализирамо правне ефекте које криптовалутне клаузуле номиноване у Биткоину производе у уговорним односима у праву Републике Србије. У истраживању аутор налази ослонацу нормативној и компаративној методи, као и различитим техникама аналитичке методе.

Кључне речи: криптовалуте, криптовалутне клаузуле, биткоин, новчане облигације, начело монетарног номинализма.

Doc. Srdan Radulović, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Priština,
Head office in Kosovska Mitrovica
E-mail: srdjan.radulovic@pr.ac.rs

BITCOIN AND CRYPTOCURRENCY CLAUSES

Nowadays, it is almost impossible to imagine an effective legal system that is not somehow inspired by nominalist ideas. However, the principle of monetary nominalism is not necessary in correlation with other higher principles, such as the principle of fairness, for example. Thus, the legislator develops and implements corrective instruments in legal acts, generally allowing the legal subjects to choose and adapt those instruments to their economic interests. In that context, (foreign) currency clauses are probably the most frequently used instrument. Those norms, when implemented in contract, prevent the negative effects of domestic currency depreciation through denomination of the amount of debt in foreign currency.

Whether we regard them as currency or not, cryptocurrencies are increasingly becoming an important part of our digitalized economic world. So, unless the legislator strictly limits or abolishes the principle of party autonomy (freedom of will) in contract law by banning cryptocurrencies, contracting parties can hedge against domestic currency depreciation by pegging the amount of debt to the exchange rate of one of thousands of existing cryptocurrencies. If parties choose to make such an agreement, it is most likely that they will peg the amount of debt to the Bitcoin exchange rate. The legal system of the Republic of Serbia does not regulate cryptocurrencies, but it does not ban them either. In this paper, the author analyzes (crypto)currency clauses nominated in Bitcoin and their effects on contract relations in the Serbian legal system. This research heavily relies on the advantages of the normative and the comparative method, and various techniques of the analytical method.

Keywords: cryptocurrency, cryptocurrency clauses, bitcoin, monetary obligations, principle of monetary nominalism.

Проф. др Ангел Ристов,

Ванредни професор,

Правни факултет „Јустинијан Први”,

Универзитет “Св. Кирил и Методије”, Скопље,

Република Северна Македонија

E-mail: angel.ristov@ugd.edu.mk

Проф. др Дејан Мицковик,

Редовни професор,

Правни факултет „Јустинијан Први”,

Универзитет „Св. Кирил и Методије”, Скопље

Република Северна Македонија

E-mail: dejanmickovik@yahooo.com

ВАНБРАЧНА ЗАЈЕДНИЦА У МАКЕДОНСКОМ ПОРОДИЧНОМ ПРАВУ: ДОПУШТЕНА БИГАМИЈА ИЛИ ПРАВНА ПРАЗНИНА

Ванбрачна заједница постаје све прихваћенији облик породичног живота у савременим друштвима. Она више није само корак ка браку, већ постаје алтернативна и конкурентна институција. Упркос тенденцији повећања броја ванбрачне деце, ванбрачна заједница још увек није регулисана у великом броју законодавстава. У законодавствима која регулише ванбрачну заједницу не постоје јединствена и унифицирана решења. У раду аутори анализирају ванбрачну заједницу у македонском породичном и упоредном праву како би указали на потребу реформе породичног законодавства у овој области. Садашње законско решење не предвиђа брачне сметње, као услов за пуноважност ванбрачне заједнице. У контексту упоредног права, македонско породично право је редак пример законодавста које је у супротности са моралом и општим начелима породичног права.

Кључне речи: ванбрачни партнери, ванбрачна заједница, брачне сметње.

Prof. Angel Ristov, LL.D.,

Associate Professor,

Faculty of Law "Iustinianus Primus", University

"Ss. Cyril and Methodius", Skopje,

Republic of North Macedonia

E-mail: angel.ristov@ugd.edu.mk

Prof. Dejan Mickovik, LL.D.,

Full Professor,

Faculty of Law "Iustinianus Primus", University

"Ss. Cyril and Methodius", Skopje,

Republic of North Macedonia,

E-mail: dejanmickovik@yahooo.com

EXTRAMARITAL UNION IN THE MACEDONIAN FAMILY LAW: LEGAL BIGAMY OR LEGAL GAP

In modern societies, the extramarital union is becoming an increasingly accepted form of family life. It is no longer just a step towards marriage but an alternative and competitive institution. Despite the increasing number of children born out of wedlock, the extramarital union is still not regulated in a great number of family legislations. In the family laws which have envisaged the extramarital union, there are no single and unified legal solutions. In this paper, the authors analyze the extramarital union in the Macedonian family law and comparative law, with the aim of emphasizing the need for reforms in the regulation of this matter. The current legal solution in Macedonia does not envisage marital obstacles as a condition for the validity of the extramarital union. In the context of comparative law, it makes the Macedonian family law a rare example of legislation which is contrary to the morality and the general principles of family law.

Keywords: extramarital partners, extramarital union, marital obstacles.

КРИВИЧНОПРАВНА СЕСИЈА

CRIMINAL LAW SESSION

Проф. др Олга Кошевалиска,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет "Гоце Делчев", Штип
Република Северна Македонија
E-mail: olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Доц. др Елена Максимова,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет "Гоце Делчев", Штип
Република Северна Македонија
E-mail: elena.ivanova@ugd.edu.mk

ЖЕНЕ КАО ПОЧИНИОЦИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА УБИСТВА У СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ: ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД И ТРЕНУТНО СТАЊЕ

Разумевање етиологије насилних кривичних дела, посебно убистава, увек је представљало изазов, посебно у контексту пола преступника. Сматра се да су жене нежније, брижније и осећајније од мушкараца, и да биолошки нису склоне насиљу, тако да је јавност често изненађена када жена почини кривично дело насиља или убиставо. Упркос осетљивој природи жена, у криминолошка литература указује на чињеницу да су жене, током историје, осуђиване као починиоци кривичних дела насиља, укључујући и убиства, али у много мањој мери од мушкараца. Историјски преглед сведочи о серијским убиствима, тешким убиствима, екстремном насиљу, као и специфичним формама извршења (*modus operandi*) кривичних дела које су починиле жене. Ова убиства и кривична дела насиља обично нису мотивисана потребом за успостављањем контроле или надмоћи, што је типично за случајеве у којима су починиоци мушкарци. У криминолошкој теорији, најчешће објашњење односи се на био-психолошку конституцију жена, којом се често оправдава почињено кривично дело. У криминолошкој литератури, анализе жена-убица су често једностране јер се жене сагледавају из виктимолошке перспективе (као жртве). Циљ овог рада је да истражи тренутно стање ствари и положај жена-убица у северној Македонији. Ауторке настоје да објективно размотре ово питање, упркос емпатији према женама преступницама које су починиле убиства након

претрпљене патње. Аутоке настоје да пружи ширу слику криминолошких објашњења убистава које су починиле жене, представе статистичке податке о овој врсти криминалитета и размотре тренутну ситуацију у Северној Македонији.

Кључне речи: убиство, жене, феноменологија, етиологија, виктимологија, историјски преглед, статистика.

Prof. Olga Koshevaliska, LL.D.,

Associate Professor,
Faculty of Law, University "Goce Delčev", Shtip
Republic of North Macedonia
E-mail: olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Doc. Elena Maksimova, LL.D.,

Assistant Professor,
Faculty of Law, University "Goce Delčev", Shtip
Republic of North Macedonia
E-mail: elena.ivanova@ugd.edu.mk

WOMEN AS PERPETRATORS OF THE CRIMINAL OFFENCE OF MURDER IN NORTH MACEDONIA: A HISTORICAL OVERVIEW AND THE CURRENT SITUATION

Understanding the etiology of violent crimes, especially murder, has always been challenging, especially in the context of the offender's gender. Women are commonly considered to be more gentle, caring and sensitive than men. They are believed to be less prone to committing violent crimes, such as murder, and the general public is often surprised when they do. Despite women's sensitive nature, there are no divergent opinions among legal scholars that women, throughout history, have been convicted as the perpetrators of violent crimes, including murder, but to a much lesser extent than men. The historical overview testifies about violent crimes committed by women in the role of serial killers, harsh murders featuring extreme *modus operandi*, etc. Generally, murders and acts of violence committed by women are not initiated by the need to establish control or supremacy, which is typical in cases involving male perpetrators. In criminological theory, the most common explanation relates to women's biopsychological constitution, which is often offered as justification for the committed act. In criminological theory, the analysis of women as perpetrators of murder is often one-sided, considering that these crimes are frequently observed from the perspective of women's position as victims of violence. This paper aims to investigate the position of women-murderer in current North Macedonian legislation. The authors endeavour to provide an objective account on this matter, notwithstanding the empathy for female offenders who committed murders af-

ter accumulated suffering. The authors aim to provide a wider picture about the criminological explanations of murders committed by women, to present statistical data on this issue, and to address the current situation in North Macedonia.

Keywords: murder, women, phenomenology, etiology, victimology, historical overview, statistics.

Проф. др Драган Јовашевић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: jovas@prafak.ni.ac.rs

РАЧУНАРСКА ПРЕВАРА (КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ И КАЖЊИВОСТ У МЕЂУНАРОДНОМ И НАЦИОНАЛНОМ ПРАВУ)

На бази усвојених међународних докумената универзалног и регионалног карактера највећи број држава, па тако и Република Србија, у свом националном законодавству познају више рачунарских (компјутерских) кривичних дела којима се штите различите дигиталне базе података. За учиниоце ових специфичних кривичних дела прописана је кривична одговорност и кажњивост физичких и правних лица. Поред специфичних рачунарских кривичних дела, у савременим условима и бројна стара класична кривична дела (крађа, превара, фалсификовање) добијају нову димензију са већим степеном тежине и опасности када се врше употребом рачунара или рачунарских система. Будући да се ради о криминалитету где најчешће нема временске и просторне повезаности учиниоца и његове радње извршења и проузроковане последице, односно оштећеног лица, то савремена законодавства познају и посебне доказне радње у поступку откривања и доказивања ових кривичних дела. Управо о појму и карактеристикама рачунарске преваре као облику рачунарског криминалитета у међународном и националном кривичном праву говори овај рад.

Кључне речи: рачунарски криминалитет, превара, закон, кривично дело, одговорност, кривична санкција.

Prof. Dragan Jovašević, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: jovas@prafak.ni.ac.rs

COMPUTER FRAUD: CRIMINAL RESPONSIBILITY AND PUNISHMENT IN INTERNATIONAL AND NATIONAL LAW

On the basis of adopted international documents of universal and regional character, the national legislations of many countries, including the Republic of Serbia, have envisaged a number of computer-related crimes which are aimed at protecting various digital databases. The law prescribes criminal liability and sanctions for the perpetrators of these specific criminal offenses, both natural and legal persons. In the contemporary circumstances, in addition to specific computer crimes, many traditional crimes (theft, fraud, forgery) gain a new dimension, entailing a higher degree of severity and danger when the crime is committed by using computers or computer systems. In this type of crime, there is usually no temporal and spatial connection between the perpetrator, the committed act and the caused consequences, i.e. the injured person. For this reason, contemporary legislations also envisage special evidentiary actions in the process of detecting and proving these crimes. This paper discusses the concept and characteristics of computer fraud as a form of computer crime in both international and national criminal law.

Keywords: computer crime, fraud, law, crime, liability, criminal sanction.

Проф. др Миомира Костић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: kosticm@prafak.ni.ac.rs

ТЕХНОЛОШКИ НАПРЕДАК И ПЕНАЛНА РЕФОРМА

Примена напредних технологија у условима ретрибутивног и пеналног третмана била је посматрана у највећој мери као стварање погодних услова за рад формалног система и, посредно, рехабилитацију осуђених лица. У Европи, Северној Америци и неким деловима Азије успостављање система видео надзора над осуђеницима, судска сведочења на даљину и системи електронског складиштења података представљају уобичајени начин примене напредних технологија у примени ретрибутивне правде. Појава пандемије COVID-19 утицала је на то да се системи извршења кривичних санкција институционалног карактера ослоне на постојеће услове, али и нужношћу да се осмисле нова средства као одговор пандемији у затворској средини. Циљ овог рада је да укаже на примену технологија у поступку унапређења извршења кривичних санкција, поштујући све усвојене принципе и начела извршења кривичних санкција модерних система. Затим, указивање на налажење нових могућности у условима и у времену трајања пандемије, што би утицало на рехабилитацију осуђених лица, по отпусту, а уз примену напредних технологија.

Кључне речи: технолошки напредак; пенални систем; пандемија.

Prof. Miomira Kostić, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: kosticm@prafak.ni.ac.rs

TECHNOLOGICAL PROGRESS AND PENAL REFORM

The application of advanced technologies in the conditions of retributive and penal treatment has largely been viewed as the creation of favorable conditions for the operation of the formal penal system and (indirectly) the rehabilitation of convicted persons. In Europe, North America and some parts of Asia, the common ways of applying advanced technologies in the retributive justice proceedings are the establishment of video surveillance systems for convicts, remote court testimonies, and electronic data storage systems. The COVID 19 pandemic has significantly affected the systems of execution of criminal sanctions, forcing the institutions to rely on the existing conditions as well as to devise new instruments for handling the situation in response to the pandemic in the prison environment. This paper aims to point out to the application of advanced technologies in the process of improving the execution of criminal sanctions by observing all adopted principles and standards on the execution of criminal sanctions in contemporary legal systems. In the conditions of the COVID pandemic, there is a need to identify new possibilities which would affect the rehabilitation of convicted persons after their release.

Keywords: technological progress, penal system, COVID pandemic.

Проф. др Дарко Димовски,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: darko@prafak.ni.ac.rs

ПРЕВЕНЦИЈА КРИМИНАЛИТЕТА ПУТЕМ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ

Уобичајене мере превенције не дају очекиване резултате. Стога аутор полази од тога да треба размислити о могућностима коришћења достигнућа савременог света у превенцији криминалитета. Једна од тих могућности јесте дигитализација. Аутор сматра да постоје четири правца у којем је могуће посматрати утицај дигитализације на превенцију криминалитета: 1. дигитализација валута, 2. дигитализација идентитета и потписа, 3. смањење тржишта за украдену робу и 4. употреба мобилних апликација. У наставку рада аутор образлаже сваки од наведених праваца уз навођења начина превенције криминалитета.

Кључне речи: криминалитет, превенција, дигитализација.

Prof. Darko Dimovski, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: darko@prafak.ni.ac.rs

CRIME PREVENTION THROUGH DIGITALIZATION

The common crime prevention measures have not produced the expected results. In that context, it is important to reconsider the possibilities of using the latest achievements of the modern world in crime prevention. One of the available options is digitalization. The author believes that there are four directions which may be pursued in view of observing the impact of digitalization on crime prevention: 1) digitalization of currencies; 2) digitalization of identities and signatures; 3) reduction of the market for stolen goods; and 4) use of mobile applications. In this paper, the author elaborates on each of the mentioned directions and explains the specific forms of crime prevention.

Keywords: crime, prevention, digitalization.

Проф. др Душица Миладиновић-Стефановић,

Ванредни професор,

Правни факултет, Универзитет у Нишу

E-mail: dusica@prafak.ni.ac.rs

ИСКОРИШЋАВАЊЕ РАЧУНАРСКЕ МРЕЖЕ ИЛИ КОМУНИКАЦИЈЕ ДРУГИМ ТЕХНИЧКИМ СРЕДСТВИМА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛНЕ СЛОБОДЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНОМ ЛИЦУ

Развој информационо-комуникационих технологија, њихова распрострањеност и широка доступност довели су до значајних промена у начину успостављања контакта и начину општења са другим људима. Поред несумњивих предности технологије, која нам је омогућила да „једним кликом“, брзо и лако као никада раније, тренутно разменимо информације са неким на другом крају света и тиме савладамо огромну просторну удаљеност, појавиле су се и различите могућности њене злоупотребе, различити нови безбедносни изазови. Чини се да су тиме посебно угрожени малолетници који, без обзира на то што су рођени у „дигиталном свету“ и што га некада много боље познају од одраслих, нису увек свесни ризика које он са собом носи. Иако они на различите начине могу бити виктимизирани у поменутом посредованом облику комуникације, истраживање у оквирима овога рада фокусирано је на тзв. *online grooming*, проналажење и припремање потенцијалне жртве за сексуалну злоупотребу. У том смислу, посебна пажња посвећена је анализи инкриминације искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу из члана 185б Кривичног законика Републике Србије, као правног одговора на наведену појаву. Да ли је она усклађена са захтевима постављеним у Конвенцији Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, шта је показала досадашња судска пракса, какав је њен криминално-политички значај и у ком правцу би се могао кретати њен развој *de lege ferenda*, основна су питања о којима се у овом раду расправља.

Кључне речи: рачунарске мреже, техничка средства, кривична дела против полне слободе, малолетно лице, Кривични законик Републике Србије.

Prof. Dušica Miladinović-Stefanović, LL.D.,

Associate Professor,

Faculty of Law, University of Niš

E-mail: dusica@prafak.ni.ac.rs

ABUSE OF COMPUTER NETWORKS OR OTHER TECHNICAL COMMUNICATION MEANS FOR COMMITTING SEX CRIMES AGAINST MINORS

The development of information and communication technologies (ICT), their prevalence and wide availability have led to significant changes in contacting and communicating with other people. In addition to the indisputable advantages of technology, which has enabled us to rapidly, easily and instantly exchange information with a person on the other side of the world and thus overcome huge spatial distances by a single “mouse-click”, the use of technology has given rise to various abuses and new security challenges. As a vulnerable group, minors seem to be especially endangered. In spite of the fact that they were born in the “digital world” which they sometimes understand much better than adults, minors are not always aware of the risks lurking in the digital environment. Although minors can be victimized by using different means of communication, the research within this paper focuses on the so-called *online grooming*, which entails contacting and preparing a potential victim for sexual abuse. In that context, special attention is given to the analysis of the legal provision in Article 185b of the Criminal Code of the Republic of Serbia, on the abuse of computer networks or other technical communication means for committing sex offences against juveniles, which is a legal response to this phenomenon. In this paper, the author explores whether this provision is in compliance with the requirements set out in the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, with specific reference to Serbian judicial practice. The author discusses the significance of this provision in view of criminal policy and its prospective development *de lege ferenda*.

Keywords: abuse of computer networks, technical communication means, sex crimes against minors, Serbian Criminal Code.

*Доц. др Здравко Грујић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Приштини,
са привременим седиштем у Косовској Митровици
E-mail: zdravko.grujic@pr.ac.rs*

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА И МЕРА –ПРОЛОГ ЕЛЕКТРОНСКОМ СИСТЕМУ НАДЗОРА И КОНТРОЛЕ

Процес дигитализације свих области друштвеног живота карактерише тренутак чији смо савременици. Примена средстава информационо-комуникационих технологија не заобилази нити један аспект модерног начина живота, почев од индустрије високих технологија до свакодневне комуникације. Систематска дигитализација експоненцијално се шири док масовно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија захтева све мање дигиталне писмености.

Савремено, дигитално, окружење није заобишло ни, до скоро традиционални и конзервативни, кривичноправни систем. Класична кривична дела се врше у другачијем окружењу, кривично право инкриминише понашања којима се нарушавају основна добра и вредности у дигиталном свету. Од употребе савремених средстава информационо-комуникационих технологија, у великој мери, зависи успешност откривања (и доказивања) кривичних дела и извршилаца, док су одређени облици дигитализације постали саставни део тока кривичног поступка. Систем кажњавања проширује се новим кривичним санкцијама које подразумевају надзор и контролу уз примену дигиталних технологија, и, истовремено, долази и до промене начина извршења одређених казни или санкција. Концепт дигитализације извршења одређених кривичних санкција (и мера), започет у области алтернатива казни затвора, проширује се на друге казне или мере које се примењују након извршене казне или друге кривичне санкције.

Дигитализација у поступку извршења кривичних санкција и мера, за разлику од ограниченог обима примене у кривичноправном систему Републике Србије, постаје све учесталија у одређеним правним системима англосаксонске правне традиције. Такав приступ, без сваке сумње, неће

бити географски ограничен и, временом, постаће глобални тренд. Имајући у виду кризу савременог концепта кажњавања, посебно генералне неделотворности казне затвора на којој је базиран целокупан систем, упућује нас на предикцију да системи електронског надзора и контроле могу, уз све потенцијалне опасности од злоупотреба и нарушавања основних људских слобода и права, постати основа новог концепта кажњавања преступника.

Циљ овог рада је да се, уз представљање дигитализације у поступку примене ванзаводских кривичних санкција и мера у нашем кривичноправном систему, укаже на кризу савременог концепта кажњавања и представи опасност од некритичког и убрзаног процеса успостављања новог система кажњавања у чијој је основи електронски надзор и контрола учинилаца кривичних дела.

Кључне речи: дигитализација, кривичне санкције, електронски надзор и контрола.

Doc. Zdravko Grujić, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Priština,
Temporary head office in Kosovska Mitrovica
E-mail: zdravko.grujic@pr.ac.rs

DIGITALIZATION IN THE EXECUTION OF CRIMINAL SANCTIONS AND MEASURES: PROLOGUE TO THE ELECTRONIC SURVEILLANCE AND CONTROL SYSTEM

The process of digitalization of all areas of social life is a key feature of the contemporary world. The application of information and communications technologies does not bypass any aspect of modern life, starting from the high technology industry to everyday communication. Systematic digitalization is exponentially expanding, while the mass use of information and communication technologies increasingly requires a lesser degree of digital literacy.

The contemporary digital environment has not bypassed the criminal justice system, which has always been fairly traditional and conservative in this respect. Considering that the conventional criminal offences are now committed in a different (digital) environment, criminal law criminalizes behaviors that violate the basic values in the digital world. The success of detecting the perpetrators and proving the commission of criminal acts now largely depends on the use of modern information-communication technologies, while certain forms of digitalization have become an integral part of criminal proceedings. The system of punishment is being expanded with new criminal sanctions, which include supervision and control by using diverse digital technologies; at the same time, there is a change in the manner of execution of certain sentences or sanctions. The concept of digitization of the execution of certain criminal sanctions (and measures), started in the field of alternative sanctions which are to substitute the sentence of imprisonment, is extended to other punishments or measures which are applied after the imposed sentence or other criminal sanction has been served.

In contrast to the limited scope of application in the criminal law system of the Republic of Serbia, digitization in the procedure of execution of criminal sanctions and measures is increasingly more frequent in certain legal systems of the

Anglo-Saxon legal tradition. There is no doubt that such an approach will not be geographically limited and, over time, it will become a global trend. Considering the current crisis of the contemporary concept of punishment, especially the general ineffectiveness of imprisonment (which the entire system is based on), we may predict that electronic surveillance and control systems (including all the potential dangers of abuse and violation of the basic human freedoms and rights) can become the basis of a new concept of punishment and treatment of criminal offenders.

In addition to presenting digitalization in the process of applying non-custodial (community) sanctions and measures (as alternatives to imprisonment) in our criminal justice system, the aim of this paper is to point out to the crisis of the modern concept of punishment and to present the dangers of uncritical and accelerated process of establishing a new system of punishment based on electronic surveillance and control of perpetrators.

Keywords: digitization, criminal sanctions, electronic surveillance and control.

Dr Ramona Mihaela Coman,
*Predavač,
Medicinski, farmaceutski i naučno-tehnološki
Univerzitet "George Emil Palade",
Targu Mureș, Republika Rumunija
E-mail: moldovan_ramona@yahoo.com*

КРИВИЧНА ДЕЛА ПОЧИЊЕНА ПРЕКО ДРУШТВЕНИХ МЕДИЈА

Све већа употреба компјутера и интернета радикално је преобразила свет економије, финансија, истраживања, администрације, као и могућности комуникације и слободе изражавања. Поред бројних предности нових комуникационих технологија и друштвених мрежа, њихова доступност и широка употреба доносе и већу могућност вршења кривичних дела у виртуалном простору. Врховни суд Румуније је недавно утврдио да отварање налога на друштвеној мрежи коришћењем имена друге особе представља кривично дело. У том контексту, овај чланак истражује у којој мери важеће законске одредбе обухватају широки дијапазон противзаконитих активности у виртуелном простору, и које законодавне мере треба предузети да би се обезбедио виши ниво заштите против високотехнолошког криминалитета (сајбер криминала).

Кључне речи: сајбер криминал, друштвени медији, румунско законодавство, судска пракса.

Ramona Mihaela Coman, PhD,
Lecturer,
University of Medicine, Pharmacy, Science
and Technology "George Emil Palade",
Târgu Mureş, Republic of Romania
E-mail: moldovan_ramona@yahoo.com

CRIMES COMMITTED THROUGH SOCIAL MEDIA

The increasing use of computer technology and the Internet has radically transformed the world of economics, finance, research, administration as well as the possibilities of communication and freedom of expression. In addition to many benefits, the accessibility and widespread use of new communication technologies and social networks create increased opportunities for committing crimes in the virtual space. Taking into account a recent decision of the Romanian Supreme Court, which established that opening an account on a social network by using another person's name is a crime, the article examines the extent to which current legal provisions cover the scope of illegal activities in the virtual space, and what legislative measures should be taken to ensure a superior protection against cybercrime.

Keywords: cybercrime, social media, Romanian law, case law.

*Доц. др Иван Илић,
Доцент,
Правну факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: ivan@prafak.ni.ac.rs*

**УЗИМАЊЕ БИОМЕТРИЈСКИХ И БИОЛОШКИХ УЗОРАКА
ОД ОКРИВЉЕНИХ У СРБИЈИ - ИМПЛИКАЦИЈЕ НЕДАВНОГ
СЛУЧАЈА ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА
GAUGHRAN ПРОТИВ УЈЕДИЊЕНОГ КРАЉЕВСТВА**

Узимање узорака је процесна радња, коју је увео Законик о кривичном поступку из 2011. године. Ради се о узимању биолошких, биометријских и узорака за форензичко-генетску анализу, ради утврђивања одлучујућих чињеница у кривичном поступку. Узимање биометријских узорака могуће је од окривљених, оштећених и других лица, на основу одлуке јавног тужиоца или суда. Узимање биолошких узорака могуће је од окривљеног, оштећеног, сведока или друге особе, без њиховог пристанка, под условом да се на тај начин њихово здравље не нарушава. Узорци за форензичку генетску анализу (ДНК узорци) могу се узети по потреби за идентификовање учинилаца кривичних дела, затим ради утврђивања других чињеница у кривичном поступку, или од особа које су осуђене на казну затвора. Начин на који се поступа (чување и уништавање) са узорцима регулисан је посебним Законом о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова. У својој судској пракси, Европски суд за људска права успоставио је одређене стандарде у вези са узимањем узорака за потребе кривичног поступка, који су додатно ојачани недавном пресудом у случају Gaughran против Уједињеног Краљевства. Аутор се бави критичком анализом тренутног законодавног оквира за узимање узорака за потребе кривичног поступка у Србији, како би се утврдило да ли одговара новоуспостављеним стандардима стразбуршке судске праксе о заштити података о личности.

Кључне речи: кривични поступак, биолошки узорци, биометријски узорци, ДНК узорци, ЕСЉП, право на приватни и породични живот, заштита личних података.

Doc. Ivan Ilić, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: ivan@prafak.ni.ac.rs

TAKING BIOMETRIC AND BIOLOGICAL SAMPLES FROM THE ACCUSED IN SERBIA: IMPLICATIONS OF THE RECENT ECtHR CASE GAUGHRAN V. UK

Taking of samples is a procedural action, introduced by the Criminal Procedure Code of 2011. It implies taking biological, biometric, and samples for forensic-genetic analysis, in order to determine decisive facts in criminal proceedings. Biometric samples may be taken from suspects, injured persons and other persons, based on the decision of the public prosecutor or the competent court. Biological samples may be taken from the defendant, the injured, witnesses or other persons, without their consent, provided that their health is not harmed. Samples for forensic-genetic analysis (DNA samples) may be taken as necessary to identify the perpetrators of criminal offenses, as well as to determine other facts in criminal proceedings, or from persons who have been sentenced to imprisonment. The manner in which samples are handled (stored and destroyed) is governed by a separate Act on Records and Data Processing in the Interior Affairs. In its case law, the European Court of Human Rights (ECtHR) has established certain standards regarding the taking of samples for the purpose of criminal proceedings, which have been further strengthened by the recent ECtHR judgment in the case of *Gaughran v. UK*. The author provides a critical analysis of the current legislative framework of sampling for the purpose of criminal proceedings in Serbia, in order to determine whether it corresponds to the newly established standards of the Strasbourg court practice on personal data protection.

Keywords: criminal proceedings, biological samples, biometric samples, DNA samples, ECtHR, right to private and family life, personal data protection.

Prof. Daniela Cristina Valea, LL.D.,
Vanredni profesor,
Medicinski, farmaceutski i naučno-tehnološki
Univerzitet "George Emil Palade",
Targu Mureș, Republika Rumunija
E-mail: daniela.valea@umfst.ro

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ПРАВОСУДНОГ СИСТЕМА И УСКЛАЂЕНОСТ СА ОСНОВНИМ ПРИНЦИПИМА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У РУМУНИЈИ

Дигитализацији је предмет расправа у Румунији већ дужи временски период, али је овај процес прилично убрзан услед Covid-19 пандемије. У одређеним областима (информационе технологије, финансије, трговина, здравство и образовање), овај процес се развијао брже него у другим областима, где је примена нових технологија била знатно спорија или се оклевало њиховим увођење, мада је у последњих годину дана, под притиском пандемије, постигнут одређени напредак и у тим областима. Једна од тих области је румунски правосудни систем, који је уређен Законом о правосуђу. Дигитализација румунског правосудног система огледа се у употреби неких техничких и процедуралних решења која су тек у зачетку: национални судски портал; прослеђивање судских позива и других докумената електронским путем; употреба електронског досијеа (укључујући могућност увида у поднеске у текућим судским предметима) којем се приступа директно у електронском формату (преко регистрације и лозинке), осим у фази кривичне истраге у тужилаштвима; коришћење електронске преписке у правосудним пословима; коришћење електронског потписа; и вођење судских поступака преко видео-конференцијских система. Међутим, Румунија је још увек далеко од примене концепата „е-правосуђа“ (*e-justice*) или „е-судства“ (*e-judiciary*). Дигитализација правосудног система је осетљив процес који захтева поштовање и стално усклађивање са основним принципима и гаранцијама кривичног поступка, као и поштовање основних људских права и слобода.

Кључне речи: дигитализација, румунски правосудни систем, кривични поступак, основна права.

Prof. Daniela Cristina Valea, LL.D.,
Associate Professor,
University of Medicine, Pharmacy, Science
and Technology "George Emil Palade",
Târgu Mureş, Republic of Romania
E-mail: daniela.valea@umfst.ro

DIGITALIZATION OF THE JUDICIAL SYSTEM AND COMPLIANCE WITH THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF CRIMINAL PROCEDURE IN ROMANIA

Digitalization has been discussed in Romania for a very long time but the digitalisation process has been manifestly accelerated in the conditions of the Covid-19 pandemic. In certain areas (IT, finance, trade, health and education), the process has evolved faster than in others, where the implementation of new technologies has been much slower or with some reluctance (even though, under the pressure of the pandemic, some progress was made in the year 2020).

One of these areas is the Romanian judicial system, envisaged in the Justice Act. The digitalization of the Romanian judicial system is today manifested through several embryonic forms (both legislative and technical): the court portal; summoning and communicating other procedural documents by electronic means; implementation of the electronic file (including the possibility of assessing the filed documents in cases pending before a court), which is accessed directly in electronic format, based on a password, but not during the criminal investigation phase, at the prosecutor's offices); the use of electronic correspondence for judicial communication purposes; the use of the electronic signature; and legal proceedings via video conference. However, Romania is far from implementing the concepts of "e-justice" or even "e-judge". The digitization of the judicial systems is a sensitive process because it must be weighed against the fundamental principles and guarantees of judicial procedures, as well as the compliance with the fundamental human rights and freedoms.

Keywords: digitalization, Romanian judicial system, criminal procedure, fundamental rights.

Доц. др Ивана Бодрожих,

Доцент,

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

E-mail: ivana.bodrozic@kpu.edu.rs

Александар Бодрожих,

Асистент, Академија за националну безбедност, Београд

E-mail: bollero@neobee.net

КРИВИЧНО ПРАВО КАО ИНСТРУМЕНТ ДРЖАВНЕ РЕАКЦИЈЕ НА ИЗНОШЕЊЕ И ПРОНОШЕЊЕ ЛАЖНИХ ВЕСТИ

Степен друштвене опасности изношења или проношења лажних вести или лажних тврђења у савременом демократском друштву до те мере је постао висок, да се питање легитимности постојања инкриминације у националном законодавству, која поменуте радње препознаје као радњу извршења кривичног дела Изазивање панике и нереда из члана 343. Кривичног законика, узима као претпоставка. Оно што представља предмет интересовања аутора овог рада јесте давање одговора на неколико група питања: који је систематизациони критеријум законодавац користио приликом одабира групног заштитног објекта код анализиране инкриминације, како је постављена криминална зона, те које је место и улога, односно које су могућности и донети кривичног права у спречавању и сузбијању ширења лажних вести у једном ширем контексту односа права и дигитализације. У закључку аутори износе став да се право стално мора прилагођавати изазовима дигитализације, те да се у том смислу *semper reformatus* статус кривичног права мора подразумевати, уз континуирано и фино подешавање његовог инструментаријума, у складу са карактером супсидијарности и улогом *ultima ratio societatis*.

Кључне речи: изазивање панике и нереда, изношење и проношење лажних вести, дигитализација, кривично право.

Doc. Ivana Bodrožić, PhD,

Assistant Professor,

University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade

E-mail: ivana.bodrozic@kpu.edu.rs

Aleksandar Bodrožić, MA

Teaching Assistant, The National Security Academy, Belgrade

E-mail: bollero@neobee.net

CRIMINAL LAW AS AN INSTRUMENT OF STATE REACTION TO PRESENTING AND SPREADING FAKE NEWS

In a modern democratic society, the degree of social danger embodied in presenting or spreading fake news or false claims has become so high that the question of legitimacy of incrimination in national legislation is taken as a presumption. In Serbian legislation, these activities are envisaged in Article 343 of the Criminal Code as the criminal offences of causing panic and disorder. In this paper, the authors aim to address a number of questions: what systematization criteria was used by the legislator when designating the collective object of protection in this Article, and how the criminal zone was demarcated; what are the place, role, scope and possibilities of criminal law in preventing and suppressing the spread of fake news in a broader context of the relationship between law and digitalisation. In the conclusion, the authors underscore that law must be constantly adjusted in response to the challenges of digitalization. It implies the *semper reformadus* status of criminal law and constant fine-tuning of its instruments, in accordance with the character of subsidiarity and the role of *ultima ratio societatis*.

Keywords: social danger, panic and disorder, presenting and spreading fake news, digitalization, criminal law.

Doc. dr. Enis Omerović,
Docent,
Pravni fakultet, Univerzitet u Zenici,
Bosna i Hercegovina
E-mail: enis.omerovic@prf.unze.ba

Damir Imamović, MA iur.,
Državni službenik u Zeničko-dobojskom kantonu,
Zenica, Bosna i Hercegovina
E-mail: damirimamovic@live.com

АЛТЕРНАТИВНИ ПРИСТУПИ И ПРИЈЕДЛОЗИ ЗА РЈЕШАВАЊЕ ЈУРИСДИКЦИЈСКИХ СУКОБА УЗРОКОВАНИХ САЈБЕР КРИМИНАЛОМ

Циљ рада био је пронаћи и представити адекватан приступ за рјешавање јурисдикцијских сукоба узрокованих сајбер криминалом. Територијална карактеристика сајбер криминала манифестира се у одсуству постојања граница унутар сајбер простора, односно чињеници да је сајбер кривично дјело почињено унутар надлежности различитих држава, тако да не постоји јединствени правни оквир за уређење свих сајбер кривичних дјела. Процес дигитализације, односно стално и динамичко кретање података преко различитих сервера или рачунарских облака смјештених у више јурисдикција, указује на одређена правна ограничења у примјени начела територијалности у сајбер простору. Због те нефункционалне карактеристике територијалне јурисдикције, у раду се настоји указати на важност утврђивања основа јурисдикције у процесуирању сајбер кривичних дјела кроз представљање различитих парадигми или приступа, као допуне територијалног начела у рјешавању јурисдикцијских сукоба. Наиме, приказан је значај улагања правних напора у евентуалном приближавању и рјешавању јурисдикцијског сукоба у смислу примјене најадекватнијег начела надлежности од домаћих судова у сваком конкретном случају. Та рјешавања би вјероватно ишла у смјеру усклађивања и преинака међународних аката, као и у смјеру хармонизације државних прописа која уређују санкционирање одређених сајбер кривичних дјела. Такођер, постојање међународног кривичног суда или трибунала с надлежношћу за случајеве сајбер тероризма, и других озбиљних сајбер кривичних дјела, уз примјену нових јурисдикцијских теорија, омогућили би рјешавање проблема и отклањање потешкоћа у погледу заснивања надлежности за сајбер кривична дјела.

Кључне ријечи: јурисдикција, сајбер криминал, територијална надлежност, хармонизација, универзална јурисдикција.

Doc. Enis Omerović, LL.D.,
*Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Zenica,
Bosnia and Herzegovina
E-mail: enis.omerovic@prf.unze.ba*

Damir Imamović, LL.M.,
*Civil servant of Zenica-Doboj Canton,
Zenica, Bosnia and Herzegovina
E-mail: damirimamovic@live.com*

ALTERNATIVE APPROACHES AND PROPOSALS FOR RESOLVING JURISDICTIONAL CONFLICTS CAUSED BY CYBERCRIME

The aim of the paper is to explore and present an adequate approach to resolving jurisdictional conflicts caused by cybercrime. The territorial characteristic of cybercrime is manifested in the absence of borders within cyberspace. Given the fact that cybercrime is committed within the jurisdiction of different states, there is no single legal framework for regulating all acts of cybercrime. The process of digitalization, i.e. the constant and dynamic movement of data through different servers or “clouds” located in multiple jurisdictions, indicates certain legal limitations in the application of the principle of territoriality in cyberspace. Due to this non-functional characteristic of territorial jurisdiction, the authors in the paper try to point out to the importance of determining the basis of jurisdiction in the processing of cybercrime through the presentation of different paradigms and/or approaches, as a supplement to the territorial principle in resolving jurisdictional conflicts. The paper discusses the importance of investing legal efforts in eventual approaching and resolving the conflict of jurisdiction in terms of applying the most adequate principle of jurisdiction by domestic courts in each specific case. These solutions would probably go in the direction of harmonization and revision of international acts, as well as in the direction of harmonization of state regulations governing the sanctioning of certain cybercrimes. The existence of an international criminal court or tribunal with jurisdiction over cases of cyber terrorism and other serious cybercrimes, along with the application of new jurisdictional theories, would enable solving the problems and eliminating difficulties in terms of establishing and applying an adequate principle of jurisdiction over cybercrimes.

Keywords: jurisdiction, cybercrime, territorial jurisdiction, harmonization, universal jurisdiction.

Dr Oana Carmen Mihăilă,
Predavač,
Odeljenje za pravne i upravne nauke,
Pravni fakultet, Univerzitet u Oradei,
Republika Rumunija
E-mail: carmen.oana.mihaila@gmail.com

ПОВРЕДА АУТОРСКОГ ПРАВА И ЖИГОВА У САЈБЕР ПРОСТОРУ

Дигитална технологија, развој интернета и других средстава информација и комуникације довели су до колосалног развоја креативних активности. Употребом разних дигиталних технологија наступила је права револуција у начину репродукције, дистрибуције и приступа ауторским делима. Виртуелно тржиште ауторских дела у сајбер простору немогуће је контролисати, па се често суочавамо са неовлашћеним приступом заштићеним ауторским делима и повредом ауторских права. Ова кривична дела је тешко санкционисати, како због саме природе и величине сајбер простора тако и због чињенице да на међународном нивоу постоји проблем неусклађености законодавства у овој области. Поред ауторских дела, називи заштићених жигова могу се злоупотребити како би увећала продаја фалсификоване робе. Кривотворени производи који се продају на друштвеним мрежама наносе озбиљну штету власницима тих брендова, али и потрошачима. Сајберсквотинг (*cyber squatting*) је врста пиратерије која обухвата праксу неовлашћене (*mala fide*) регистрације и злоупотребе интернет домена који је идентичан или сличан заштићеном жигу другог титулара. Повреда жига постоји уколико неко лице намерно одабере истоветан или сличан назив домена који може довести кориснике у заблуду или изазвати забуну са раније регистрованом робном марком. Из тих разлога, револуција и еволуција технологије морају бити праћене револуцијом и еволуцијом закона.

Кључне речи: ауторска права, дигитална технологија, робна марка (жиг), интернет домен, повреда права.

Oana Carmen Mihăilă, PhD.,

University lecturer,

Department of Juridical and Administrative Sciences,

Faculty of Law, University of Oradea,

Republic of Romania

E-mail: carmen.oana.mihaila@gmail.com

INFRINGEMENT OF COPYRIGHT AND TRADEMARKS IN THE CYBERSPACE

Digital technology, the development of the Internet and other means of information and communication have led to the colossal development of creative activity. There has been a real revolution in the way the authors' works have been reproduced, distributed, and accessed (by using various computer technologies). The virtual market for authors' works, existing in cyberspace, is impossible to control. Thus, we often encounter unauthorized access to protected works, in this case copyright infringement. These crimes are difficult to sanction, not only due to the size of cyberspace but also given the fact that there is the problem of non-harmonization of legislation in this field at the international level. In addition to works of authorship (copyright), trademarks can also be exploited illegally to attract buyers to non-authentic goods. Counterfeit goods, sold for example on social networks, cause serious damage to the owners of those brands but also to consumers. Cybersquatting is also a type of piracy, which entails the practice of unauthorized registration and use of domain names on the Internet, which are identical or similar to legally protected trademarks. Domain names can conflict with trademarks, taking advantage of their notoriety when a person intentionally chooses a domain name that can create confusion with a brand. The revolution and the evolution of technology must be accompanied by the revolution and the evolution of the law.

Keywords: copyright, digital technology, trademark, Internet domain names, infringement.

ТРГОВИНСКОПРАВНА СЕСИЈА

TRADE LAW SESSION

Проф. др Предраг Цветковић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: pepi@prafak.ni.ac.rs

УГОВОР КАО АЛГОРИТАМ: УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Рад се бави самом могућношћу претварања уговора у форми текста у алгоритамски облик. Описана трансформација (означена као „алгоритмизација уговора“) требало би да омогући конверзију уговорних одредби у алгоритам у циљу њиховог коршћења код тзв „дигитално унапређених уговора“ попут паметних уговора (е. Smart contracts), а да се при томе не утиче на правну валидност и ефикасност уговорних одредби. Алгоритам је план решавања одређеног проблема кроз предузимање појединачних корака. У правном контексту, алгоритам је посебан начин управљања понашањем уговорних страна. Описано управљање спроводи се одабиром информација о понашању страна, те контролом и усмеравањем спровођења уговора у складу са тим понашањем. Увођење алгоритма као форме дефинисања уговорних одредби утиче на формат и суштину уговорног права. Еминентна међународна тела говоре о неадекватности традиционалних правила уговорног права у контексту дигитализације, те потреби њиховог осавремењивања. Правна наука уговоре у форми алгоритма карактерише као норме дефинисане у коду: њима се дефинишу правила и прати понашање страна кроз рачунарске алгоритме. Норме засноване на коду засноване су на принципима попут „IFTTT“ (е. “If this, than that”: „ако је ово, онда је то“). Ови принципи обезбеђују основе логике за алгоритамске системе одлучивања. Алгоритам уговора може бити у облику псеудокода (кода који није практични програмски језик већ опонаша њихову семантику). Разумевању алгоритмизације уговора у облику псеудокода од помоћи су механизми и правила симболичке логике. Ова правила омогућавају систематско „уситњавање“ правног текста кроз логичку матрицу, чиме се олакшава процес алгоритмизације разлагањем уговорних одредби на појединачне кораке. Развој принципа за алгоритмирање уговора процес је који траје. Кључна питања која траже одговор су, између осталог, основ и садржина нормативности уговора у форми кода и њихова подобност да буду квалификовани као правно ваљани формат.

Кључне речи: уговор, алгоритам, регулатива заснована на коду.

Prof. Predrag Cvetković, LL.D.,

Full Professor,

Faculty of Law, University of Niš

E-mail: pepi@prafak.ni.ac.rs

LAW AS AN ALGORITHM: INTRODUCTION

The paper deals with the possibility of transforming the ordinary text-driven contract into the form of algorithm. The described transformation, labeled as “algorithmization of the contract”, shall enable the conversion of contractual terms in certain types of “digitally enhanced” contracts (such as smart contracts), without affecting the legal validity and effectiveness of contract terms. An algorithm is a plan, a logical step-by-step process for solving a problem. Viewed in the legal context, algorithms are a special mode of managing the contracting parties’ behavior. It is conducted by selecting information on the parties’ behavior, and controlling and directing the contract implementation in accordance with parties’ action. The algorithm as a form for expressing the contractual terms influences the very form and substance of contract law. Prominent international institutions refer to traditional rules of contract law as being inadequate in terms of “the digitalization of legal norms”, and advocate in favor of updating these rules. In legal science, contracts in the form of algorithms are characterized as “code-driven” norms, which set the rules and monitor the parties’ behavior by means of computational algorithms. *Code-driven regulation* depends on the rules and principles such as “IFTTT” (“If this, than that”), which provide the fundamental logic for all algorithmic decision systems. The algorithmization of the contract could be in the form of a pseudocode, which is not the actual programming language but a code mimicking its semantics. The mechanisms and rules of symbolic logic are important in understanding the algorithmization of contracts in the form of a pseudocode. These symbolic logic rules (connectives) provide the mechanism for “systematic pulverization” of the legal text, which is transformed into a logical matrix and further subjected to the process of algorithmic formulation by breaking down the contract provisions into individual steps. Developing the principles for the algorithmization of contract is an ongoing process; the key issues that need to be addressed among many others are the issue of normativity of contracts in the form of code-driven algorithms and their eligibility to be qualified as a legally valid format.

Keywords: contract, algorithm, “code-driven” regulation.

Prof. dr Mustafa Yasan,
*Vanredni profesor,
Pravni fakultet, Univerzitet u Sakarji,
Republika Turska
E-mail: avmyasan@yahoo.com*

ПРВИ КОРАК У ДИГИТАЛИЗАЦИЈИ ЧЕКОВА У ТУРСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ: ОБАВЕЗА УПОТРЕБЕ КОНТРОЛНОГ КОДА У ЧЕКОВИМА

У турском праву, законске одредбе које регулишу чек као средство плаћања садржане су посебном поглављу Закона о трговини (бр. 6102), као и у посебном Закону о чековима (бр. 5941). Тиме је законодавац настојао да повећа поверење у чек као средство плаћања, валидира мере и санкције за изградњу поверења, и на тај начин проширити циркулацију чекова. Да би остварио ове циљеве, законодавац је 2016. године унео корените измене у Закон о трговини (ТЦЦ) и Закон о чековима (ЦА). Законом о изменама и допунама бр. 6728 унета су још два елемента провере валидности чекова. Према члану 780/2 Закона о трговини (ТСС), захваљујући контролном коду који садржи матрици података о чеку, чековни повериоци могу приступити подацима о власнику чековног рачуна и издаваоцу чека (емитенту) и, на тај начин, истражити и проценити валидност и поузданост чека. Ова одредба којом се прописује обавеза о употреби матрице података (контролног кода) може се сматрати првим кораком у дигитализацији чекова у турском законодавству. Следећи и можда финални корак у заокруживању дигитализације чекова огледа се у настојању законодавца да уреди електронске чекове. Регулисање ове материје је још увек у поступку израде нацрта закона, који тек чека усвајање у Парламенту. Да би се утврдило да ли се дигитализација чекова може успешно завршити, неопходно је размотрити основне постулате и последице примене контролног кода са матрицом података, која представља први корак у дигитализацији чекова у турском законодавству.

Кључне речи: турско законодавство, чек као средство плаћања, дигитализација, матрица података (контролни код) у чековима, електронски чек.

Prof. Mustafa Yasan, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, Sakarya University,
Republic of Turkey
E-mail: avmyasan@yahoo.com

THE FIRST STEP IN THE DIGITALIZATION OF CHEQUES IN TURKISH LAW: THE OBLIGATION TO USE DATA-MATRIX IN CHEQUES

In Turkish Law, the cheque as a negotiable instruments is regulated both in the specific chapter of the Turkish Commercial Code No. 6102 (TCC) and the Cheque Act No. 5941 (CA) as a cheque-specific legislative act. The purposes of the provisions related to cheques are to increase the confidence in the cheque, to give validity to the confidence-building measures and sanctions and, thus, to enhance the circulation of cheques. In order to achieve this *ratio legis*, the legislator made a radical change in the CA and the TCC in 2016. By amending Code No. 6728, two more elements were added to the validity of cheques. Under Art. 780/2 TCC, owing to the data-matrix, cheque creditors can access data regarding the cheque account holder and the cheque issuers with the cheque they hold, which enables them to pursue evaluation and examination of reliability of the cheque. This legal provision on the data-matrix card can be considered as the first step in the digitization of cheques in Turkish legislation. The next and possibly the final step in completing the digitalization of cheques in Turkish law is the legislative effort of codifying electronic cheques, which is still in the draft version and waiting to be enacted in Parliament. In order to make an assessment about whether digitalization of cheques can be successfully completed, it is necessary to examine the essential postulates and the consequences of data-matrix application in cheques as the first step in the digitalization of cheques in Turkish law.

Keywords: Turkish law, cheque as a negotiable instrument, digitalization, data-matrix in cheques, electronic cheques.

Проф. др Милена Јовановић Zattila,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: milena@prafak.ni.ac.rs

Проф. др Сања Марјановић,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: sanjamarjan@yahoo.com

ЕВРОПСКА ЗАШТИТА ПОТРОШАЧА У СЛУЧАЈУ ДИЗЕЛГЕЈТ: QUO VADIS, СРБИЈА?

Дигитализација данас прожима скоро све гране савремене индустрије, те ни аутомобилска индустрија није изузетак. Највећи светски произвођачи моторних возила утркују се у унапређењу стандарда електронске опреме намењене како побољшању перформанси возила, тако и удољовавању (каткада и диктирању) потреба потрошача. Део иновација који се односи на перформансе возила директно је повезан са обавезом заштите животне средине. Током 2015. и 2016. године, захваљујући контролама које је вршила америчка Агенција за заштиту животне средине (ЕРА), у жижу јавности доспео је чувени скандал *Дизелгејт*. Тиме је, у светским размерама, покренуто питање заштите потрошача који су купили одређена Фолксвагенова возила са дизел моторима - од откупа спорних возила од потрошача, накнаде штете, до издавања продужене гаранције о емисијама. Наиме, како се испоставило, овај тип мотора био је праћен манљивим софтвером за контролу штетних емисија издувних гасова. У међувремену, откривено је да манљиви софтвер није користио само Фолксваген, већ и многи други произвођачи (између осталих и Ауди, Сеат, Шкода, Волво, Ситроен, Хјундаи и Рено). Када су колективне тужбе за заштиту потрошача почеле да се подносе и судовима држава ЕУ, Суд правде се у неколико наврата изјашњавао о важним претходним питањима - од тумачења концепта „манљивог уређаја”, „система за контролу емисија” до „места штетног догађаја”. У свом мишљењу изнетом поводом тумачења места штетног догађаја у вези са Уредбом *Брисел I recast*, Општи правобранилац се, 2020. године, дотакао и проблема одређења круга лица која се морају сматрати директном жртвом, као и дилеме да ли то укључује и потрошаче који нису у уговорном

односу са Фолксвагеном. Имајући у виду ове европске одразе афере *Дизелгејт* која не јењава, као и традиционалну популарност Фолксвагенових возила у Србији, аутори у раду указују на ефикасност заштите потрошача код нас, и то из угла међународног приватног права и трговинског права.

Кључне речи: *Дизелгејт*, заштита потрошача, штетне емисије издувних гасова, манљиви софтвер, накнада штете, одговорност произвођача.

Prof. Milena Jovanović Zattila, LL.D,

Full Professor,

Faculty of Law, University of Niš

E-mail: milena@prafak.ni.ac.rs

Prof. Sanja Marjanović, LL.D,

Associate Professor,

Faculty of Law, University of Niš

E-mail: sanjamarjan@yahoo.com

EUROPEAN CONSUMER PROTECTION IN THE DIESELGATE CASE: QUO VADIS, SERBIA?

The digitalization process permeates almost all branches of contemporary industry, including the car industry. The world's largest motor vehicle manufacturers have been competing to improve the standards of electronic equipment designed to upgrade vehicle performance, as well as to meet (and shape) the needs of consumers. The part of the innovation related to vehicle performance is directly in line with the environmental protection duty. During 2015 and 2016, the emission controls performed by the US Environmental Protection Agency (EPA) brought the famous *Dieseldgate* scandal into the focus of public attention. On a global scale, the *Dieseldgate* case has raised numerous consumer protection issues in cases where they have bought specific Volkswagen vehicles with diesel engines, including the repurchase of the defective vehicles from consumers, damage compensation, and the issuance of an extended emissions guarantee. As it turned out, this type of engine was accompanied by defeat software for controlling harmful exhaust emissions. Meanwhile, it was discovered that the defeat software was used not only by Volkswagen but also by many other manufacturers (Audi, Seat, Skoda, Volvo, Citroën, Hyundai and Renault). When class-action lawsuits were initiated before the courts in the EU countries, the Court of Justice of the European Union repeatedly ruled on important preliminary issues, including the interpretation of the concept of "defeat device", "emission control system", and "harmful place". In 2020, in his opinion on the interpretation of the place of the harmful event in terms of the *Brussels I recast* Regulation, the Attorney General also referred to the problem of determining the persons who must be considered as direct victims, including the dilemma of whether it includes the consumers who have not concluded a contract with Volkswagen.

Bearing in mind these European reflections of the *Dieseldgate* affair which does not abate, as well as the common popularity of Volkswagen vehicles in Serbia, the authors analyze the efficiency of the national consumer protection system, from the perspectives of the Serbian Private International Law and Commercial Law.

Keywords: *Dieseldgate* case, consumer protection, harmful exhaust emissions, defeat software, product liability, compensation for damage.

Mr Sanja Grbović,
Saradnik u nastavi,
Pravni fakultet, Univerzitet Crna Gora, Podgorica,
Republika Crna Gora
E-mail: sanjag@ucg.ac.me

ЕВРОПСКА УНИЈА И СЛОБОДА ПРУЖАЊА УСЛУГА ПУТЕМ ИНТЕРНЕТА

Улазећи у еру дигитализације, ЕУ ради на јачању своје економије, позивајући се на циљеве Лисабонске стратегије из 2000. године у којој се закључило да европска економија треба да буде најкомпетитивнија на свијету. Коришћењем интернета отвара се читав низ нових могућности која ће битно утицати на пораст броја радних мјеста и на даљи економски развој. Ако се осврнемо на чињеницу да изградња европског јединственог дигиталног тржишта доприноси европском расту са 177 милијарди ЕУР годишње¹ онда нам је јасно зашто је Дигитална агенда за Европу, уведена у оквиру стратегије Европа 2020, дала Унији главну улогу у даљем развоју информационах и комуникационих технологија. Да би могли добро пословати на данашњем свјетском тржишту предузећа се користе информатичком технологијом, како у контакту са својим клијентима, тако и са добављачима. Међутим, у циљу стварања јаке економије, није довољно само инкорпорирати дигиталну технологију у процес производње, тј. у тренутак настанка услуге, већ ће бити потребно имати квалификоване запослене и информатички писмене потрошаче, како би се реално и остварила продаја добара и услуга путем интернета. Европско јединствено дигитално тржиште је имало кључну улогу у одржавању економије и пружању помоћи грађанима ЕУ у вријеме пандемије COVID-19. У раду ће се анализирати однос између интернет платформе, пружатеља и корисника услуга као и правни оквир и судска пракса Суда правде ЕУ, са освртом на борбу против информатичког криминала и заштиту личних података.

Кључне ријечи: слобода пружања услуга, интернет платформа, јединствено дигитално тржиште, Директива о електронској трговини, информатички криминал.

Sanja Grbović, LL.M.,

Teaching Associate,

Faculty of Law, University of Montenegro, Podgorica,

Republic of Montenegro

E-mail: sanjag@ucg.ac.me

THE EUROPEAN UNION AND THE FREEDOM TO PROVIDE SERVICES VIA THE INTERNET

Entering the era of digitalization, the EU is working on strengthening its economy, in accordance with the aims of the Lisbon Strategy of 2000, set out to make the European economy the most competitive in the world. The use of the Internet opens up a range of new opportunities which will have a significant impact on further economic growth and increased number of jobs. If we look at the fact that the development of a European digital single market contributes to European growth of € 177 billion a year, it is clear why the Digital Agenda for Europe, launched as part of the Europe 2020 strategy, has given the Union a major role in further development of information and communication technologies. In order to do well at today's global market, companies use information technologies to contact their customers or suppliers. However, in order to create a strong economy, it is not enough to incorporate digital technology into the production process or at the time of creating services; it is also necessary to have qualified employees and IT-literate consumers to sell goods and services via the Internet. The European digital single market has been playing a key role in sustaining the economy and providing support to EU citizens during the COVID-19 pandemic. This paper will analyze the relationship among the Internet platform, service providers and service users, with reference to the EU legal framework and the judicial practice of the EU Court of Justice, with special emphasis on the fight against information crime and personal data protection.

Keywords: freedom to provide services, Internet platform, EU digital single market, Electronic Commerce Directive, IT crime.

Проф. др Александар С. Мојашевић,
Ванредни професор,
Правни Факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: mojasevic@prafak.ni.ac.rs

Стефан Стефановић,
Докторанд,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: sstefanovic1991@gmail.com

ПОСЛЕДИЦЕ БРЕГЗИТА ПО ПРАВО И ПОЛИТИКУ КОНКУРЕНЦИЈЕ УЈЕДИЊЕНОГ КРАЉЕВСТВА И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Предмет овог рада јесу краткорочне и дугорочне последице Брегзита – историјског догађаја и прекретнице у развоју Европске уније (ЕУ), по право и политику конкуренције Уједињеног Краљевства (УК) и ЕУ. Упоредна анализа историјског развоја правног регулисања конкуренције у УК и ЕУ, са приказом релевантних случајева из праксе органа за заштиту конкуренције, дата је на почетку рада. Посебан акценат стављен је на одлуке Европске комисије у вези са политиком борбе против картела. У којој мери ће Брегзит утицати на политику спајања и припајања компанија, антимонополску политику, политику борбе против картела и политику државне помоћи у УК и ЕУ, теме су које су у раду обрађене. Централно питање односи се на меру утицаја Брегзита на промену пословног амбијента у УК и ЕУ и реперкусија које ће та промена имати на право конкуренције. На крају су дата закључна разматрања у погледу правца будућег развоја права конкуренције УК, односно да ли ће и у којој мери право УК бити усаглашено са правом конкуренције и судском праксом ЕУ у тој области, или ће доћи до радикалног заокрета ка усвајању потпуно новог концепта политике и права конкуренције.

Кључне речи: Брегзит, право конкуренције УК, право конкуренције ЕУ, краткорочне последице, дугорочне последице.

Prof. Aleksandar S. Mojašević, LL.D.,

Associate Professor,

Faculty of Law, University of Niš

E-mail: mojasevic@prafak.ni.ac.rs

Stefan Stefanović,

PhD Student,

Faculty of Law, University of Niš

E-mail: sstefanovic1991@gmail.com

CONSEQUENCES OF BREXIT ON THE COMPETITION LAW AND POLICY OF THE UNITED KINGDOM AND THE EUROPEAN UNION

The subject matter of this paper are the short-term and long-term consequences of Brexit – a historical event and a turning point in the development of the European Union (EU), for the United Kingdom (UK) and EU competition law and policy. The first part of the paper provides a comparative analysis of the historical development of legal regulation on competition protection law in the UK and the EU, with reference to relevant cases from the practice of authorities dealing with competition protection and the decisions of the European Commission on the anti-cartel policy. In particular, the paper examines to what extent Brexit will influence the mergers and acquisitions policy, the antitrust policy, the anti-cartel policy, and the state aid policy in the UK and the EU. The central issue is the extent of Brexit influence on the change of UK and EU business environment and the repercussions that this change will have for competition law. In the concluding remarks, the authors discuss the direction of future development of the UK competition law, i.e. whether and to what extent UK law on this matter will be harmonized with EU competition law and case law in this area, or whether there will be a radical turn towards adopting a completely new concept of competition law and policy.

Keywords: Brexit, UK competition law, EU competition law, short-term consequences, long-term consequences.

Доц. др Свјетлана Ивановић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву,
Република Српска, Босна и Херцеговина
E-mail: svjetlana.ivanovic@pravni.ues.rs.ba

АУТОРСКО ПРАВО И ПРЕТРАЖИВАЊЕ ТЕКСТА И ПОДАТАКА

Дигитално окружење из дана у дан поставља нове изазове класичном концепту ауторскоправне заштите. Нови, дигитални примјерци ауторских дјела, нови облици искоришћавања заштићених добара, немогућност адекватне заштите права на интернету и, с тим у вези, преиспитивање улоге посредника, само су нека од питања која посљедњих година окупирају пажњу научне и стручне јавности. Нове околности нужно намећу и промјене режима ауторскоправне заштите и увођење нових овлашћења али и нових ограничења ауторског права. Директива о ауторском праву на јединственом дигиталном тржишту, у право Европске уније уводи ограничења права која се односе на претраживање текста и података. У дигиталном окружењу, у условима када располажемо великом количином података, користи се техника претраживања, тачније прикупљања и обраде података, с циљем проналажења корелација и шаблона, и извлачења информација из великог броја података, уз употребу аутоматизованих метода. Претраживање текста и података се користи у различитим областима и у различите сврхе, од научног истраживања, истраживања у новинарству, медицини, привреди или у сврху истраживања тржишта. Подаци или текст који се претражују могу бити заштићени ауторским правом па се онда поставља питање евентуалне повреде права. Из тог разлога, новом Директивом су предвиђена два обавезна ограничења ауторског и сродних права у сврху претраживања текста и података, од којих је једно изричито предвиђено у сврху научног истраживања. Предвиђена ограничења су значајна за слободу истраживања у дигиталној сфери али и за нека питања која се односе на развојвјештачке интелигенције.

Кључне ријечи: ауторско право, претраживање текста и података, Директива 2019/790, ограничења ауторског права, научно истраживање.

Doc. Svjetlana Ivanović, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of East Sarajevo,
Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina
E-mail: svjetlana.ivanovic@pravni.ues.rs.ba

COPYRIGHT LAW AND TEXT AND DATA MINING

Digital environment poses new challenges to the traditional concept of copyright protection. Digital copies of works, new forms of exploitation of copyrighted assets, the impossibility of adequate enforcement of intellectual property rights on the Internet and, in this regard, the reexamination of the role of intermediaries, are just some of the issues that have occupied the scientific and professional public. New circumstances necessarily impose changes in the copyright protection regime, including the introduction of new rights but also new exceptions and limitations on copyright. The EU Directive (2019/790) on copyright and related rights in the Digital Single Market introduced exceptions on text and data mining. Given the huge amount of data in the digital environment, the analytical technique is commonly used for text research, data collection and processing; this technique is aimed at finding correlations and patterns, and extracting information from large amounts of data by using automated methods. Text and data mining may be performed in a variety of fields and for different purposes: scientific research, research in journalism, medicine, business, or for market research purposes. Such text and data may be protected by copyright, which gives rise to the question of possible copyright infringement. For this reason, the new Directive introduced two mandatory exceptions on copyright and related rights for the purpose of text and data mining, one of which is explicitly provided for the purposes of scientific research. These exceptions are important for the freedom of scientific research in the digital environment but also for some issues related to the development of artificial intelligence.

Keywords: copyright law, text and data mining, Directive 2019/790, exceptions and limitations on copyright, scientific research.

Проф. др Борка Тушевска Гавриловић,

Ванредни професор,

Правни факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ у Штипу,

Република Северна Македонија

E-mail: borka.tusevska@ugd.edu.mk

Доц. др Милица Шутова,

Доцент,

Правни факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ у Штипу,

Република Северна Македонија

E-mail: milica.sutova@ugd.edu.mk

ПРАВА ИНДУСТРИЈСКОГ ВЛАСНИШТВА КАО УЛОГ У ТРГОВИНСКИМ ДРУШТВИМА У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ

Предмет истраживања у овом раду представља концепт оснивања капиталних трговинских друштава у Републици Северној Македонији са улозима који представљају права из индустријског власништва. Главна мотивација да се истражује о овој проблематици јесте ширење права индустријског власништва у корелацији са привредним сектором. Довољна је само основна компаративна анализа о законским решењима како би се увидело да велики број правних система предвиђају могућност оснивања капиталних трговинских друштава уносећи у основи главнице права из индустријског власништва. Заправо, оснивање капиталног трговинског друштва путем уношења улога који представљају права не представљају непознату категорију. Ипак, пажњу посебно привлачи питање практиковања ове концепције од стране бизнис сектора, те се отуд поставља и питање: Колико често у Републици Северној Македонији се оснивају трговинска друштва са таквим типом улога, како се ради процена истих, како се ради процена удела у бази улога, у ком сектору привреде доминира овај тип оснивања предузећа. Да бисмо постигли овај циљ послужимо се са више метода од којих ће пре свега бити заступљени: компаративна метода, аналитичко-дескриптивна метода, методе индукције и дедукције, а у једном сегменту искористићемо и потребну статистику.

Кључне речи: трговац, трговинска марка, индустријски дизајн, основна главница, улог.

Prof. Borka Tushevska Gavrilović, LL.D.,

Associate Professor,

Faculty of Law, University “Goce Delchev” in Shtip,

Republic of North Macedonia

E-mail: borka.tusevska@ugd.edu.mk

Doc. Milica Shutova, LL.D.,

Assistant Professor,

Faculty of Law, University “Goce Delchev” in Shtip,

Republic of North Macedonia

E-mail: milica.sutova@ugd.edu.mk

INDUSTRIAL PROPERTY RIGHTS AS CONTRIBUTIONS IN TRADE COMPANIES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

The subject matter of research in this article is the process of incorporation of trade companies in the Republic of North Macedonia, via contributions (shares) which include industrial property rights. The major incentive to study this issue is the expansion of industrial property rights in correlation with the business sector. Even a superficial comparative analysis of the legal solutions is sufficient to determine that there is a large number of legal systems that provide the possibility of incorporating trade companies by transferring industrial property rights in the basic capital. The Republic of North Macedonia is no exception. The incorporation of a capital trade company by using industrial property rights is not an unknown category. However, the application of this concept in the business sector has drawn considerable attention and posed a number of questions: how often are companies with this type of investments established in the Republic of North Macedonia, how are these companies and the shares obtained on this basis to be evaluated, and what are the business sectors where this type of incorporation prevails? In order to address these issues, we will use several research methods: the comparative method, the analytical-descriptive method, the induction and deduction method, and the statistical method.

Keywords: trader, trademark, industrial design, basic capital, contributions.

Доц. др Урош Здравковић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: uros@prafak.ni.ac.rs

МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА ЗА ON-LINE РЕШАВАЊЕ СПОРОВА У МЕЂУНАРОДНОМ ТРГОВИНСКОМ ПРАВУ

On-line решавање спорова (*Online dispute resolution – ODR*) представља технику или метод решавања спорова који подразумева посредовање одговарајућег средства електронске комуникације између учесника спора. Ова техника решавања спорова се у литератури често, у ширем смислу, уврштава у алтернативне методе решавања спорова (*alternate dispute resolution – ADR*), док се у ужем смислу означава и као Интернет решавање спорова (*Internet dispute resolution*). *On-line* решавање спорова се као техника може користити за спорове који настају из *on-line* трансакција и послова, али се такође може користити и за решавање спорова из послова и трансакција које настају на традиционални начин (*offline disputes*). Овај метод решавања спорова се све више намеће као алтернатива традиционалном начину решавања спорова, где се рочишта спроводе у судницама, уз физичко присуство судија или арбитара и странака и њихових заступника. Међународно трговинско право (*International trade law*) представља хетерогену и модерну грану права. Обухвата односе који су јавно-правног, али и приватно-правног карактера. С тим у вези, за одређене врсте спорова које настају из међународних трговинских односа приватно-правног карактера се може разматрати могућност *on-line* решавања. Истовремено, за спорове који настају из другачијих типова односа (пре свега оних који су јавно-правног карактера), још увек не постоје услови за такав начин решавања.

Кључне речи: Међународно трговинско право, *On-line* решавање спорова.

Doc. Uroš Zdravković, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: uros@prafak.ni.ac.rs

OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS OF ONLINE DISPUTE RESOLUTION IN INTERNATIONAL TRADE LAW

Online Dispute Resolution (ODR) is a technique or method of resolving disputes by using appropriate means of electronic communication between the parties to the dispute. In relevant literature, this dispute resolution method (perceived in a broader sense) is often included in Alternative Dispute Resolution (ADR) methods; in a narrower sense, it is also designated as Internet dispute resolution. Online Dispute Resolution can be used as a technique for resolving online disputes arising from online transactions as well as offline disputes arising from traditional transactions. This method of resolving disputes is increasingly used as an alternative to the traditional ways of resolving disputes, where hearings are held in courtrooms, involving the physical presence of judges or arbitrators, the parties and their representatives. International trade law is a heterogeneous and modern branch of law. It regulates relations of both public law and private law character. In that regard, Online Dispute Resolution may be considered as an alternative form of resolving certain types of international trade law disputes arising from private law relations. This type of conflict resolution is still not appropriate for resolving disputes arising from public law relations.

Keywords: International Trade Law, Online Dispute Resolution.

ПРАВНОЕКОНОМСКА СЕСИЈА
ECONOMIC LAW SESSION

Проф. др. Савина Михајлова-Големинова,
Виши доцент,
Факултет за економију и бизнис,
Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија,
Република Бугарска
E-mail: mihajlova@uni-sofia.bg

ПРАВНИ ОКВИР И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА ДРЖАВНИМ ПРЕДУЗЕЋИМА У БУГАРСКОЈ

Овај рад има за циљ да представи изазове и могућности стварања правног оквира и дигитализације области корпоративног управљања државним предузећима у Бугарској. Последњи годишњи Извештај Европске комисије за Бугарску за 2020. годину, који прати Саопштење Европске комисије упућено Европском парламенту, Европском савету, Савету, Европској централној банци и Еврогрупи, Европски семестар 2020. године: Процена напретка у области структурних реформи, спречавања и корекције макроекономске неравнотеже и резултата детаљне ревизије у складу са Уредбом (ЕУ) бр.1176/2011{СОМ (2020)150}, садржи важне налазе. У Извештају се позитивно оцењује да је Бугарска постигла одређени напредак у примени препорука за 2019. годину (наведених у Анексу), укључујући и „надградњу оквира корпоративног управљања државним предузећима у складу са међународном добром праксом“. Извештај указује да је „постигнут значајан напредак у надградњи оквира корпоративног управљања државним предузећима“ у погледу јавних финансије, на основу препорука из Извештаја за 2019. годину.

Како се још увек очекује напредак у погледу кључних структурних питања, која су анализирана у Извештају и која предстаљају специфичне изазове за бугарску економију, Извештај такође указује на следеће: „У току је велика реформа правног оквира корпоративног управљања предузећима у државном власништву. Циљ реформе је да се позабави великим изазовима у области управљања и учинка. Усвојен је закон којим су ревидирани оквир и принципи корпоративног управљања државним предузећима. Реформа ће бити завршена тек када се спроведу и ступе на снагу акти за имплементацију овог закона.“ Тачка 4.1.3 експлицитно указује да „учинак државних предузећа у Бугарској и даље забрињава“, посебно у погледу односа између државних предузећа и централне власти (наиме, око 220 државних предузећа чине око 90% целокупне имовине у државном власништву; стопа

запошњавања у тим предузећима је тек нешто виша од 5% док је њихов промет тек мало већи од 10% БДП-а; током 2018. године, проценат БДП-а у јавном дугу повећан је на 20,5% у односу на 2017. годину када је износио 18,7%, док се укупна добит државних предузећа смањила током истог периода). Ови налази односе се на сва државна јавна предузећа, не само на државна предузећа која су анализирана у овом раду.

Извештај такође идентификује кључне слабости корпоративног управљања, као што су: лоша координација и праћење власништва; управни одбори, који нису увек независни и квалификовани и чији рад није увек транспарентан; ограничена транспарентност информација на нивоу предузећа и државе; неједнаки услови пословања са приватним сектором (ОЕЦД, 2019а). Поново се истиче потреба за „далекосежном реформом оквира корпоративног управљања друштвеним предузећима”, иницијатива која је део владиног акционог плана у оквиру припреме за пријављивање за Механизам девизних курсева II (ERM II). У ту сврху, августа 2018. године покренут је пројекат техничке помоћи у сарадњи са Европском комисијом и Организацијом за економску сарадњу и развој (ОЕЦД). До сада, спровођење реформе обухвата: (1) преглед и процену правног, регулаторног и оперативног оквира за државна предузећа, и (2) ревизију и усклађивање бугарског законодавства са смерницама ОЕЦД-а о корпоративном управљању државним предузећима, с обзиром да је „Закон о свеобухватној ревизији правног оквира и принципа корпоративног управљања предузећима у државном власништву усвојен октобра 2019. год., али ће реформа *de facto* бити завршена тек када се прописи израде и ступе на снагу”.

Агенција за приватизацију и контролу након приватизације, као специјализована институција одговорна за координацију јавне политике у погледу јавних предузећа, надгледа и извештава Савет министара о примени овог закона и обавља функције и активности које су јој додељене на основу Закона о јавним предузећима и Уредбама за спровођење Закона о јавним предузећима. Закон о јавним предузећима, усвојен 2019. године, предвиђа низ правила и услова која се односе на јавна предузећа. Закон ступа на снагу *ex nunc*, али уводи и механизме за усклађивање са новим правилима, као и механизме којима се постојећа јавна предузећа подстичу да ускладе своје пословање са новим правилима, укључујући и постојећа предузећа у државном власништву из члана 62 (3) Закона о трговини, која су основана посебним законима.

Према ОЕЦД Смерницама за корпоративно управљање, јавна предузећа су главни пружаоци кључних јавних услуга (укључујући и комуналне услуге), што значи да њихове активности утичу на свакодневни живот грађана и на конкурентност привреде. У циљу очувања отвореног трговинског и инвестиционог окружења, које је предуслов за даљи економ-

ски раст, неопходно је обезбедити да јавна предузећа раде у стабилном, конкурентском и регулаторном окружењу, што важи и за е-управу. Дакле, професионално управљање јавним предузећима и примена највиших стандарда корпоративног управљања, одговорности и контроле је у интересу државе и друштва.

Јавна предузећа суочавају се са великим изазовима у погледу примене и развоја новог правног оквира. До 2020. године регулаторни оквир био је прилично хетероген, уз простојање нејасних законских одредби, бројних изузетака у њиховој практичној примени, прешироког делегирања подзаконских аката, правних празнина и неуређених питања која су од суштинске важности за добро управљање и ефикасност јавних предузећа.

Влада Републике Бугарске је 22. августа 2018. године одобрила Акциони план, који садржи конкретне мере које одражавају намеру државе да се придружи Монетарном механизму II (ERM II) и Банкарској унији, као и мере за унапређење управљања предузећима у државном власништву преиспитивањем и усклађивањем националног законодавства у складу са ОЕЦД Смерницама за корпоративно управљање државним предузећима.

Сходно томе, Закон о јавним предузећима и Уредбе за спровођење Закона о јавним предузећима стварају потпуно нови регулаторни оквир, чија имплементација доноси низ изазова. Ризици се увећавају уколико се настави са застарелом и неефикасном праксом управљање јавним предузећима. Из тог разлога, један од кључних фактора успеха је професионално усавршавање знања и вештина директора и запослених на кључним радним местима у државним и општинским предузећима, као и управних тела (министарстава и општина), у циљу унапређења компетенција из области управљања и административних послова, укључујући и област е-управе.

Основне потешкоће произлазе из чињенице да управљање, контрола и одговорност јавних предузећа обухвата сложени ланац актера (управа, управни одбор, управитељи јавном имовином - градоначелници, општинска већа, министарства, влада, итд.), без јасних и лако препознатљивих власника и директора (укључујући и управљање на даљину). Главни изазов је структурирање ове сложене мреже одговорности, како би се осигурала ефикасна решења и добро управљање. У контексту глобализације тржишта, и учешћа јавних предузећа на јединственом тржишту Европске уније, економске, социјалне и технолошке промене су последњих година довеле до систематског развоја законодавства, како на националном нивоу тако и нивоу Европске уније, које има за циљ реформисање и реструктурирање јавног сектора.

Кључне речи: државна предузећа, финансијско право, корпоративно управљање.

Prof. dr. Savina Mihaylova-Goleminova,
*Senior Assistant Professor,
Faculty of Economics and Business,
University “St. Kliment Ohridski”, Sofia,
Republic of Bulgaria
E-mail: mihajlova@uni-sofia.bg*

CORPORATE GOVERNANCE FRAMEWORK OF STATE-OWNED ENTERPRISES IN BULGARIA AND ITS DIGITALIZATION

The present report aims to present the challenges and opportunities related to the *Corporate governance framework of the State-owned enterprises in Bulgaria and its Digitalization*. The recent Country Report Bulgaria 2020, accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Central Bank and the Eurogroup, European Semester 2020: *Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011*{COM(2020) 150},¹ contains important findings. It is positively assessed that Bulgaria has made some progress in the implementation of the 2019 country-specific recommendations (as set out in the Annex), including “*upgrading the corporate governance framework of the State-owned enterprises in line with international good practices*” (in the summary of the report). The report further indicates that “*substantial progress has been made in upgrading the corporate governance framework of the State-owned enterprises*” in relation to public finances and on the recommendations of the 2019 report.

At the same time, as it is still pending on key structural issues analysed in the same report and pointing to specific challenges for the Bulgarian economy, the following is also mentioned: “*A major reform is ongoing of the corporate governance framework of state-owned enterprises. It aims to address significant performance and management challenges. A law overhauling the framework and the principles for corporate governance of these enterprises was adopted. The reform will only be completed when the implementing acts of the law are prepared and*

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0501&from=EN#footnote2>

put into effect." Item 4.1.3 explicitly gives state-owned enterprises² the finding that *"the performance of state-owned enterprises in Bulgaria remains a concern"*, particularly with regard to the relationship of state-owned enterprises to the central government (given that about 220 enterprises represent about 90% of all assets of state-owned enterprises; more than 5% of employment and their turnover is over 10% of GDP; the debt-to-GDP ratio has increased to 20.5% in 2018 of 18.7% in 2017, while their total profits decreased during the same period). These findings apply to all State-owned public undertakings, not only to the State-owned enterprises analysed herein, as long as the review is general. More significant corporate governance weaknesses have also been identified, such as: poor coordination and monitoring of ownership; management boards, which are not always independent, qualified and transparent; limited disclosure of information at the level of enterprises and the state; cases of lack of a level-playing field with the private sector (see OECD, 2019a). A *"far-reaching reform of the corporate governance framework of SOEs"*, the initiative which is part of the government's action plan to prepare to apply for the Exchange Rate Mechanism II (ERM II), is reiterated. For this purpose, a technical assistance project with the European Commission and the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) was launched in August 2018. The implementation of the reform by the time of this report includes: (i) review and assessment of the legal, regulatory and operational framework for SOEs, and (ii) revision and alignment of Bulgaria's legislation with the OECD guidelines on corporate governance of SOEs, as the *"Act on the Comprehensive Revision of the Legal Framework and Principles of Corporate Governance of State-Owned Enterprises (SOEs) was adopted in October 2019, but the reform will de facto only be completed when the regulations are drafted and put into effect"*.

The Privatization and Post-Privatization Control Agency (PPCA), as a specialised institution responsible for the coordination of public policy with regard to public enterprises, monitors and reports to the Council of Ministers on its implementation and fulfils the functions and activities assigned to it by the Public Enterprises Act (PEA) and the Regulations for the Implementation of the Public Enterprises Act (RIPEA). The PEA, adopted in 2019, provides for a number of requirements and rules targeting public enterprises. The Act is takes effect *ex nunc* but it also introduces mechanisms for compliance with the new rules and for bringing the existing public enterprises in compliance with the new rules, including the existing state-owned enterprises under Article 62 (3) of the Commerce Act, established by special laws.

²It is important to point out that this report does not refer to the concept of 'State-owned enterprises' in the strict interpretation used in Section 2 of the transitional and final provisions of the PEA, but refers to the entire sector of public undertakings corresponding to the scope defined in Article 2 of the PEA. These are distinguished from 'central government', such as around 220 out of more than 900 state-owned enterprises in the country.

According to the OECD Guidelines for Corporate Governance, public enterprises are the main providers of key public services, including utilities, which means that their activities have an impact on citizens' daily lives and on the competitiveness of the economy. In this sense, ensuring that public enterprises operate in a stable competitive and regulatory framework is crucial for maintaining an open trade and investment environment, which is a prerequisite for economic growth. Therefore, the professional management of public enterprises and the application of the highest standards of corporate governance, accountability and control, including e-governance, is in the interest of the state and society.

Public enterprises face significant challenges related to the implementation and development of the new legal framework in this area. By 2020, the regulatory framework was heterogeneous with many exceptions concerning implementation, unclear references, too broad a delegation to by-laws, and gaps on key issues relevant to their good governance and efficiency.

On August 22, 2018, the government approved an Action Plan, including measures in response to the intentions of the Republic of Bulgaria to join the Monetary Mechanism II (ERM II) and the Banking Union, including those related to improving the governance of state-owned enterprises by reviewing and aligning national legislation in line with the OECD Guidelines for Corporate Governance of State-Owned Enterprises. As a result, the PEA and the Regulations for its implementation, create a completely new regulatory framework, the implementation of which poses a number of challenges.

The risks increase if adherence to outdated and inefficient management practices of public enterprises continues. For this reason, a key factor of success is the upgrading of the knowledge and skills of managers and key employees (both of state and municipal companies), as well as the management and administration capacities of their principals (ministries and municipalities), including the field of e-governance.

The fundamental difficulties stem from the fact that the management, control and accountability of public enterprises involve a complex chain of agents (management, board of directors, principals of property - mayors, municipal councils, ministries, government, etc.), without clearly and easily recognizable or remote owners and managers. The main challenge is to structure this complex network of responsibilities to ensure effective solutions and good governance, including e-governance. Given the globalization of markets in recent years, and especially in the context of the participation of public enterprises in the EU Single Market, economic, social and technological changes have led to the systematic development of legislation at national and EU level with a view to reform and restructuring of the public sector.

Keywords: State-owned enterprises, Financial Law, Corporate Governance.

Проф. др Љубица Николић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: ljubica@prafak.ni.ac.rs

ОСНИВАЊЕ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА У СРБИЈИ – ЗАСТУПЉЕНОСТ ЕЛЕКТРОНСКЕ И ТРАДИЦИОНАЛНЕ ПРОЦЕДУРЕ³

Повећање инвестиционе активности постојећих привредних друштава и стимулисање оснивања нових друштава јесте један од кључних фактора привредног развоја. У недостатку домаћег инвестиционог капитала владе, различитим мерама, покушавају да привуку инострани капитал. Много чинилаца детерминише обим привредне активности у једној држави, један од њих јесте и процедура оснивања привредних субјеката. Уколико пођемо од претпоставке да је инвеститор, домаћи или страни, проценио могућност профитирања у конкретном привредном амбијенту, први корак у реализацији његове пословне идеје јесте оснивање (регистрација) привредног друштва. Законодавство у Србији пружа могућност да се значајан део процедуре оснивања привредних субјеката спроводи електронским путем. Коришћење ове могућности подразумева познавање више закона који се односе на процедуру регистрације оснивања, као и савладавање нових електронских начина комуникације и пословања. У овом раду указујемо на нормативна решења везана за е-регистрацију привредних друштава у Србији и проблеме у пракси са којима се оснивачи сусрећу. Објашњавамо однос између традиционалног и електронског регистровања привредних друштава, сложеност процедуре оснивања, као и комплексност нормирања и примене дигиталних могућности у овој области. Е-регистрација привредних субјеката повлачи разумевање бројних е-инструмената као што су: електронски документи, квалификовани електронски потпис, електронска адреса, корисничке апликације, квалификовани електронски временски жиг и други. Оснивачки и други акти могу се сачинити у писаној или електронској форми, па се поставља питање да ли сви доку-

³ Рад је настао као резултат финансирања НИО, Правног факултета Универзитета у Нишу, од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС, према уговору, евиденциони бр. 451-03-68/2020-14/200120.

менти приликом оснивања друштва могу бити у електронском облику и како се електронски документ може материјализовати не губећи правну снагу. Још једна од законских обавеза код нас, за нека привредна друштва, јесте и електронска евиденција стварних власника. Овим и другим практичним питањима, са којима се сусрећу оснивачи привредних друштава у Србији, бавићемо се у овом раду.

Кључне речи: оснивање привредних друштава, е-регистрација, Агенција за привредне регистре, регулатива, практична питања.

Prof. Ljubica Nikolić, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: ljubica@prafak.ni.ac.rs

ESTABLISHMENT OF COMPANIES IN SERBIA: REPRESENTATION OF ELECTRONIC AND TRADITIONAL PROCEDURE

Increasing the investment activity of existing companies and stimulating the establishment of new companies is one of the key factors of economic development. In the absence of domestic investment capital, governments try to attract foreign capital by various measures. Many factors determine the scope of economic activity in a country, one of which is the procedure for establishing economic entities. Starting from the assumption that the investor, either domestic or foreign, has assessed the possibility of profiting in a specific economic environment, the first step in implementing his business idea is the establishment (registration) of a company. Serbian legislation provides an opportunity for a significant part of the procedure for establishing business entities to be conducted electronically. Using this opportunity implies knowledge of several laws related to the registration procedure, as well as mastering new electronic ways of communication and conducting business activities online.

This paper explores the normative solutions related to e-registration of companies in Serbia and the problems encountered in practice by the founders. The author explains the relationship between traditional and electronic registration of companies, the complexity of the establishment procedure, as well as the complexity of standardization and application of digital potentials in this area. E-registration of business entities entails understanding numerous e-instruments, such as: electronic documents, qualified electronic signature, electronic address, user applications, qualified electronic time stamp, etc. Given that incorporation acts and other legal documents can be made in written or electronic form, the question arises whether all documents related to establishing a company can be in electronic form, and how an electronic document can be materialized without losing legal force. In Serbia, some companies have to be entered in the electronic database of real owners. In this paper, the author

discusses these and other practical issues encountered by company founders in the Republic of Serbia.

Keywords: establishment of companies, e-registration, Business Registers Agency, regulations, practical issues.

Проф. др Татјана Јованић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Београду
E-mail: jovanictatjana@gmail.com

КРИПТОИМОВИНА КАО ПРИМЕР УТИЦАЈА ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ НА ПРАВО И ПРАКСУ РЕГУЛАТОРНИХ ОРГАНА

Пораст трговања виртуелним валутама и другим облицима криптоимовине, као и употребе технологије тзв. дистрибуиране главне књиге (*digital ledger technology*), за правни систем представља један од највећих изазова данашњице. Из угла материјалног права, поставља се питање природе виртуелне имовине у оквиру традиционалне поделе коју познаје грађанско право, као и правни режим различитих облика промета ове имовине, која се заснива на новој технолошкој инфраструктури. Овај рад се неће бавити детаљнијом анализом правне природе криптоимовине и класификацијом облика исте, већ ће се из угла упоредног права указати на недоумице и правце класификовања облика криптоимовине и повезаних услуга, у складу са увреженом поделом финансијских инструмената према њиховој економској намени. У раду ће бити размотрени основни ризици због којих овај облик имовине представља све већи изазов националним правним системима и регулативи финансијских услуга, као и на међународном плану, имајући у виду прекогранични карактери инвестиција у криптоимовину. У раду ће се разматрати одговор националних регулатора, који се суочавају са дилемом да ли, и до које мере би требало да се регулише оба област, а да се истовремено на тај начин не спута финансијска иновација. Ово се не односи само на регулаторне органе из земаља са развијеним финансијским тржиштем, већ и земаља које покушавају да иновативним приступима осигурају конкурентно место својих земаља у свету алтернативних финансија, које се све више развијају (нпр. Литванија, Малта, Србија). У том смислу, доминантни фокус у овом раду односиће се на правце развоја јавноправне регулативе и иновативних пракси у супервизији националних регулаторних тела, као и на примере настајања транснационалне регулације усмерене на одржавање стабилности финансијског система и борбе против прања новца.

Кључне речи: дигитализација, криптоимовина, право и пракса регулаторних органа.

Prof. Tatjana Jovanić, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Belgrade
E-mail: jovanictatjana@gmail.com

CRYPTO-ASSETS AS AN EXAMPLE OF THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON LAW AND REGULATORY PRACTICE

The increasing trading in virtual currencies and other forms of crypto-assets, as well as the use of the distributed ledger technology is one of the greatest challenges for a contemporary legal system. From the point of view of substantive law, the question arises as to the nature of virtual property and its place within the traditional division recognized within the boundaries of civil law, as well as the issue concerning the legal regime of various forms of trade in this property, which is based on new technological infrastructure. This paper does not aim to provide a detailed analysis of the legal nature of cryptocurrencies and the classification of their forms. From the comparative law perspective, the paper aims to briefly outline the dilemmas and directions of classifying cryptocurrency forms and related services, in line with the established division of financial instruments according to their economic purpose. The paper will consider the basic risks, due to which this form of property poses an increasing challenge to national legal systems and regulation of financial services, as well as a challenge at the international level, considering the cross-border nature of investments in crypto-assets. The paper will consider the response of national regulators, who are facing the dilemma of whether and to what extent this issue should be regulated, without hampering financial innovation. This applies not only to regulatory authorities from countries with developed financial markets but also to countries that are trying to use innovative approaches to ensure a competitive place of their countries in the developing world of alternative finances (e.g. Lithuania, Malta, Serbia, etc.). In that sense, this paper will primarily focus on the directions of development of regulations in the domain of public law and innovative practices in the supervision invoked by national regulatory bodies, as well as on the examples of transnational regulation aimed at maintaining financial system stability and combating money laundering.

Keywords: digitalization, crypto-Assets, law and regulatory practice.

Prof. dr Marina A. Lapina,
*Redovni profesor,
Departman za pravno regulisanje ekonomskih aktivnosti,
Finansijski univerzitet pod pokroviteljstvom
Vlade Ruske Federacije, Moskva,
Ruska Federacija
E-mail: LapinaMarina@inbox.ru*

ДИГИТАЛНА ФИНАНСИЈСКА ИМОВИНА, КРИПТОВАЛУТА И ДИГИТАЛНА РУБЉА: ТЕРМИНОЛОГИЈА И ПРАВНА РЕГУЛАТИВА

У раду се анализирају кључне одредбе релевантних закона и нацрта закона који регулишу дигиталну финансијску имовину, попут различитих криптовалута и других финансијских инструмената, т.ј. имовине коју корисници интернета размењују у дигиталном облику (називи домена, рачуни у разним *online* претплатничким системима, виртуелна имовина у *онлине* играма, итд.). Анализа закона и нацрта закона Руске Федерације у области правног регулисања дигиталне финансијске имовине открива суштинске концептуалне контрадикторности. Аутор детаљније разматра законе и нацрте закона којима се уређује правни статус дигиталне финансијске имовине, укључујући и криптовалуте, и објашњава концептуалне разлике између „криптовалуте“ и „дигиталне рубље“. Аутор даље разматра улогу државе у регулацији дигиталне финансијске имовине, при чему се утврђују, анализирају и упоређују различити законодавни приступи овој материји у Руској Федерацији и низу других земаља. Неопходност увођења сложеног концепта дигиталне финансијске имовине у национално законодавство образложена је кроз примере закона Тајланда и Бермудских острва.

Кључне речи: дигитална финансијска имовина, криптовалута, дигитална рубља, правна регулатива.

Prof. Marina A. Lapina, LL.D.,
Full Professor,
Department of Legal Regulation of Economic Activities,
Financial University under the Government
of the Russian Federation, Moscow,
The Russian Federation
E-mail: LapinaMarina@inbox.ru

DIGITAL FINANCIAL ASSETS, CRYPTOCURRENCY AND DIGITAL RUBLE: TERMINOLOGY AND LEGAL REGULATION

The report analyzes the key provisions of relevant legislative acts and draft laws regulating digital financial assets, such as various cryptocurrencies and other unique assets exchanged by Internet users and existing in digital form (domain names, accounts in various online subscription systems, virtual property in online games, etc.). The analysis of laws and draft laws of the Russian Federation in the field of legal regulation of digital financial assets reveals inherent conceptual contradictions. The laws and draft laws which disclose the legal status of digital financial assets, including cryptocurrencies, are considered in more detail, including the differences between the concepts of “cryptocurrency” and “digital ruble”. The author discusses the role of the state in the regulation of digital financial assets. In particular, significant differences in the approaches of various legislators of Russia and a number of other countries are identified, analyzed and compared. The necessity of introducing the complex concept of digital financial assets into the national legislation is justified by referring to the laws of Thailand and Bermuda.

Keywords: digital financial assets, cryptocurrency, digital ruble, legal regulation.

Проф. др Светислав В. Костић,
Ванредни професор,
Правни факултета, Универзитет у Београду
E-mail: skostic@ius.bg.ac.rs

СРПСКИ СИСТЕМ ОПОРЕЗИВАЊА ДОХОТКА ГРАЂАНА У НОВОЈ ДИГИТАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

После више од једног века јасна подела на зависан рад (радни однос), с једне, и независно предузетништво, с друге стране, подела на коју смо се ослањали и за потребе нашег пореског система, више није присутна у нашем друштву. Све више се појављују међукатегорије, облици радног ангажовања чију правну природу не можемо јасно одредити. Не само да више не можемо јасно одредити да ли је неко запослен или је самостални пружалац услуга, већ смо пред сличним изазовом и када је потребно дати одговор на питање да ли се одређено лице јавља у улози послодавца или, пак, посредника (нпр. у случају платформи). Наведене недоумице су проузроковане технолошким напретком, односно дигитализацијом наше привреде, који су омогућили до сада незамисливе облике радног ангажовања. За сада Србија је у домену пореског права на ове проблеме реаговала парцијално, покушавајући да затвори просторе за масовно избегавање пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање (нпр. тест самосталности) или да уведе примесе пореске дисциплине у областима у којима је она готово у потпуности изостајала (опорезивање тзв. *фриленсера*). Међутим, све ове мере су привременог карактера и као да имају за циљ да пореском законодавцу купе још мало времена како би сачекао да види коме да ће се царству приволети наше радно законодавство. Наше радно право ће морати да се определи да ли да до краја брани оно што су темељи нашег постојећег система, система који је, између осталог, производ сада већ више вековне борбе за радничка права, да се у потпуности препусти новом времену и одбаци стара решења, или да пак покуша да пронађе неку средину. Овај рад има за циљ да предложи аутономни приступ пореског права, приступ који неће у толикој мери зависти од наведених друштвених дилема, већ ће успоставити одржива решења прилагођена стварним потребама Србије као друштва које мора да пронађе своје место у новој дигиталној економији, али које такође мора да води рачуна о основним вредностима на којима наша заједница почива, вредностима које се не смеју жртвовати зарад краткорочних и пролазних користи.

Кључне речи: дигитализација, дигитална економија, радно право, пореско право, опорезивања дохотка грађана.

Prof. Svetislav V. Kostić, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Belgrade
E-mail: skostic@ius.bg.ac.rs

THE SERBIAN INCOME TAX SYSTEM IN THE NEW DIGITAL ECONOMY

The clear divide between dependent labor (employment) and independent entrepreneurship, which we relied upon for the purpose of drafting our tax legislation, is no longer present in our societies for more than a century. We may witness an increase in the number of in-between categories, the forms of work whose legal nature is not easy to depict. In some cases, we can no longer clearly designate whether a person is an employee or an independent service provider, and we face a similar challenge when it comes to determining who is an employer and who is merely an intermediary (e.g. in case of online platforms). The aforementioned dilemmas are primarily caused by technological advancement and the digitalization of our economy, which have enabled unimaginable forms of work engagement.

Thus far, In the domain of tax legislation, Serbia has reacted to these issues only partially, in an attempt to close the venues for large-scale tax and mandatory social security contributions evasion (e.g. the independent service provider test), or to introduce the basic elements of tax discipline in areas where there has been virtually no taxation in the past (e.g. the so-called “freelancers”). However, all these measures are of a temporary nature and it seems as if their goal is to purchase time for the tax legislator so that he could wait and see which road the labor law will take. Our labor legislation will have to choose among several options: to defend to the end the foundations of our current system, which is a product of several centuries of struggle for workers’ rights; to fully embrace new realities and abandon the old solutions; or perhaps to adopt some sort of a compromise between these two extremes. This article proposes an autonomous tax law approach, which will not be so dependent on the stated social dilemmas; instead, it will stipulate durable solutions adjusted to the real needs of Serbia as a society which must find its place in the new digital economy, but which must concurrently preserve the basic values on which it stands, the values which must not be sacrificed for meagre, short-term benefits.

Keywords: digitalization, digital economy, labour law, tax law, income tax.

Доц. др Мирјана Ђукић,

Доцент,

Правни факултет, Универзитет у Приштини,

са привременим седиштем у Косовској Митровици

E-mail: mirjana.djukic@pr.ac.rs

Доц. др Сузана Димић,

Доцент,

Правни факултет, Универзитет у Приштини,

са привременим седиштем у Косовској Митровици

E-mail: suzana.dimic@pr.ac.rs

ПРЕВАРА ИДЕНТИТЕТА ПОРЕСКИХ ОБВЕЗНИКА - ОПШТИ ОСВРТ НА ПРОБЛЕМАТИКУ И СТРАТЕГИЈУ ОТКРИВАЊА

Озбиљан и све већи проблем у доба савремених информационих технологија представља превара идентитета, јер свака велика база података представља ризик од неовлашћеног упада и коришћења. Многе државе се сусрећу са бројним облицима злоупотребе софистициране технологије као што су преваре са кредитним картицама, крађе новца са банковних рачуна клијената и сл. Посебан облик представља превара идентитета када се украдени подаци појединаца даље користе за обављање пореског криминалитета. Честе су преваре извршене са намером остваривања права на повраћај пореза или пореског кредита. У све већем броју држава на овај начин, крађом и коришћењем података пореских обвезника, преваранти остварују велике износе средстава. У појединим државама овај вид пореске преваре је посебно присутан код пореза на доходак. Ово се односи на оне државе које, као што је на пример САД, прописују бројне одбитке приликом утврђивања основице за опорезивања дохотка. Коришћење лажних и украдених идентитета често је начин вршења и превара са порезом на додату вредност.

Као ефикасном у стратегији откривања преваре идентитета показала се стратегија која укључује претраживање података, профилисање ризика, стручну обуку овлашћених лица. Успешно кривично процесуирање подразумева размену информација и координирано гоњење од стране свих надлежних органа.

Пажња у овом раду је посвећена и новим законским решењима у домену пореских кривичних дела. Најновијим изменама пореског законодавства крајем 2020. године уведено је ново кривично дело - пореска превара у вези са порезом на додатну вредност. Стиче се утисак да се под широко дефинисан појам пореске преваре, који подразумева подношење пореске пријаве неистинитог садржаја у намери остваривања права на неосновани повраћај пореза или пореског кредита, могу подвести и евентуални случајеви настали преваром идентитета пореских обвезника.

Кључне речи: превара идентитета, превара идентитета код повраћаја пореза, откривање преваре идентитета.

Doc. Mirjana Đukić, LL.D.,
*Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Priština,
Head Office in Kosovska Mitrovica
E-mail: mirjana.djukic@pr.ac.rs*

Doc. Suzana Dimić, LL.D.,
*Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Priština,
Head Office in Kosovska Mitrovica
E-mail: suzana.dimic@pr.ac.rs*

TAXPAYER IDENTITY FRAUD: GENERAL OVERVIEW OF PROBLEMS AND DETECTION STRATEGY

In the age of modern information technologies, identity fraud is a serious and growing problem because any large database poses a risk of unauthorized intrusion and use. Many countries face numerous forms of misuse of sophisticated technology, such as credit card fraud, money theft from clients' bank accounts, etc. Taxpayer identity fraud is a special form of offence where stolen data are further used to commit tax crime. Frequent frauds are committed with the intention of exercising the right to a tax refund or tax credit. In an increasing number of countries, fraudsters make large sums of money by stealing and using taxpayers' data. In some countries, this type of tax fraud is especially present in income taxes. This applies to the states (such as the United States) which prescribe a number of deductions when determining the income tax base. The use of false and stolen identities is often a way of committing fraud with value added tax.

A strategy that includes data search, risk profiling, and professional training of authorized persons has proven to be effective in detecting identity fraud. Successful criminal prosecution involves the exchange of information and coordinated prosecution by competent authorities.

This paper focuses on the new legal solutions in the field of tax crimes. At the end of 2020, the latest changes in tax legislation introduced a new criminal offense - tax fraud related to value added tax. One gets the impression that the

broadly defined notion of tax fraud, which implies filing a tax return of untrue content in order to exercise the right to unjustified tax refund or tax credit, can also include possible cases caused by taxpayers' identity fraud.

Keywords: identity fraud, identity refund fraud, detection of identity fraud.

Мр Ђорђе Мариловић,

Виши асистент,

Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву,

Република Српска, Босна и Херцеговина

E-mail: djordje.marilovic@pravni.ues.rs.ba

ПОРЕСКЕ И РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ЕЛЕКТРОНСКЕ ЕВИДЕНЦИЈЕ И ПРОГРАМИ КАО КВАЗИПРОПИСИ

Порески рачуноводствени програми и електронске евиденције постали су саставни дио правне стварности, али пријете да постану квазипрописи, својеврсне збирке правила која имају фактичку снагу и правни значај. Практична ограниченост пореских органа и пореских обвезника и других пореских дужника у примјени прописа све више је условљена могућностима које има рачунарски програм или електронска база података. У појединим пореским системима, као што је пореским систем Републике Српске, за утврђивање пореза кључно је евидентирање пореске обавезе у електронској евиденцији, а не порески управни акт као што је пореско рјешење. У овом раду, аутор испитује оствареност најважнијих пореских начела, првенствено начела законитости пореза, у вези са примјеном електронских програма и евиденција у пореском поступку.

Кључне ријечи: порез, законитост, електронска евиденција, рачунарски програм, квазипропис.

Đorđe Marilović, LL.M.

Senior Assistant,

Faculty of Law, University of East Sarajevo,

Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina

E-mail: djordje.marilovic@pravni.ues.rs.ba

TAX AND ACCOUNTING ELECTRONIC RECORDS AND PROGRAMS AS QUASI-REGULATIONS

Tax accounting programs and electronic records have become an integral part of legal reality, but there is a threat that they may turn into quasi-regulations, a collection of informal rules that have *de facto* force and legal significance. The practical limitation of tax authorities and taxpayers in the application of regulations is increasingly conditioned by the capabilities of a computer program or electronic database in use. In some tax systems, such as the tax system of Republic of Srpska, electronic registration, rather than a tax administrative act, is crucial for determining tax liability. In this paper, the author examines the implementation of the most important tax principles, primarily the principle of tax legality, concerning the use and application of electronic programs and records in tax procedure.

Keywords: tax, legality, electronic records, computer program, quasi-law, quasi-regulation.

*Доц. др Марко Димитријевић,
Доцент,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: markod1985@prafak.ni.ac.rs*

АЛТЕРНАТИВНЕ ДИГИТАЛНЕ ВАЛУТЕ У МЕЂУНАРОДНОМ МОНЕТАРНОМ ПРАВУ: GLOBAL STABLECOINS

Предмет анализе у овом раду јесте потреба за правним регулисањем алтернативних дигиталних валута (енг. global stablecoins) у међународном монетарном праву узимајући у обзир чињеницу да се ове валуте све чешће употребљавају у монетарном саобраћају. У првом делу рада указује се на појам, врсте и главна обележја алтернативних криптовалута као и њихов однос са класичним новцем и првобитним дигиталним валутама. Алтернативне дигиталне валуте су настале са циљем исправљања недостатака тзв. прве генерације криптовалута с тим што је њихов утицај на стабилност монетарног поретка, системски ризик и стратегију монетарне политике коју води централна банка недовољно испитан, јер се у улози издаваоца налазе велике технолошке компаније, а не централна банка као чувар монетарног суверенитета. У раду се посебно сагледава проблематика монетарноправног регулисања класичних дигиталних валута и алтернативних дигиталних валута и указује на смернице Међународног монетарног фонда које би се претходно требало испунити у евентуално новој новој етапи “дигитализације” монетарног права и позакоњења алтернативних криптовалута као правно изазовних монетарних и финансијских иновација.

Кључне речи: монетарно право, *lex monetae*, алтернативне криптовалуте, Међународни монетарни фонд, монетарни поредак, монетарна стабилност.

Doc. Marko Dimitrijević, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: markod1985@prafak.ni.ac.rs

ALTERNATIVE DIGITAL CURRENCIES IN INTERNATIONAL MONETARY LAW: GLOBAL STABLECOINS

The subject matter of analysis in this paper is the need for the legal regulation of alternative digital currencies (global stablecoins) in international monetary law, particularly taking into account that these currencies are increasingly used in monetary transactions. The first part of the paper outlines the concept, types, and main features of alternative cryptocurrencies, as well as their relationship with traditional currency (money) and original digital currencies. Alternative digital currencies were created to correct the shortcomings of the so-called first generation of cryptocurrencies. Their impact on the monetary order stability, systemic risk, and monetary policy strategy pursued by the central bank has been insufficiently examined, primarily because they are issued by large technology companies rather than the central bank as the custodian of monetary sovereignty. In particular, the paper focuses on the issue of monetary regulation of classical digital currencies and alternative digital currencies, with reference to the International Monetary Fund guidelines which should be fulfilled in a new stage of monetary law “digitization” and legalization of alternative cryptocurrencies as legally challenging monetary and financial innovations.

Keywords: monetary law, *lex monetae*, alternative cryptocurrencies, International Monetary Fund, monetary order, monetary stability.

МЕЂУНАРОДНОПРАВНА СЕСИЈА
INTERNATIONAL LAW SESSION

Проф. др Бојан Милисављевић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Београду
E-mail: bojan@ius.bg.ac.rs

ЗАШТИТА КУЛТУРНИХ ДОБАРА У ОРУЖАНИМ СУКОБИМА

Рад анализира заштиту различитих облика културних добара у време оружаних сукоба. На почетку рада указује се на значај ове заштите, дефинише само културно добро и даје увод у смислу негативних примера уништења културних добара и развијања првих правила о забрани такве активности. Аутор излаже у раду да се свест о забрани таквих активности јавила јако давно, али да смо и у новије време сведоци уништавања културних добара. У чланку се анализира развој правне забране оштећења и уништења културних добара почев од унутрашњих прописа, преко Хашког права, па до Конвенције о заштити културних добара Уједињених нација.

Аутор нарочито истиче значај рада међународне организације УНЕСКО, али и усвајање два допунска Протокола на поменути конвенцију. Поред ових аката аутор истиче значај и других правних извора из ове области, како на универзалном, тако и на регионалном плану. На крају у раду се указује на неке основне мањкавости постојећег система заштите културних добара у потпуно измењеним околностима терористичких аката и унутрашњих сукоба и предлаже конкретне мере за унапређење њихове заштите у времену које нам предстоји.

Кључне речи: заштита културних добара, оружани сукоби, терористички акти.

Prof. Bojan Milisavljević, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Belgrade
E-mail: bojan@ius.bg.ac.rs

PROTECTION OF CULTURAL PROPERTY IN ARMED CONFLICTS

The paper analyzes the protection of various forms of cultural property during armed conflicts. In the first part of the paper, the author elaborates on the importance of this protection, defines the concept of cultural goods, and points to some examples of destruction of cultural heritage which prompted the development of the first rules on the prohibition of such activities. Although the awareness about the need to ban such activities emerged a long time ago, we have witnessed the destruction of cultural assets in recent times. The author analyzes the development of regulations pertaining to the prohibition of damaging and destroying cultural assets, by referring to relevant internal regulations, the Hague Convention framework, and the UN Convention for the Protection of Cultural Property in the event of armed conflicts. In particular, the author emphasizes the importance of the activities conducted under the auspices of the UNESCO, as well as the adoption of two additional Protocols to the aforesaid Convention. In addition to these acts, the author points to the importance of other legal sources in this area, both at the universal and the regional level. Finally, in the changed circumstances involving terrorist acts and internal conflicts, the paper draws attention to some basic shortcomings of the existing legal protection system, and proposes specific measures for improving the protection of cultural assets in the years to come.

Keywords: protection of cultural property, armed conflicts, terrorist acts.

Проф. др Дејан Мировић,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Приштини,
са привременим седиштем у Косовској Митровици
E-mail: dejan.mirovic@pr.ac.rs

ПРАВНА ПРИРОДА И ПРЕДМЕТ ВАШИНГТОНСКОГ СПОРАЗУМА

Званичан наслов Вашингтонског споразума закљученог 4. септембра 2020. године од стране српског председника и такозваног премијера Косова је "Економска нормализација". Међутим, наслов не одржава прави предмет овог уговора закљученог у Белој кући уз посредовање тадашњег америчког председника. Такозвани економски делови Вашингтонског споразума, или чланови 1-2 о аутопуту Ниш – Приштина и железничкој прузи Београд-Приштина, су необавезујуће природе показује егзегетичко и циљно тумачење. Отварање канцеларије Међународне развојне финансијске корпорације (DFC) у Београду које се предвиђа у члану 3 није резултирало закључивањем ниједног кредита између САД и Србије у 2020. Правно тумачење чланова 4-14 Вашингтонског споразума нас такође доводи до закључка да економска нормализација није била прави предмет овог уговора. У члановима 4-14 Србија се обавезује на примену Споразума о интегрисаном управљању (IBM) споразума када се ради о прелазу Мердаре, примени споразума о признавању диплома Стефановић/Тахири, имплементацији споразума о мини Шенгену, регулисању статуса језера Газиводе, решавању питања избеглица и несталих, слободе вероисповести и безбедности у авио-саобраћају, декриминализацији *LBGT* вредности. Србија се обавезује да ће прогласити Хезболах за терористичку организацију, обавезује се на диверзификацију увозагаса и забрану куповине 5G технологије од такозваних непоузданих добављача. У члановима 15 и 16 се налази прави предмет Вашингтонског споразума јер постоје прецизни и правно обавезујући рокови за њихову имплементацију. У члану 15 се у суштини, прихвата такозвани Ишингеров план који је Србија заједно са Русијом одбацила 2007. године. У члану 16 Вашингтонског споразума се крши правно обавезујућа Резолуција 478 Савета безбедности из 1980. године која забрањује чланицама УН отварање амбасаде у Јерусалиму.

Кључне речи: Република Србија, Вашингтонски споразум, Косово и Метохија, економска нормализација, међународно јавно право.

Prof. Dejan Mirović, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Priština,
Temporary head office in Kosovska Mitrovica
E-mail: dejan.mirovic@pr.ac.rs

THE LEGAL NATURE AND SUBJECT MATTER OF THE WASHINGTON ACCORD

The official title of the Washington Accord, concluded on September 4, 2020 between the Serbian President and the Prime Minister of so-called Kosovo, is “Economic Normalization”. The title, however, does not reflect the true subject of this accord concluded in the White House through the mediation of the then American president. The so-called economic parts of the Washington Accord (Articles 1–2 pertaining to the Niš–Priština highway and the Belgrade–Priština railway) are non-binding in nature and display an exegetical and targeted interpretation. The opening of the US Development Finance Corporation (DFC) office in Belgrade, as provided for in Article 3, did not result in the conclusion of any loans between the United States and Serbia in 2020. The legal interpretation of Articles 4–14 of the Washington Accord also leads to the conclusion that economic normalization was not the true subject matter of this accord. According to Articles 4–14, Serbia undertakes to implement the Integrated Border Management (IBM) Agreement when it comes to the Merdare crossing, to implement the Stefanović/Tahiri Diploma Recognition Agreement, to implement the mini Schengen Agreement, to regulate the status of Lake Gazivoda, to resolve refugees and missing persons-related problems, as well as those pertaining to freedom of religion, air traffic security, and decriminalization of the LBGT values. Serbia also undertakes to declare Hezbollah a terrorist organization, to diversify gas imports and ban the purchase of 5G technology from the so-called unreliable suppliers. Articles 15 and 16 contain the real subject matter of the Washington Accord, as they contain precise and legally binding time limits and deadlines for their implementation. Article 15 essentially applies the so-called Ischinger Plan, which Serbia (along with Russia) rejected in 2007. Article 16 of the Washington Accord violates the legally binding UN Security Council Resolution 478 (1980), prohibiting the UN members from opening embassies in Jerusalem.

Keywords: Republic of Serbia, Washington Accord, Kosovo and Metohija, economic normalization, public international law.

Проф. др Маја Лукић Радовић,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Београду
E-mail: maja.lukic@ius.bg.ac.rs

ПРАВНА ПИТАЊА РАДА ОД КУЋЕ У ПРЕКОГРАНИЧНОМ КОНТЕКСТУ УНУТАР ЕУ

Пандемија Ковид 19 приморала је чланице ЕУ да суспендују путовања и мобилност радне снаге преко националних граница, и често чак унутар тих граница. Ванредно стање у погледу јавног здравља је на тај начин превагнуло над слободом кретања, која је једно од темељних начела права ЕУ. Суспензија те слободе, међутим, чини се да је уравнотежена, макар делимично, могућношћу рада од куће, која је омогућена дигитализацијом радног места. Ова могућност је драгоцене не само појединцима који је користе, већ је и системски важна, јер се њеним коришћењем чува велики број радних места. Оптимизација практичне користи рада од куће у великој мери зависи од начина на који су правни аспекти таквог рада регулисани. Питања пребивалишта, опорезивања, здравственог и пензионог осигурања у прекограничном контексту постају системски важна за економију ЕУ, тако да ће морати да буду решена на нивоу права ЕУ.

Кључне речи: пандемија Ковид 19, слобода кретања, прекогранични рад, рад од куће, право ЕУ.

Prof. Maja Lukić Radović, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Belgrade
E-mail: maja.lukic@ius.bg.ac.rs

LEGAL ISSUES OF WORK FROM HOME IN THE EU CROSS-BORDER CONTEXT

The Covid-19 pandemic forced EU Member States to suspend travel and mobility of work force across national borders and often within national borders. Health emergency thus prevailed over the freedom of movement, which is one of the tenets of EU law. The suspension of said freedom, however, seems to have been counterbalanced, at least partially, by the possibility of working from home, offered by the digitalization of the workplace. This option is precious not only to individuals who pursue it, but is systemically important since it may preserve a large number of jobs. The optimization of practical utility of work from home largely depends on the manner in which legal aspects of such work are regulated. The issues of residence, taxation, health and pension insurance in the cross-border context are becoming systemically important for EU economy and will need to be dealt with at the level of EU law.

Keywords: Covid-19 pandemic, freedom of movement, cross-border work, work from home, EU law.

Проф. др Наташа Стојановић,
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
E-mail: natasa@prafak.ni.ac.rs

ЕВРОПСКИ ЗЕЛЕНИ ДОГОВОР – ПУТ КА ЗЕЛЕНОЈ И ДИГИТАЛНОЈ ТРАНСФОРМАЦИЈИ ПРИВРЕДЕ И ДРУШТВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Европска унија, као и читава међународна заједница, деценијама уназад суочавају се са климатским променама, енормним губитком биолошке разноврсности, великим загађењем ваздуха, воде и земљишта и сл. Значајан део „кривице”, за такво стање, припада неконтролисаним емисијама гасова са ефектом стаклене баште које се јављају у: процесу производње и употребе енергије, базиране на угљу, дрвету и природном гасу; затим у линеарној економији у којој је привредни раст условљен великом потрошњом ресурса и „производњом”, опет, велике количине отпада; у друмском саобраћају, који је више заступљен у пракси у односу на железнички или транспорт унутрашњим пловним путевима, и са тим повезано, готово редовно, саобраћајно загушење, али и у производњи и потрошњи хране. Посебан проблем представља релативно ниска стопа обнове приватних и јавних зграда која би омогућила њихову бољу енергетску ефикасност. Како би разрешила јасно видљив несклад између привреде и животне средине, Европска комисија је припремила и јавности презентовала Европски зелени договор 11. децембра 2019. године. Тим правним актом Европска унија заправо снажније и свеобухватније наставља раније започету трансформацију и модернизацију своје привреде са циљем постизања климатске неутралности, закључно до 2050. године. Европска унија, у реализацији овог амбициозног и комплексног циља, посебно рачуна на дигиталне иновације и дигиталне технологије. Аутор у раду пажњу фокусира управо на решења која нуди Европски зелени договор и ЕУ Дигитална стратегија, у погледу зелене и дигиталне трансформације привреде и друштва Европске уније, са циљем да утврди њихов смисао и домаћај у правцу стварања климатски неутралног европског континента.

Кључне речи: Европски зелени договор, Дигитална стратегија, дигитална трансформација, климатска неутралност.

Prof. Nataša Stojanović, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš
E-mail: natasa@prafak.ni.ac.rs

THE EUROPEAN GREEN DEAL: A ROADMAP TO GREEN AND DIGITAL TRANSFORMATION OF THE EUROPEAN UNION ECONOMY AND SOCIETY

For decades, the European Union and the entire international community have been facing the climate change, enormous loss of biodiversity, substantial air, water and soil pollution, etc. A significant portion of “blame” for such a situation may be attributed to several factors: a) the uncontrolled gas emissions in the process of producing and using energy (based on burning coal, wood and natural gas), which cause the greenhouse effect; b) a linear economy where economic growth is conditioned by huge consumption of resources and the “production” of large amounts waste; c) road transport, which is used more than railway or inland waterway transportation and necessarily results in traffic congestion; d) the production and consumption of food; etc. In addition, a particular problem is a relatively low renovation rate of private and public buildings which would ensure better energy efficiency.

In order to resolve a clearly visible imbalance between economy and environment, the European Commission adopted and publically presented the European Green Deal on 11 December 2019. This legal act reflects the endeavour of the European Union to keep pursuing the envisaged goals of economy transformation and modernisation even more vigorously and comprehensively, with the ultimate aim of making EU economy and society climate-neutral by the year 2050. In the implementation of this ambitious and complex goal, the EU especially relies on digital innovations and digital technologies. In the paper, the author focuses on the legal solutions offered by the European Green Deal and the EU Digital Strategy, pertaining to green and digital transformation of EU economy and society. The author explores their contents, scope and outreach in terms of ensuring climate neutrality of the European continent.

Keywords: European Green Deal, EU Digital Strategy, digital transformation, climate neutrality.

Проф. др Мирјана Дреновак-Ивановић,
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Београду,
E-mail: mirjana.drenovak@ius.bg.ac.rs

**ОБЛИКОВАЊЕ ПРАВНИХ ИНСТИТУТА КОЈИМА СЕ
ОБЕЗБЕЂУЈЕ ДОСТИЗАЊЕ НАЦИОНАЛНО УТВРЂЕНИХ
ДОПРИНОСА КЛИМАТСКИМ ПРОМЕНАМА: ПОУКЕ
ИЗ ПРАКСЕ ФРАНЦУСКОГ УПРАВНОГ СУДА¹**

Фебруара 2021. године, Управни суд у Паризу донео је одлуку којом се утврђује одговорност државе због пропуста учињених у примени мера ублажавања и прилагођавања климатским променама. У предмету *Urgenda Foundation v. State of the Netherlands*, Врховни суд Холандије је, сматрајући да држава има „обавезу да брине о грађанима”, те штити основна људска права која су угрожена климатским променама, и предузима мере смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште (*GHG*) у складу са потврђеним међународним споразумима, донео одлуку у којој се утврђује одговорност државе за учињене пропусте и обавеза додатног смањење емисија *GHG*. Француски Управни суд је отишао корак даље, разматрајући да ли се применом мера ублажавања и прилагођавања климатским променама могу испунити не само обавезе утврђене међународним климатским споразумима, већ и оне које произилазе из домаћих извора еколошког права (*Grenelle I* и *Grenelle II*). У раду се износе резултати упоредне анализе основа одговорности за примену мера ублажавања и прилагођавања климатским променама у Француској и Србији, и њихове усклађености са Споразумом из Париза (2015) и Европским зеленим договором (2019). Аутор анализира у којој мери треба законски прецизирати циљеве активности у оквиру доприноса климатским променама како би се олакшала њихова имплементација. У закључним разматрањима се указује на основе права на правну заштиту као једног од стубова климатске правде.

Кључне речи: климатске промене, национални/међународни правни инструменти, приступ правди, судска пракса.

¹ Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта „Епидемија. Право. Друштво”, у организацији Правног факултета, Универзитета у Београду.

Prof. Mirjana Drenovak-Ivanović, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Belgrade,
E-mail: mirjana.drenovak@ius.bg.ac.rs

**FRAMING LEGAL INSTRUMENTS REQUIRED TO
ENFORCE CLIMATE ACTION: NATIONAL COMMITMENT
TO THE ENVIRONMENT AND LESSONS LEARNED
FROM THE FRENCH ADMINISTRATIVE TRIBUNAL²**

It was 3rd February 2021 when the Administrative Tribunal in Paris declared the French state guilty of failing to meet its climate change targets. The case, brought before the court by NGOs, was the first to test the instruments required to enforce climate action linking specific environmental and climate law issues to national law rather than to human rights law and obligations under international environmental law. In the case *Urgenda Foundation v. State of the Netherlands*, the Supreme Court ordered a reduction on country's GHG emissions stating that the Dutch government had a 'duty of care' for citizens and the duty to protect citizens from potential climate change hazards. The French Administrative Tribunal went further, considering whether the state had failed to show that the planned activities would meet not only international but national commitments set by French environmental law (*Grenelle I and II Law*). The paper analyses current issues regarding the national legal mechanisms in France and Serbia established to abide by the Paris Agreement (2015) and the European Green Deal (2019). The author analyses to what extent the objectives of climate actions should be specified by the law to facilitate their implementation. In the concluding observations, the author points out to the preconditions for establishing national legal instruments that may provide access to climate justice.

Keywords: climate change, climate action, national and international legal instruments, access to climate justice, case law.

²The paper is a result of research conducted within the project „Epidemija. Pravo. Društvo”, organized by the Faculty of Law, University of Belgrade (Serbia).

Др Михајло Вучић,
Научни сарадник,
Институт за међународну политику
и привреду, Београд
E-mail: mihajlo@diplomacy.bg.ac.rs

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА “ДЕЈСТВА БРИСЕЛА” – ЕВРОПСКА УНИЈА КАО УЗОР ЗА РЕГУЛИСАЊЕ ДИГИТАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Тема рада је норматива ЕУ у области дигиталне економије. Аутор третира ово питање кроз теоретски концепт „Дејство Брисела”, који подразумева екстернализацију права ЕУ преко њених граница путем тржишних механизма, у циљу промовисања европских вредности и очувања интегритета унутрашњег тржишта чак и насупрот интересима страних предузећа која послују на том тржишту. Аутор повезује постојећу нормативу ЕУ у области дигиталне економије са традиционалном ван територијалном нормативом у области конкуренције, која представља прави пример „Дејства Брисела”. У прошлости, „доктрина дејства” је развијена од стране европског правосуђа како би се вантериторијално применила правила ЕУ против понашања страних предузећа које нарушава конкуренцију и производи негативне последице по благостање грађана ЕУ и интегритет унутрашњег тржишта. Како је дигитални суверенитет постављен као један од главних приоритета новог мандата Европске Комисије, као оквирни циљ целокупне дигиталне политике ЕУ, напори на остваривању тог циља до сада су били усмерени ка међусобно повезаним областима дигиталне економије и заштите података. Два су разлога те усмерености која објашњавају и везу коју аутор износи у овом чланку. Најпре, традиционална нормативна и економска моћ Уније значи да највећа шанса за остварење дигиталног суверенитета лежи управо на овим пољима. Друго, највеће мултинационалне компаније у области дигиталне економије потичу из привредних гиганата које ЕУ истовремено сматра све више својим стратешким ривалима – САД и Кине. Тако да се инструменти сузбијања моћи ових мултинационалки заснивају и у одређеним случајевима у пракси примењују од стране институција ЕУ против њих као правни акти који вантериторијално регулишу дигиталну економију. Разлог усвајања таквих аката лежи у потреби за заштитом унутрашњег тржишта и европских вредности, а на дужи рок има

за циљ остварење „Дејства Брисела” у области дигиталне економије, што у пракси подразумева да други правни системи прихвате начин на који ЕУ регулише дигиталну економију, а тај начин је заснован на европским вредностима, као некој врсти трећег пута између кинеског ауторитарног модела и екстремно либералног модела који промовишу САД.

Кључне речи: ЕУ, дигитални суверенитет, дигитална економија, конкуренција, доктрина дејства, заштита података.

Mihajlo Vučić, PhD.,
Research Fellow,
Institute of International Politics
and Economics, Belgrade
E-mail: mihajlo@diplomacy.bg.ac.rs

THE DIGITALIZATION OF THE “BRUSSELS EFFECT”: EUROPEAN UNION AS A ROLE MODEL OF THE DIGITAL ECONOMY REGULATION³

The paper deals with the EU legal policy in the field of digital economy. The author puts this issue into a theoretical framework of the so-called “Brussels effect”, a form of externalization of EU law outside its borders through the use of market mechanisms, with the aim of promoting the EU values and preserving the integrity of the internal market even against the interests of foreign companies that operate on this market. The author connects the current EU regulation on digital economy with its traditional extraterritorial competition regulation, as a prime example of the “Brussels effect”. In the past, the “effects doctrine” was developed by the EU judiciary in order to extraterritorially apply EU rules to the anti-competitive behavior of foreign companies that caused negative effects to the welfare of the EU citizens and the integrity of the internal market. Given that digital sovereignty, as an overarching aim of the EU digital policy, was set as a top priority for the next mandate of the European Commission, efforts by the EU authorities have been concentrated on the inter-related fields of digital economy and data protection for two main reasons, which explain the connection presented in this paper. The first one is that the traditional normative and economic clout of the EU gives it the best chance to achieve the aim of digital sovereignty exactly in these fields. The second reason is that major multinationals in the digital economy hail from economic powerhouses (the USA and China), which are increasingly perceived by the EU as strategic competitors. Thus, the instruments for reigning in the power of these foreign multinationals have been conceived and in some cases applied by the EU authorities against these multina-

³ The paper presents findings of a study developed as part of the research project “Serbia and challenges in international relations in 2021”, conducted by the Institute of International Politics and Economics in Belgrade and financed by the Ministry of Education, Science, and Technological Development of the Republic of Serbia.

tionals in the form of legal acts that extraterritorially regulate digital economy. The inspiration for these acts came from the need to protect the internal market and EU values, with the longer-term aim of achieving the “Brussels effect” in digital economy. In effect, it implies offering a third path of digital economy regulation to other legal systems that might want to pursue it. The third path is based on the EU values rather than on those of the Chinese extremely authoritarian model or the US extremely liberal regulatory model.

Keywords: EU, digital sovereignty, digital economy, competition, effects doctrine, data protection.

Dr Jacek Jaśkiewicz,

Docent,

Fakultet javne uprave i nacionalne bezbednosti,

Univerzitet Jakuba od Paradiža, Gorzów Wielkopolski,

Republika Poljska

E-mail: jtjaskiewicz@hotmail.com

СТРАТЕГИЈА ЕУРОПЕАНА 2020-2025 КАО „ДИГИТАЛНА” КОМПОНЕНТА РАЗВОЈНЕ ПОЛИТИКЕ ЕУ

Стратегија *Еуропеана* 2020-2025 је формални документ инспирисан идејом да Европа треба да преузме власништво над својом прошлошћу и учини је интегралним делом своје будућности. Ова Стратегија донета је на иницијативу Европске уније, финансијски и политички је подржана од стране Европске комисије, финансира се у оквиру програма „Инструмент за повезивање Европе” (*Connecting Europe Facility*, CEF), а њоме руководи Еуропеана Фондација, под покровитељством Европске комисије. Мисија Стратегије *Еуропеана* је оснаживање, заштита и промоција европског културног наслеђа применом најновијих дигиталних технологија. Стратегија има за циљ да подржи дигиталну трансформацију сектора културног наслеђа како би се унапредила сазнања и олакшала употреба културног наслеђа за потребе образовања, истраживања, креативног стваралаштва и рекреативних активности, што доприноси изградњи отвореног европског друштва знања и креативности. Неопходност прихватања дигиталне трансформације нарочито долази до изражаја у околностима *Covid-19* пандемије. Релевантност дигиталних платформи, алата и искустава је у жижи јавног мњења, а многе институције су повећале обим својих *onlajn* активности или у потпуности прешле на рад преко интернета. Стратегија *Еуропеана* формулише три приоритета: јачање инфраструктуре, побољшање квалитета података, и изградњу дигиталних капацитета, чији је циљ подстицање иновационих активности и подршка јавним и друштвеним институцијама у процесу дигиталне трансформације. Циљ овог рада је да представи основне постулате и кључне актере овог стратешког документа, да прикаже његове карактеристике као специфичног извора права, и да размотри његов утицај на кохезиону политику ЕУ у контексту Вишегодишњег финансијског оквира 2021-2027.

Кључне речи: развојна политика ЕУ, Стратегија *Еуропеана* 2020-2025, културно наслеђе, дигитална трансформација, кохезиона политика ЕУ.

Jacek Jaśkiewicz, PhD,

Assistant Professor,

Faculty of Administration and National Security,

The Jacob of Paradies University, Gorzów Wielkopolski,

Poland

E-mail: jtjaskiewicz@hotmail.com

STRATEGY EUROPEANA 2020-2025 AS A “DIGITAL” COMPONENT OF EU DEVELOPMENT POLICY

The *Europeana* Strategy 2020-2025 is the formal document inspired by the idea that Europe should take ownership and responsibility of its past and make it an integral part of its future. The Strategy is an initiative of the European Union, financially and politically supported by the European Commission, funded under the Connecting Europe Facility (CEF) funding instrument, and operated by the Europeana Foundation, under the supervision of the European Commission. Europeana's mission is to empower, protect and promote Europe's cultural heritage by applying the latest digital technologies. The Strategy focuses on the one main task: to support the digital transformation of Europe's cultural heritage sector in order to develop knowledge and facilitate the use of cultural heritage for education, research, creation and recreation purposes, thus contributing to building an open, knowledgeable and creative European society. The Covid-19 crisis has made the need to embrace this transformation clearer than ever. The relevance of digital platforms, tools and experiences is now at the forefront of the public mind, and many institutions have increased or moved activities online. The Strategy formulates three priorities: strengthening the infrastructure, improving data quality, and building digital capacity, aimed at fostering innovation activities and supporting public and social institutions in their digital transformation. The aim of the paper is to present the assumptions and key stakeholders of this document, to outline its characteristic as a specific source of law, and to discuss its impact on the EU cohesion policy in the Multiannual Financial Framework 2021-2027.

Keywords: EU development policy, Europeana Strategy 2020-2025, cultural heritage, digital transformation, EU cohesion policy.

Стефан Радојчић,

Асистент,

Правни факултет, Универзитет у Новом Саду

E-mail: s.radojcic@pf.uns.ac.rs

АКТУЕЛНА ПИТАЊА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА

Сагледавајући савремену природу заштите животне средине, као централно питање намеће се проблематика климатских промена. Овај феномен глобалне природе неизоставно је упућен на међународноправно уређење. Такав концепт нормирања области климатских промена произлази и из чињенице свеукупне важности овог питања. Тиме се не умањује значај односне регулативе на националном нивоу. Напротив, знајући да се по правилу норме унутрашњег права усклађују са међународним, посматрамо их у садејству. Стога можемо рећи да је тема рада усмерена ка међународноправном оквиру климатских промена, са освртом на утицај који се тим путем остварује на правне системе држава и коначно, на ефикасност очувања елемената животне средине. Поред основних конвенција и принципа који важе у овој области, у првом плану је анализа ефеката остварених путем Париског споразума о климатским променама, као и одредаба предложене Оквирне политике за климатске промене и енергију за период од 2020. до 2030. године, која је програмски документ Европске комисије. Циљ рада је да се анализом најважнијих чињеница – статистичких података у области напретка заштите животне средине, на глобалном плану и на тлу Европе, изведу закључци о ефикасности примене међународноправних инструмената. С тим у вези, рад обухвата и компаративну анализу националних норми којима се уређују питања из ове области. Посебна пажња повећана је законодавству Републике Србије, њеним подзаконским актима, али стратешким и програмским опредељењима. У светлу наведеног нормативног оквира и чињеничне грађе, долазимо до закључака о досадашњим резултатима, актуелним тенденцијама и потенцијалним правцима правног уређења процеса климатским промена у најширем смислу.

Кључне речи: Париски споразум, климатске промене, заштита животне средине, климатска неутралност.

Stefan Radojčić, LL.M.,
Teaching Assistant,
Faculty of Law, University of Novi Sad
E-mail: s.radojcic@pf.uns.ac.rs

CURRENT CLIMATE CHANGE ISSUES

When observing the contemporary nature of environment protection, the issue of climate change seems to be the central one. This global phenomenon is inevitably regulated by International Law. Such a concept of regulating climate change is also caused by importance of this process in its entirety, which certainly does not diminish the significance of the respective norms at the national level. In effect, knowing that national law rules are largely in compliance with the international law rules, they should be observed as cooperating systems. In this context, this paper examines the international law framework on climate change, with reference to its impact on the national legal systems and the actual efficiency of preserving the environment. In addition to the main conventions and principles applicable in this field, the paper analyzes the effects of the Paris Climate Change Agreement, as well as the Policy Framework for Climate and Energy in the period 2020-2030 as a program document proposed by the European Commission. The paper aims to provide an analysis of the most important statistical data on environment protection at the global and European level, and to draw conclusions on the efficiency of international law instruments. In that regard, the paper provides a comparative review of national norms and regulations in this field. In particular, the paper focuses on the Serbian legislation, bylaws and strategic commitments. In light of the relevant norms and factual background, the author draws conclusions on the achieved results, current tendencies, and potential directions in the process of regulating climate change.

Keywords: Paris Agreement, climate change, environmental protection, climate neutrality.

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

34(048)

004.9(048)

МЕЂУНАРОДНА научна конференција Право и дигитализација (2021 ; Ниш)

Зборник сажетака / Међународна научна конференција Право и дигитализација, Ниш, април 2021. = Collection of summaries / International Scientific Conference Law and digitalization ; [организатор конференције Центар за правна и друштвена истраживања ; уредници Горан Обрадовић, Марко Димитријевић ; превод резимеа Гордана Игњатовић]. - Ниш : Правни факултет Универзитета, 2021 (Ниш : Медивест). - 178 стр. ; 25 cm

Упоредо сажети на срп. језику и енгл. превод. - Тираж 80.

ISBN 978-86-7148-279-0

а) Право -- Апстракти б) Дигитализација -- Апстракти

COBISS.SR-ID 35797257